

**Arfer da o ran atal trais
ymhlith pobl ifanc:
Adolygiad mapio a sganio'r
gorwel**

**Dr Nina Maxwell and Dr Cindy Corliss
Gorffennaf 2020**

**Uned Atal Trais
Violence Prevention Unit**

CASCADE

Cynnwys

1.0 Crynodeb	4
2.0 Cyflwyniad	10
3.0 Dull	13
4.0 Adnabod pobl ifanc sydd dan risg trais ieuenctid	15
4.1 Profiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod	15
4.2 Ffactorau risg ac amddiffynnol	15
4.3 Ffactorau risg ar y lefel unigol.....	16
4.4 Ffactorau risg ar y lefel ryngpersonol	17
4.5 Ffactorau risg ar y lefel gymunedol a'r lefel cymdeithas ehangach	18
4.6 Ffactorau amddiffynnol	19
5.0 Ymyriadau ar lefel yr unigolyn	20
5.1 Cymorth cynnar	20
5.1.1 Rhaglenni ymweld â chartrefi	20
5.2 Rhaglenni cyn-ysgol	21
5.2.1 Canolfannau Cychwyn Cadarn.....	21
5.3 Ysgol.....	21
5.3.1 Gwaharddiadau ysgol.....	22
5.4 Ymyriadau yn yr ysgol.....	23
5.4.1 Y Gêm Ymddygiad Da (The Good Behaviour Game)	23
5.4.2 Hyfforddiant Sgiliau Bywyd	24
5.4.3 Cymhellion ariannol ar gyfer presenoldeb ysgol.....	25
5.4.4 Rhaglen Ymgysylltu ag Ysgol Gallu (Ability School Engagement Program).....	25
5.4.5 Hyrwyddo Strategaethau Meddwl Amgen (PATHS)	25
5.4.6 Second Step	26
5.5 Ymyriadau'n seiliedig ar addysg.....	26
5.5.1 Street Aware	27
5.5.2 Get Away 'N' Get Safe, Gorllewin Swydd Efrog.....	27
5.6 Mentora	28
5.6.1 Mentors in Violence Prevention.....	28
5.6.2 HeadStart.....	29
5.7 Rhaglenni Cyflogaeth a Hyfforddiant.....	29
5.7.1 Talent Match.....	30
6.0 Ymyriadau ar y lefel ryngpersonol	31
6.1 Rhaglenni teulu.....	31
6.1.1 Y Blynnyddoedd Rhyfeddol	31

6.1.2 P Driphlyg.....	32
6.1.3 Grymuso Rhieni, Grymuso Cymunedau	32
6.1.4 Stop Now and Plan.....	33
6.1.5 Troubled Families.....	34
6.2 Ymagweddau therapiwtig.....	34
6.2.1 Therapi Teulu Gweithredol.....	34
6.2.2 Therapi aml-systemig.....	35
6.2.3 Gofal Maeth Triniaeth Amlddimensiwn.....	36
7.0 Ymyriadau ar lefel cymuned a chymdeithas	38
7.1 Rhaglenni cymunedol	38
7.1.1 Menter Gymunedol i Leihau Trais, Glasgow	38
7.1.2 Cure Violence.....	39
7.1.3 Model Caerdydd	40
7.1.4 MAC a DIVERT 18-25	41
7.2 Gwaith ieuencid	41
7.2.1 Datblygiad ieuencid Cadarnhaol	43
7.2.2 The Base (Y Sylfaen)	43
7.2.3 Street Doctors a Step Wise.....	44
7.2.4 Rhaglen Ymyrraeth Trais ieuencid	44
7.2.5 SafERteens	45
7.2.6 i-Dove	46
7.3 Rhaglenni chwaraeon	46
7.3.1 Gemau Stryd.....	47
7.3.2 Therapi Stryd.....	48
8.0 Casgliad	49
9.0 Cyfeiriadau	51
Atodiad A: Diagram PRISMA.....	58
Atodiad B: Crynodeb o'r polisi.....	59

1.0 Crynodeb

1.1 Cyflwyniad

Comisiynwyd yr adroddiad hwn gan yr Uned Atal Trais (VPU) yn Ne Cymru er mwyn cynnal cyfres o adolygiadau mapio a sganio'r gorwel mewn perthynas ag enghreifftiau o arfer da wrth atal trais. Mae'r adroddiad yn mabwysiadu'r diffiniad o drais ieuentid fel 'trais cymunedol a/neu ofod cyhoeddus a gyflawnir gan bobl ifanc o dan 25 oed' (Cordis Bright, 2015; O'Connor a Waddell, 2015). Felly, mae trais ieuentid yn cynnwys trais gan gyfoedion ar gyfoedion a gall gynnwys ymladd, bygythiadau gydag arfau a heb arfau (megis cyllyll, drylliau a sylweddau cyrydol), bwlio a thrais sy'n gysylltiedig â gangiau. Gall pobl ifanc fod yn gysylltiedig â thrais ieuentid fel dioddefwr, cyflawnwr, neu dyst (David-Ferdon et al., 2016).

1.2 Dull

Cynhaliwyd yr adolygiad rhwng Mawrth a Mai 2020 a'i nod oedd nodi tystiolaeth o arfer da wrth atal trais ymhlith ieuentid. I wneud hyn, roedd yr adolygiad yn cynnwys dwy elfen, sef ymarferiad mapio systematig a sganio'r gorwel i bennu enghreifftiau addawol o arfer da.

Roedd y chwiliad yn cynnwys wyth cronfa ddata a thri ar ddeg o adnoddau ar-lein. Nododd yr adolygiad mapio 267 o gofnodion. Yn dilyn dad-ddyblygu, cafodd 136 eu heithrio gan nad oeddent yn bodloni paramedrau'r chwiliad. Felly, cafodd 101 o ffynonellau eu cynnwys ar gyfer yr adolygiad.

1.3 Adnabod pobl ifanc sydd mewn perygl

1.3.1 Profiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod

- Mae Cymru Well Wales wedi nodi ei fwriad i bob gwasanaeth cyhoeddus yng Nghymru ddeall profiadau niweidiol yn ystod plentyndod fel y gall ymarferwyr ymateb yn effeithiol, lliniaru yn erbyn y profiadau hynny a gwella ffactorau amddiffynnol pobl ifanc.
- Er bod nifer o bobl ifanc risg uchel yn troseddu, nid oes gan nifer llawer mwy o droseddwr unrhyw ffactorau risg o gwbl.

1.3.2 Ffactorau risg ac amddiffynnol

- Nid yw ffactorau risg yn rhagfynegi ymddygiad yn y dyfodol a lle maent yn bodoli, mae eu perthynas â thrais ieuentid yn gymhleth. Felly, gall ffactorau risg gael effaith gronrus, esblygol, yn rhychwantu pob lefel ecolegol, neu gall fod un dangosydd fel hanes o ymwneud â thrais.

1.3.3 Ffactorau risg ar lefel unigol

- Mae ffactorau risg yn benodol i oedran ac yn newid dros amser. Felly dylid teilwra cefnogaeth i angen unigol yn hytrach nag ar sail oedran gan ystyried diogelu trosiannol, lle mae pobl ifanc yn cael eu nodi fel grŵp ar wahân.
- Mae ffactorau risg unigol yn cynnwys ymrwymiad isel i'r ysgol, ymwneud yn gynnar ag alcohol, cyffuriau a thybaco, diweithdra hunan-barch isel, byrbwylltra, rhedeg i ffwrdd a thriwantaeth.

1.3.4 Ffactorau risg ar y lefel ryngpersonol

- Mae ffactorau teuluol yn fwy dylanwadol yn ystod llencyndod cynnar. Fodd bynnag, mae angen bod yn ofalus rhag mabwysiadu stereoteip 'teulu camweithredol'. Efallai na fydd absenoldeb goruchwyliaeth teulu a/neu osod ffiniau yn esgeulustod ond yn hytrach maent yn ffactorau economaidd-gymdeithasol, megis ymrwymadau gwaith neu anawsterau wrth fonitro gweithgareddau plant i ffwrdd o amgylchedd y cartref.
- Mae dylanwad cyfoedion yn arbennig o amlwg ar ddechrau'r glasoed. Mae'r ffactorau risg mwyaf pwerus yn cynnwys perthnasoedd gwael â chyfoedion neu fod â chyfoedion tramgwyddus.
- Defnyddir cyfryngau cymdeithasol i glamoreiddio a chymell trais trwy ffrydio byw a rhannu delweddau. Mae'r amlygiad hwn yn normaleiddio trais a gall gynyddu i ba raddau y mae pobl ifanc yn teimlo'r angen i gario cylllell er mwyn amddiffyn eu hunain. I'r gwrthwyneb, gall ddadsensiteiddio pobl ifanc a gweithwyr proffesiynol i drais, gan leihau'r effaith a'r trawma canfyddedig y gall pobl ifanc eu profi.

1.3.5 Ffactorau risg ar lefel gymunedol

- Mae tlodi yn ymleiddio pobl ifanc a defnyddir trais fel ffordd i'r person ifanc gadw teimladau o hunan-werth.
- Er bod lefel amddifadedd isel yn ffactor amddiffynnol, efallai na fydd byw mewn cartref cefnog yn amddiffyn person ifanc sydd â lefel uchel o ffactorau risg eraill.
- Daeth gwahaniaethau oedran i'r amlwg o ran ffactorau cymunedol. Roedd plant rhwng deg a deuddeg oed yn fwy tueddol o ddiodeff effaith anhrefniadaeth cymdogaeth, roedd plant tair ar ddeg i bymtheg oed yn fwy tueddol o ddiodeff effaith y ddarpariaeth tai, ac roedd y rhai tair ar ddeg i bump ar hugain oed yn fwy agored i argaeledd canfyddedig ac amlygiad i fariwana.

1.3.6 Ffactorau amddiffynnol

- Mae hyrwyddo ffactorau amddiffynnol person ifanc yn lleihau'r tebygolrwydd y bydd yn ymwneud â thrais.

-
- Roedd ffactorau amddiffynnol yn cynnwys cael perthnasoedd da gyda rhieni, mynychu'r ysgol, cael cyfoedion nad ydynt yn dramgwyddus, a byw mewn ardaloedd di-drais nad ydynt yn ardaloedd o amddifadedd. At hynny, gall bod â deallusrwydd uwch na'r cyffredin, lefel byrbwylltra isel, ac agweddau rhag-gymdeithasol amddiffyn rhag deilliannau negyddol.

1.4 Ymyriadau ar lefel yr unigolyn

- Roedd y dulliau mwyaf effeithiol ar lefel yr unigolyn yn ceisio ysgogi newid cadarnhaol ym mywyd y person ifanc a'i deulu. Roedd defnyddio tactegau ofn neu raglenni dull milwrol fel rhwystr yn aneffeithiol ac yn niweidiol weithiau.
- Mae rhaglenni ymweld â'r cartref a Chanolfannau Cychwyn Cadarn yn hyrwyddo datblygiad plant iach, fodd bynnag, nid oes tystiolaeth ddigonol ynghylch eu heffeithiolrwydd ar gyfer atal trais ieuencid.
- Awgrymodd data fod gan ysgolion ran hanfodol i'w chwarae wrth fynd i'r afael â thrais ieuencid gan gynnwys adnabod pobl ifanc agored i niwed, gweithio mewn partneriaeth ag asiantaethau fel yr heddlu, gwasanaethau plant, a gweithwyr cymorth i deuluoedd, a chefnogi darparu ymyriadau cyffredinol a thargedig.
- Mae cysylltiad rhwng plant sy'n agored i niwed a dadrithio o'r ysgol. Dylid rhoi ystyriaeth i berthnasedd y cwricwlwm ysgol i blant sydd ar yr ymylon. Mae hyn yn cynnwys mabwysiadu uchelgeisiau realistig ar gyfer plant a allai fod yn cael trafferth yn academaidd.
- Roedd y lleihad mewn triwantaeth yn gysylltiedig â llai o ymgysylltiad â thrais, ac roedd lleihau erledigaeth, fel bwlio, yn lleihau'r tebygolrwydd y byddent yn dioddef trais.
- Mae cysylltiad rhwng gwahardd o'r ysgol a thlodi, problemau iechyd meddwl, anghenion dysgu ychwanegol, gofalwyr ifanc a phrofiadau niweidiol yn ystod plentyndod. Er nad oes unrhyw dystiolaeth bod gwaharddiadau o'r ysgol yn achosi ymgysylltu â thrais ieuencid, ceir cysylltiad rhwng gwahardd o'r ysgol a diogelu.

1.4.1 Ymyriadau yn yr ysgol

- Roedd yr ymyriadau mwyaf effeithiol yn yr ysgol yn mabwysiadu ymagwedd gyffredinol gyda'r nod o gynyddu ymwybyddiaeth ar gyfer pobl ifanc, datblygu'u sgiliau a chynorthwyo athrawon o ran sut i ymateb yn effeithiol i ymddygiadau a chynnwys rhieni.
- O'r chwech o ymyriadau a nodwyd, roedd tystiolaeth dda o effeithiolrwydd mewn dau o'r ymyriadau. Hyfforddiant Sgiliau Bywyd a Hybu Strategaethau Meddwl Amgen. Roedd tystiolaeth gymysg i dri o'r ymyriadau: Good Behaviour Game, Ability School Engagement Program a Second Step. Roedd tystiolaeth gyfyngedig i un ymyrraeth: cymhellion ariannol i fynychu'r ysgol.

1.4.2 Ymyriadau'n seiliedig ar addysg

- Ymyriadau'n seiliedig ar addysg sy'n dangos yr addewid mwyaf o ran cynyddu ymwybyddiaeth yn effeithiol ynghylch peryglon a chanlyniadau trais ieuencid.
- Mae'n rhaid i ymyriadau gynnwys ymwybyddiaeth o ofnau pobl ifanc mewn perthynas ag erledigaeth a'r modd y gall y cyfryngau cenedlaethol a lleol hybu hyn. Roedd canfyddiadau llenyddiaeth yn gymysg o ran effeithlonrwydd ymgyrchoedd y cyfryngau cenedlaethol.
- O'r ddwy ymyrraeth a nodwyd, roedd un ymyrraeth yn dod i'r amlwg fel un addawol. Street Aware. Tystiolaeth gyfyngedig oedd i un ymyrraeth: Get Away 'N' Get Safe.

1.4.3 Mentora

- Gellir cyflwyno rhaglenni mentora fel ymyrraeth gyffredinol ataliol neu ymyrraeth wedi'i thargeddu at bobl ifanc risg uchel. Felly gellir eu hanelu at ddeilliannau penodol fel atal trais neu i wella ffactorau amddiffynnol.
- Cymysg fu tystiolaeth o adolygiadau systematig yn ymwneud ag effeithiolrwydd rhaglenni mentora. O'r ddwy ymyrraeth a nodwyd, roedd un ymyrraeth yn dod i'r amlwg fel un addawol. Tystiolaeth gyfyngedig oedd gan HeadStart ac un ymyrraeth: Mentoriaid mewn Atal Trais.

1.4.4 Rhaglenni Cyflogaeth a Hyfforddiant

- Daeth cyflogaeth ieuencid i'r amlwg fel ffactor amddiffynnol yn erbyn trais ieuencid. Fodd bynnag, roedd y dystiolaeth yn gymysg mewn perthynas ag effaith cyrsiau galwedigaethol ar ganlyniadau trais ieuencid.
- Dim ond un ymyrraeth a nodwyd: Talent Match. Datgelodd y dystiolaeth fod Talent Match yn ymyrraeth addawol.

1.5 Ymyriadau ar y lefel ryngpersonol

1.5.1 Rhaglenni teulu

- Amlygodd y llenyddiaeth ymchwil y cysylltiad rhwng rhianta cadarnhaol a lleihau'r tebygolrwydd o ymgysylltu â thrais a throseddu.
- Nodwyd pedair ymyrraeth. Roedd tystiolaeth gref o effeithiolrwydd gan Y Blynnyddoedd Rhyfeddol a P Driphlyg, tra bod tystiolaeth dda gan Grymuso Rhieni, Grymuso Cymunedau. Daeth Stop Now a Plan i'r amlwg fel ymyriadau addawol, ond daeth Troubled Families i'r amlwg fel ymyrraeth wan.

1.5.2 Dulliau therapiwtig

- Amlygodd sawl astudiaeth y cysylltiad rhwng trais ieuenctid ac iechyd meddwl. O ganlyniad, amlygodd y llynyddiaeth yr angen i bob gweithiwr proffesiynol sydd â chyfrifoldebau diogelu, gan gynnwys gweithwyr ieuenctid, athrawon a swyddogion heddlu, fabwysiadu dull sydd wedi'i lywio gan drawma.
- Roedd gan ddwy ymyrraeth dystiolaeth gref o effeithiolrwydd: Roedd tystiolaeth gymysg gan Therapi Gweithredol Teulu a Therapi Aml-systemig ac un ymyrraeth: Gofal Maeth Triniaeth Amlddimensiwn.

1.6 Ymyriadau ar lefel cymuned a chymdeithas

- Rhaid addasu ymyriadau i'r cyd-destun lleol er mwyn meithrin derbyniad, ymgysylltu, a sicrhau eu bod yn sensitif yn ddiwylliannol.
- Dylai ymyriadau hefyd ddod â rhanddeiliaid ynghyd gan gynnwys plant, rhieni, gwasanaethau plant, gweithwyr proffesiynol cyfiawnder troseddol, busnesau a gwasanaethau lleol, aelodau o'r gymuned, cynrychiolwyr addysg, arweinwyr ffydd, darparwyr iechyd a gorfodi'r gyfraith.
- O'r pedair ymyrraeth, roedd gan Fodel Caerdydd dystiolaeth gref o effeithiolrwydd, roedd gan y Fenter Gymunedol i Leihau Trais dystiolaeth dda, ac roedd tystiolaeth gymysg o effeithiolrwydd gan Trais Cure. Yn olaf, daeth MAC a DIVERT 18-25 i'r amlwg fel ymyriadau addawol.

1.6.1 Gwaith ieuenctid

- Mae gweithwyr ieuenctid o'r pwys mwyaf i weithio gyda phobl ifanc. Ar hyn o bryd, mae'r ddarpariaeth gwasanaethau ieuenctid yn tueddu i gael ei thargedu at bobl ifanc sydd wedi bod yn yr ysbyty neu sydd yn nalfa'r heddlu yn hytrach na dulliau cyffredinol. Fodd bynnag, mae angen gweithwyr ieuenctid arbenigol, datgysylltiedig.
- Roedd y dystiolaeth yn gyfyngedig mewn perthynas ag ymyriadau cymunedol. O'r pum ymyrraeth, daeth y rhan fwyaf i'r amlwg fel rhai addawol: Positive Youth Development a Base, Street Doctors a Step Wise, Rhaglen Ymyraeth Trais Ieuenctid ac i-Dove. Roedd gan SafERteens dystiolaeth gymysg o effeithiolrwydd.

1.6.2 Rhaglenni chwaraeon

- Mae rhaglenni chwaraeon yn cynrychioli ymyrraeth gyffredinol sy'n hyrwyddo ffactorau amddiffynnol fel gwydnwch, pennu ffiniau a hunaniaeth rhag-gymdeithasol.
- Gellir targedu rhaglenni chwaraeon hefyd er mwyn dargyfeirio pobl ifanc i ffwrdd oddi wrth drais ac fel dull adsefydlu o fynd i'r afael ag ymddygiadau treisgar. Ar ben hynny, gallant ganolbwytio ar chwaraeon yn unig neu eu defnyddio fel bachyn i gynnig rhaglen ddatblygiadol sy'n cynnwys mentora, hyfforddi, gwirfoddoli a phrofiad gwaith.

-
- O'r ddwy ymyrraeth a nodwyd, tystiolaeth gyfyngedig oedd gan Street Therapy, a thystiolaeth gymysg o effeithiolrwydd oedd gan Street Games. Yn wir, mae bylchau yn y dystiolaeth yn ei gwneud hi'n anodd pennu perthnasoedd achosol rhwng rhaglenni chwaraeon a lleihau trais.

1.7 Casgliad

- Amlygodd yr ymarfer mapio a sganio'r gorwel systematig hwn y cyfoeth o astudiaethau, adroddiadau a phapurau yn ymwneud â thrais ieuentid yn ystod y saith mlynedd diwethaf.
- Datgelodd canfyddiadau fod angen defnyddio cydweithrediadau amlasiantaeth yn ddoeth wrth ddarparu ymyriadau wedi'u llywio gan dystiolaeth gyda'r nod o nodi ac atal achosion sylfaenol trais ieuentid.
- Ar y lefel unigol, daeth yr angen am ymagwedd ddatblygiadol i'r amlwg o'r llenyddiaeth, yn adlewyrchu dilyniant trais o'r gweithredoedd cyntaf oddeutu'r oedrannau 10 i 14 i uchafbwynt oddeutu'r oedrannau 16 i 17, a gostyngiad graddol mewn oedran oedolion ifanc.
- Ar y lefel ryngpersonol, rhaglenni a ddyluniwyd i ddatblygu sgiliau magu plant cadarnhaol a dulliau wedi'u llywio gan drawma oedd fwyaf effeithiol. Canfu'r adolygiad angen i gryfhau ffactorau amddiffynnol y person ifanc, gan gynnwys gwytnwch, perthnasoedd da â rhieni, ymrwymiad i addysg a mesurau sy'n mynd i'r afael â'u statws economaidd-gymdeithasol.
- Ar y lefel gymunedol a chymdeithasol, y brif thema o'r llenyddiaeth oedd yr angen i gynnwys pobl ifanc, rhieni, ac aelodau'r gymuned i ddatblygu dulliau lleol. Canfu'r adolygiad fod rhaglenni cymunedol yn edrych yn addawol ond roedd diffyg ymchwil werthusol i ddangos effeithiau.
- Gyda'r cynnydd mewn trais difrifol, mae angen dulliau gweithredu datblygiadol sy'n cynnwys ystod o ymyriadau. Mae hyn yn cynnwys gwaith atal sylfaenol, i atal pobl ifanc rhag cymryd rhan yn eu gweithredoedd trais cyntaf, a gwaith atal eilaidd a thrydyddol sy'n cefnogi ac yn dargyfeirio pobl ifanc yn ddiogel i ffwrdd oddi wrth drais yn y dyfodol.
- Rhaid teilwra ymyriadau yn ôl anghenion pobl ifanc a'r cyd-destun lleol y maent ynddo.

2.0 Cyflwyniad

Comisiynwyd yr adroddiad hwn gan yr Uned Atal Trais (VPU) yn Ne Cymru er mwyn cynnal cyfres o adolygiadau mapio a sganio'r gorwel mewn perthynas ag enghreifftiau o arfer da wrth atal trais. Mae'r adroddiad yn mabwysiadu'r diffiniad o drais ieuencid fel 'trais cymunedol a/neu ofod cyhoeddus a gyflawnir gan bobl ifanc o dan 25 oed' (Cordis Bright, 2015; O'Connor a Waddell, 2015). Felly, mae trais ieuencid yn cynnwys trais gan gyfoedion ar gyfoedion a gall gynnwys ymladd, bygythiadau gydag arfau a heb arfau (megis cyllyll, drylliau a sylweddau cyrydol), bwlio a thrais sy'n gysylltiedig â gangiau. Gall pobl ifanc fod yn gysylltiedig â thrais ieuencid fel dioddefwr, cyflawnwr, neu dyst (David-Ferdon et al., 2016). Hyd yma, bu nifer o adolygiadau ymchwil a thystiolaeth ynghylch yr hyn sy'n gweithio i atal trais ieuencid (e.e. McNeish, Scott a Ludvigsen, 2018; David-Ferdon et al., 2016; Sefydliad Iechyd y Byd, 2015; O'Connor a Waddell, 2015; Fagan a Catalano, 2012). Yn hytrach nag ailadrodd adolygiadau blaenorol, mae'r adroddiad hwn yn defnyddio'r dystiolaeth ymchwil bresennol gyda phob adran yn dechrau gyda chanfyddiadau o'r ymarfer mapio yn ymwneud ag ymyriadau sefydledig ynghyd â thystiolaeth o'u heffeithiolrwydd, lle mae'r data hwn ar gael. Mae gweddill pob adran yn cyflwyno canfyddiadau o'r ymarfer sganio'r gorwel er mwyn amlinellu ymyriadau sy'n dod i'r amlwg sy'n edrych yn addawol, ond nad ydynt wedi'u gwerthuso eto, ac o'r herwydd, ni ellir nodi'u heffeithiolrwydd. Dylid nodi ar y dechrau nad yw'r dystiolaeth ymchwil wedi'i dosbarthu'n gyfartal, gan fod mwy o astudiaethau wedi canolbwyntio ar y lefelau unigol a pherthnasoedd yn hytrach na'r lefelau cymuned a chymdeithas (Sefydliad Iechyd y Byd, 2015).

Er bod cyfraddau troseddau treisgar wedi bod yn gostwng ers 2014, bu cynnydd mewn trais ymhlith pobl ifanc. Yn ôl data'r heddlu, mae troseddau cyllyll ac arfau wedi cynyddu ledled y DU o 32,669 yn 2011, i 40,147 yn 2018 (ONS, 2019a). Fodd bynnag, nid yw'r cynnydd hwn wedi bod yn gyson ar draws yr holl heddluoedd (Grimshaw a Ford, 2018). Er enghraifft, yng Nghymru roedd 1,389 o droseddau cyllyll ac arfau ar draws pob grŵp oedran yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Rhagfyr 2019 (ONS, 2019). O'r rhain, De Cymru wnaeth gofnodi'r nifer uchaf o droseddau cyllyll ac arfau (744) ac yna Gogledd Cymru (247), Dyfed-Powys (203) a Gwent (195), a oedd â'r gyfradd isaf yng Nghymru a ledled y DU. O ran pobl ifanc, mae ffigurau gan y Bwrdd Cyfiawnder Ieuencid (2019) yn dangos, yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2019, bod tua 4,500 o droseddau cyllyll neu arfau ymosodol wedi eu cyflawni gan blant rhwng deg a dwy ar bymtheg oed a arweiniodd at rybudd neu ddeddfryd. Mae hyn yn ostyngiad o 1% yn y flwyddyn flaenorol ond yn gynydd cyffredinol ers 2014 (Bwrdd Cyfiawnder Ieuencid, 2019). Er bod data'r heddlu'n dangos bod trais ieuencid yn cynyddu, mae pennu cyffredinrwydd trais ieuencid yn gymhleth. Dim ond ffigurau'n ymwneud â nifer y troseddau yr adroddwyd amdanynt i'r heddlu y mae data'r heddlu yn eu darparu, a gallai unrhyw gynydd fod yn rhannol oherwydd newidiadau yn y modd y mae'r heddlu'n cofnodi'r data hwn yn ogystal â chanlyniadau ffocws cynyddol ar drais ieuencid. Er mwyn cael darlun mwy cynhwysfawr, ategir data'r heddlu â data ysbytai sy'n cofnodi nifer yr anafiadau sy'n gysylltiedig â thrais sydd wedi bod angen triniaeth ysbyty (ond efallai nad adroddwyd amdanynt i'r heddlu) a data o Arolwg Troseddu Cymru a Lloegr sy'n mesur profiadau personol hunangofnodedig o drais yn seiliedig ar gyfweiliadau â sampl gynrychioliadol fawr o'r boblogaeth (nad oedd efallai angen triniaeth ysbyty arnynt neu a adroddwyd i'r heddlu).

Mae canfyddiadau gan Rwydwaith Cenedlaethol Gwyliadwriaeth Trais Adrannau Brys, unedau mân anafiadau a chanolfannau cerdded i mewn yng Nghymru a Lloegr yn datgelu darlun gwahanol (Sivarajasingam et al., 2018). Canfu eu dadansoddiad fod nifer yr anafiadau sy'n gysylltiedig â thrais wedi gostwng 47% ers 2010, a 1.7% rhwng 2017 a 2018 (Sivarajasingam et al., 2018). Yn

---

olaf, canfu canfyddiadau Arolwg Troseddu Cymru a Lloegr (Allen et al., 2019) fod 6.5% o blant deg i bymtheg oed a 5.7% o'r rhai rhwng un ar bymtheg a naw ar hugain oed sy'n byw mewn cartrefi preifat wedi nodi eu bod yn adnabod rhywun a oedd yn cario cylllell. Nododd llai nag 1% o'r ddau grŵp oedran eu bod yn cario cylllell (Allen et al., 2019). Pan gyfunir y canfyddiadau hyn, maent yn awgrymu, er bod trais difrifol yn cynyddu, mae anafiadau lefel isel sy'n gysylltiedig â thrais yn lleihau ac mai grŵp bach o bobl ifanc sy'n cario cylllell.

Mae hyn wedi arwain at ffocws cynyddol ar yr angen i fynd i'r afael â thrais ieuencid, gyda llywodraeth y DU yn cynnig symud i ffwrdd oddi wrth ymagweddau cyfiawnder troseddol at ymagwedd sy'n canolbwyntio ar iechyd y cyhoedd (Llywodraeth EM, 2011). Mae'r ymagwedd hon yn gweld trais ieuencid fel afiechyd, ac o'r herwydd gellir ei atal (Dahlberg a Krug, 2002). Yn ôl Sefydliad Iechyd y Byd (Mercy et al., 2002:25), mae trais ieuencid,

yn peri niwed dwfn nid yn unig i'w ddiodefwr, ond hefyd eu teuluoedd, ffrindiau a chymunedau. Gwelir ei effeithiau nid yn unig mewn marwolaeth, salwch ac anabledd, ond o ran ansawdd bywyd hefyd.

Mae'r gweithredoedd trais cyntaf yn tueddu i ddigwydd yn ystod llencyndod cynnar (tua 10 i 14 oed) ac fe'u gwelir ar eu hanterth yn hwyr yn y glasoed (tua 16 i 17 oed) cyn gostwng yn raddol mewn oedran oedolion ifanc (Cox et al., 2016). Mae hyn yn arwydd o ddilyniant datblygiadol trais ieuencid (Cardwell, Mazerolle a Piquero, 2019; Cox et al., 2016; Fagan a Catalano, 2013). Mae canfyddiadau o'r fath yn awgrymu y dylid cyfeirio gwaith atal trais ieuencid at atal ymddygiad gwrthgymdeithasol rhag dechrau'n gynnar a symud o ymddygiad gwrthgymdeithasol cynnar at drais ieuencid mwy difrifol (DeMarco, 2016; Burke a Loeber, 2014). Felly, mae Cymdeithas y Plant (2018) yn rhybuddio y gallai ymyrryd yn rhy hwyr olygu bod yr ymddygiadau hyn wedi ymwreiddio, gan wneud ymyriadau yn aneffeithiol. Fodd bynnag, cafwyd canlyniadau cymysg o ran yr oedran gorau i ymyrryd. Er enghraifft, cynigiodd Heller (2013) ymyrryd yn ifanc pan oedd ymennydd plant yn fwy hydrin, ac eto nododd y Strategaeth Trais Difrifol (Llywodraeth EM, 2018) nad oedd tystiolaeth ddigonol bod ymyriadau a anelwyd at yr ystod oedran 0 i 5 yn effeithiol. Er y gallai hyn fod yn sgil anawsterau wrth bennu effaith ymyriadau cyn-ysgol ar atal ymddygiad gwrthgymdeithasol a threisgar yn ystod llencyndod.

O ran rhyw, mae canfyddiadau gan y Rhwydwaith Cenedlaethol Gwylidwriaeth Trais Adrannau Brys, unedau mân anafiadau a chanolfannau cerdded i mewn yng Nghymru a Lloegr (Sivarajasingam et al., 2018) yn dangos bod gwrywod yn fwy tebygol o dderbyn triniaeth ysbyty na menywod. Yn fwy penodol, y rhai rhwng 18 a 30 oed oedd â'r cyfraddau anafiadau uchaf fesul 1,000 o'r boblogaeth (gwrywod 11.92; benywod 4.9), ac yna'r rheini rhwng 11 a 17 oed (gwrywod 5.68; benywod 2.57). Mae nifer y menywod sy'n derbyn anaf wedi aros yn sefydlog (Sivarajasingam et al., 2018). Nid yw hynny'n golygu bod trais ieuencid yn seiliedig ar ryw. Canfu ymatebwyr o grwpiau ffocws Michelmores et al. (2019) gyda hanner cant o bobl ifanc rhwng deuddeg a chwech ar hugain oed yn Llundain, er bod merched yn llai tebygol o fod yn rhan o drais yn gysylltiedig â chylllell, mae rhai yn cario cylllell. Er y gall rhai merched ddewis cario cylllell, mae rhai eraill dan bwysau i gario cylllell ar ran aelodau gangiau neu gariadon, gan fod menywod yn llai tebygol o gael eu stopio a'u chwilio. Canfu astudiaeth Disley a Liddle (2016) i natur gangiau stryd trefol fod menywod sy'n ymwneud yn uniongyrchol â gangiau a pherthnasau benywaidd aelodau gangiau mewn perygl o ddiodef trais rhywiol neu gorfforol. Adroddodd y rhan fwyaf o ymatebwyr am drais rhywiol neu gorfforol yn erbyn menywod a merched, gan gynnwys defnyddio trais rhywiol fel math o dderbyniad i mewn i gang yn ogystal â ffordd o gosbi gangiau eraill. Gallai digwyddiadau o ymosod ar ferched gan gangiau cystadleuol gael eu lanlwytho i lwyfannau cyfryngau cymdeithasol i annog

---

trais (Irwin-Rogers a Pinkney, 2017). Mae rhai gweithwyr proffesiynol wedi adrodd hefyd y gallai menywod ifanc sy'n gwneud sylwadau ar y deunydd hwn gael eu paratoi at y pwrpas a bod dan bwysau i storio arfau a chyffuriau (Irwin-Rogers a Pinkney, 2017).

O ran ethnigrwydd, nododd y Pwyllgor Materion Cartref i Drais Ieuencid Difrifol (2019) y bu cynnydd o 43% rhwng 2013/4 a 2017/8 mewn derbyniadau i'r ysbyty o anafiadau'n gysylltiedig â chyllyll ar gyfer grwpiau pobl dduon, Asiaidd a lleiafrifoedd ethnig o gymharu â chynnydd o 17% ar gyfer dioddefwyr gwyn. Mae adolygiad cyflym McNeish et al. (2018) yn tynnu sylw, er bod nifer uchel o ddynion duon yn gysylltiedig â thrais difrifol mewn dinasoedd, mae'r grŵp hwn yn fwy tebygol o fod â nifer o ffactorau risg wedi'u cynnwys wrth dyfu i fyny mewn ardaloedd tlotach mewn cartrefi un rhiant, ac maent yn fwy tebygol o gael eu gwahardd o'r ysgol. Mae pobl ifanc sy'n byw mewn amddifadedd yn arbennig o agored i drais a throseddau ieuencid (Smith, 2020; Llywodraeth EM, 2018,2019; Cymdeithas y Plant, 2018; Grimshaw a Ford, 2018). Gallai pobl ifanc sy'n byw mewn ardaloedd difreintiedig gael eu hamlygu mwy i gyfoedion tramgwyddus, cael eu denu i mewn i gangiau gan y gobaith o wneud arian oherwydd eu cyfleoedd cyflogaeth cyfyngedig neu i gael ymdeimlad o berthyn neu amddiffyniad (Smith, 2020). Effeithir ar hyn gan fesurau cyni sydd wedi lleihau gwasanaethau ieuencid, cyllidebau'r heddlu a gwasanaethau plant yn ogystal â chynnydd yn nifer y plant sy'n cael eu gwahardd o'r ysgol, a'u dwyn i mewn i ofal (Smith, 2020; Pwyllgor Materion Cartref, 2019). Mae pobl ifanc yn adrodd am ddau brif reswm dros gario cylllell; hunangyflwyno er mwyn ennill statws a / neu hunan-amddiffyn yn sgil ofn trais, a gwneir hyn yn waeth gan gyfryngau cymdeithasol, cenedlaethol a lleol (McNeill a Wheller, 2019; Llywodraeth EM, 2018, Cymdeithas y Plant, 2018; Foster, 2013).

3.0 Dull

Cynhaliwyd yr adolygiad rhwng Mawrth a Mai 2020 a'i nod oedd nodi tystiolaeth o arfer da wrth atal trais ymhlith ieuenctid. I wneud hyn, roedd yr adolygiad yn cynnwys dwy elfen, sef ymarferiad mapio systematig a sganio'r gorwel i bennu enghreifftiau addawol o arfer da.

Ar gyfer yr ymarfer mapio systematig, cafodd y cronfeydd data canlynol eu harchwilio: ASSIA, Mynegai Addysg Prydain, Polisi ac Ymarfer Cymdeithasol, Llyfryddiaeth Ryngwladol y Gwyddorau Cymdeithasol, JSTOR, Llyfrgell NSPCC, PyschInfo, a Gofal Cymdeithasol Ar-lein. Er mwyn sganio'r gorwel, cynhaliwyd chwiliad o'r llenyddiaeth lwyd, gan ddefnyddio termau allweddol, o'r adnoddau ar-lein canlynol : Barnardo's, swyddfeydd Comisiynwyr Plant ar gyfer pedair gwlad y DU, Rhaglen Arloesi Gofal Cymdeithasol Plant, Cymdeithas y Plant, Porth Gwybodaeth Lles Plant, GOV.UK, Sefydliad Ymyrraeth Gynnar, Y Sefydliad Cenedlaethol dros Ragoriaeth mewn Iechyd a Gofal, NSPCC, Ymchwil mewn Ymarfer a Rhwydwaith Ymchwil y Gwyddorau Cymdeithasol. Roedd y termau chwilio yn cynnwys y canlynol:

GRŴP	preteen* neu teen neu teens neu teenage* neu adolesc* neu preadolesc* neu pre-adolesc* neu juvenil* neu youth neu youths neu young ansoddair (person* neu persons neu people) neu early adult* neu student neu students neu schoolchild* neu boy* neu girl*
A	crim* neu violen* neu attack neu stab*
AC	Intervention neu prevention neu support neu child welfare neu outcomes

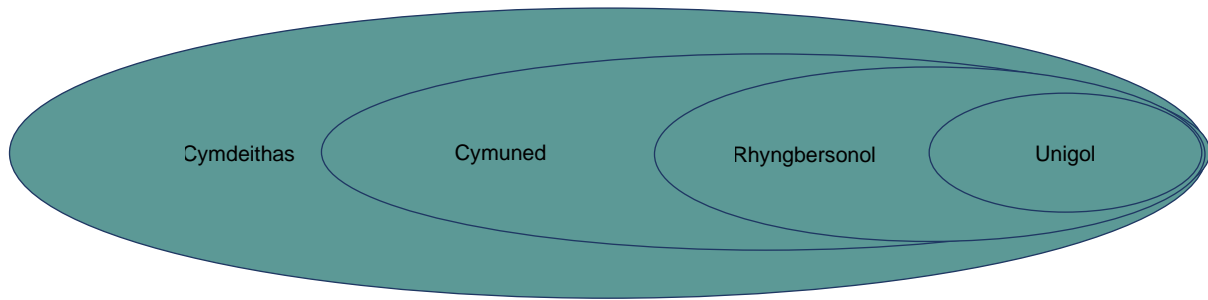
Ategwyd y chwiliadau gan chwilio trwy gyfnodolion â llaw, a nodwyd rhai ffynonellau drwy'r Uned Atal Trais. Cyfyngwyd chwiliadau yn ôl blwyddyn i'r cyfnod ar ôl 2013 ac i'r iaith Saesneg. Mewngludwyd yr holl gofnodion i Daenlen Excel gan arwain at 267 o gofnodion (gweler Atodiad B am ddiagram PRISMA). O'r rhain, roedd 30 o ddyblygiadau ac eithriwyd 136 gan nad oeddent yn bodloni'r paramedrau chwilio. Felly cafodd 101 o ffynonellau eu cynnwys ar gyfer yr adolygiad llenyddiaeth. Mae Atodiad A yn darparu gwybodaeth bellach.

Gweithiodd awduron yn annibynnol i dynnu data o bapurau a gynhwyswyd, gan ddefnyddio meddalwedd gyfrifiadurol NVivo v12. Dyfeisiwyd ffrâm godio ar gyfer tynnu data, a oedd yn cynnwys y broblem, demograffeg, ffactorau risg ac amddiffynnol, addysg, iechyd, y gymuned, a'r heddlu. Mae'r polisïau allweddol sy'n dod i'r amlwg o'r llenyddiaeth ar gael yn Atodiad B. Dylid nodi bod yr adroddiad hwn yn cyflwyno canfyddiadau lle roedd o leiaf ddau gyfeiriad ar gyfer rhaglen. Oherwydd cyfyngiadau amser, nid yw'n honni ei bod yn rhestr gynhwysfawr o raglenni.

Er mwyn deall natur amlweddol trais ieuenctid, defnyddir theori ecolegol Bronfenbrenner (1979) gan ei bod yn cynnwys sawl ffactor risg sy'n rhyngweithio ar bedair lefel: sef unigolyn, rhyngbersonol, sy'n cynnwys perthnasoedd agos â theulu a ffrindiau, cyd-destunau cymunedol fel yr ysgol a chymdogaeth a'r gymdeithas ehangach, gan gynnwys normau diwylliannol yn ogystal ag iechyd, addysg, polisïau economaidd a chymdeithasol (Dahlberg a Krug, 2002). At hynny, mae ymagweddau iechyd y cyhoedd yn cynnwys tair lefel o atal trais: atal sylfaenol, eilaidd a thrydyddol. Mae atal sylfaenol yn targedu'r boblogaeth gyffredinol er mwyn atal trais rhag digwydd. Mae atal eilaidd yn darparu ymateb uniongyrchol i ddiwyddiadau treisgar er mwyn lleihau nifer yr achosion o drais ymhlith pobl ifanc.

Ffigur 1: Model ecolegol ar gyfer deall trais (Dahlberg a Krug, 2002)

Mae atal trydyddol yn cynnwys ymyrryd wedi i drais ieuenctid ddigwydd ac mae'n canolbwyntio ar atal a gofal tymor hir. O fewn y lefelau hyn, gellir anelu ymyriadau at y boblogaeth gyffredinol (cyffredinol), wedi'u targedu at y rhai sydd dan y risg fwyaf (detholedig) a'u targedu at y rhai sy'n defnyddio trais (dynodedig). Er hynny, yn ymarferol, nid yw'r lefelau hyn yn annibynnol ar ei gilydd (Matjasko et al., 2012).

4.0 Adnabod pobl ifanc sydd dan risg trais ieuenctid

Defnyddiodd y rhan fwyaf o'r llenyddiaeth y ffactorau risg sy'n cynyddu cyfranogiad posibl person ifanc mewn trais ieuenctid, gyda llawer llai o astudiaethau yn cynnwys ffactorau amddiffynnol a allai leihau cyfranogiad (e.e. Cordis Bright, 2015).

4.1 Profiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod

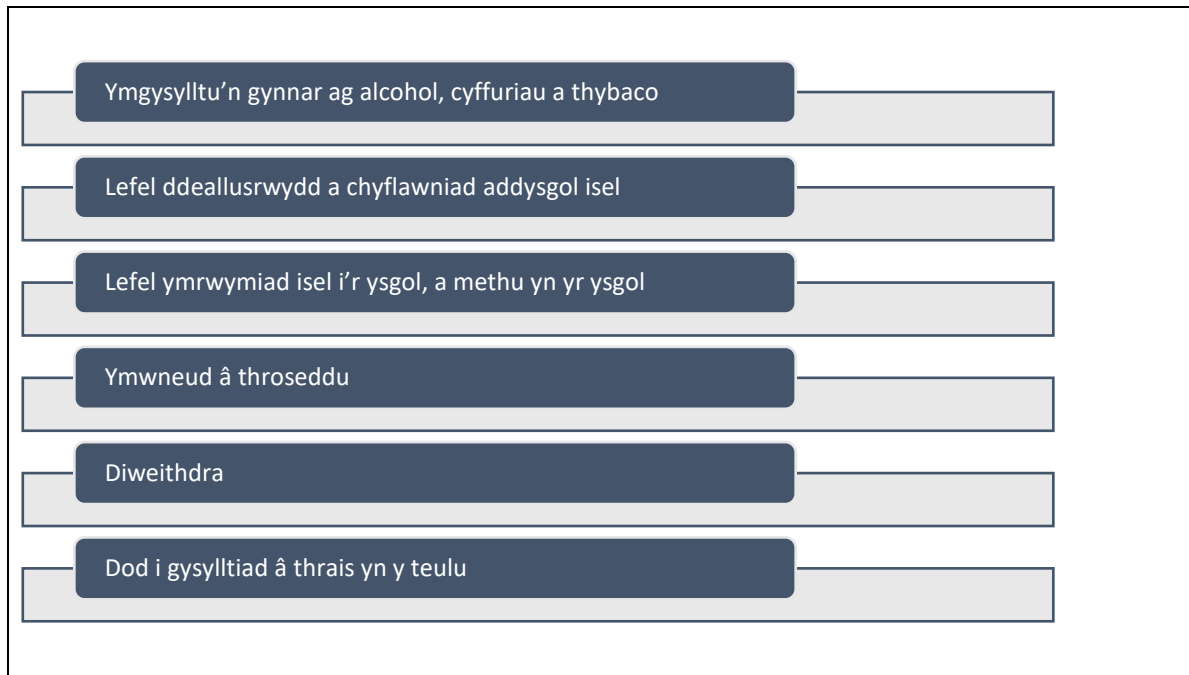
Yng Nghymru, rhoddwyd sylw i'r berthynas rhwng Profiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod (ACEs) ac ymddygiadau sy'n niweidio iechyd. Diffinnir Profiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod fel profiadau trawmatig sy'n digwydd yn ystod plentyndod sydd naill ai'n niweidio plentyn yn uniongyrchol, fel cam-drin plant, neu'n anuniongyrchol trwy eu hamgylchedd, megis rhieni'n gwahanu neu salwch meddwl rhieni neu gamddefnyddio sylweddau. Gall dod i gysylltiad â phrofiadau trawmatig yn ystod plentyndod effeithio ar ddatblygiad yr ymennydd, gan newid datblygiad nerfol, hormonaidd ac imiwnolegol a allai fod yn gysylltiedig ag iechyd corfforol a meddyliol niweidiol gan arwain at ganlyniadau mwy negyddol a risg uwch o fabwysiadu ymddygiadau sy'n niweidio iechyd (Bellis et al., 2015). Mae Cymru Well Wales wedi nodi ei fwriad i bob gwasanaeth cyhoeddus yng Nghymru ddeall beth yw profiadau niweidiol yn ystod plentyndod fel eu bod yn gallu ymateb yn effeithiol iddynt, lliniaru yn erbyn y profiadau hynny a gwella ffactorau amddiffynnol pobl ifanc er mwyn gwarchod rhag deilliannau negyddol. O ran cyffredinrwydd profiadau niweidiol yn ystod plentyndod, canfu canfyddiadau astudiaeth gyda dros 2000 o gyfranogwyr rhwng 18 a 69 oed (Bellis et al., 2015), nad oedd tua hanner y sampl (53%) wedi dioddef unrhyw brofiadau niweidiol yn ystod plentyndod. O'r 14% a oedd wedi dioddef pedwar neu fwy o brofiadau niweidiol yn ystod plentyndod, dangosodd y data eu bod bymtheg gwaith yn fwy tebygol o fod wedi cyflawni trais yn ystod y deuddeg mis blaenorol na'r rhai a oedd heb gael unrhyw brofiadau niweidiol yn ystod plentyndod, a phymtheg gwaith yn fwy tebygol o fod wedi dioddef trais (Bellis et al., 2015). Mae'r Strategaeth Trais Difrifol (Llywodraeth EM, 2018) yn rhybuddio rhag defnyddio ffactorau risg i ragweld trais ieuenctid yn y dyfodol gan nodi, er bod nifer o bobl ifanc risg uchel yn troseddu, nid oes gan nifer llawer mwy o droseddwy'r unrhyw ffactorau risg o gwbl.

4.2 Ffactorau risg ac amddiffynnol

Daeth dau brif fframwaith risg ac amddiffynnol i'r amlwg o'r adolygiad llenyddiaeth ymchwil. Yn gyntaf, mae canfyddiadau ymgynghoriad Sefydliad Iechyd y Byd (2015; 2020) gyda hanner cant o arbenigwyr trais ieuenctid o bob cwr o'r byd yn darparu rhestr fanwl o'r prif ffactorau risg. Yn ail, cynhaliodd y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar adolygiad cyflym (Cordis Bright, 2015) o astudiaethau hydredol er mwyn nodi'r risg a'r amddiffyniad y gellid eu defnyddio fel arwyddion o risg bosibl ar gyfer trais ieuenctid. Gan ddefnyddio'r model ecolegol, mae'r adran hon yn rhoi trosolwg byr o'r ddwy brif ffynhonnell hyn cyn amlinellu themâu eraill sy'n dod i'r amlwg o'r llenyddiaeth sy'n ymwneud â pha ffactorau sy'n cynyddu neu'n lleihau tebygolrwydd person ifanc o gymryd rhan mewn trais. Mae'n bwysig cydnabod nad yw ffactorau risg yn rhagfynegi ymddygiadau yn y dyfodol a lle maent yn bodoli, gall eu perthynas â thrais ieuenctid fod yn gymhleth. Felly, gall ffactorau risg gael effaith gronnus, esblygol, yn rhychwantu pob lefel ecolegol, neu gall fod un dangosydd fel hanes o ymwneud â thrais (Cymdeithas y Plant, 2018; Cordis Bright, 2015). Lle mae ffactorau risg

wedi'u defnyddio fel sail i strategaethau ataliol, mae Cardwell, Mazerolle a Piquero (2019) yn nodi bod llawer wedi'u hanelu at wanhau ffactorau risg sengl yn hytrach na mynd i'r afael â sawl ffactor risg.

4.3 Ffactorau risg ar y lefel unigol

Sefydliad Iechyd y Byd (2012, 2015)

Yn ôl y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar (Cordis Bright, 2015), daeth ffactorau unigol i'r amlwg fel y dangosyddion risg mwyaf pwerus ar draws pob grŵp oedran (7-9, 10-12, 13-15 a 16-25). Roedd y rhain yn cynnwys hunan-barch isel, byrbwylltra, rhedeg i ffwrdd a thriwantaeth. Ymhellach, nododd eu hadolygiad ystod o ffactorau risg posibl y canfuwyd eu bod yn benodol i oedran ac a newidiodd dros amser. Er enghraifft, roedd camddefnyddio sylweddau yn ffactor risg cryf ar gyfer trais ieuencid i blant rhwng saith a naw oed, ond lleihaodd hyn wrth i blant fynd yn hŷn (Cordis Bright, 2015; Waddell, 2015).

Yn ôl McNeish et al., (2018: 11), mae'r glasoed yn cynnig cyfle da i ymyrryd a datblygu gwynwch y person ifanc, gan y bydd y rheiny nad ydynt yn wydn,

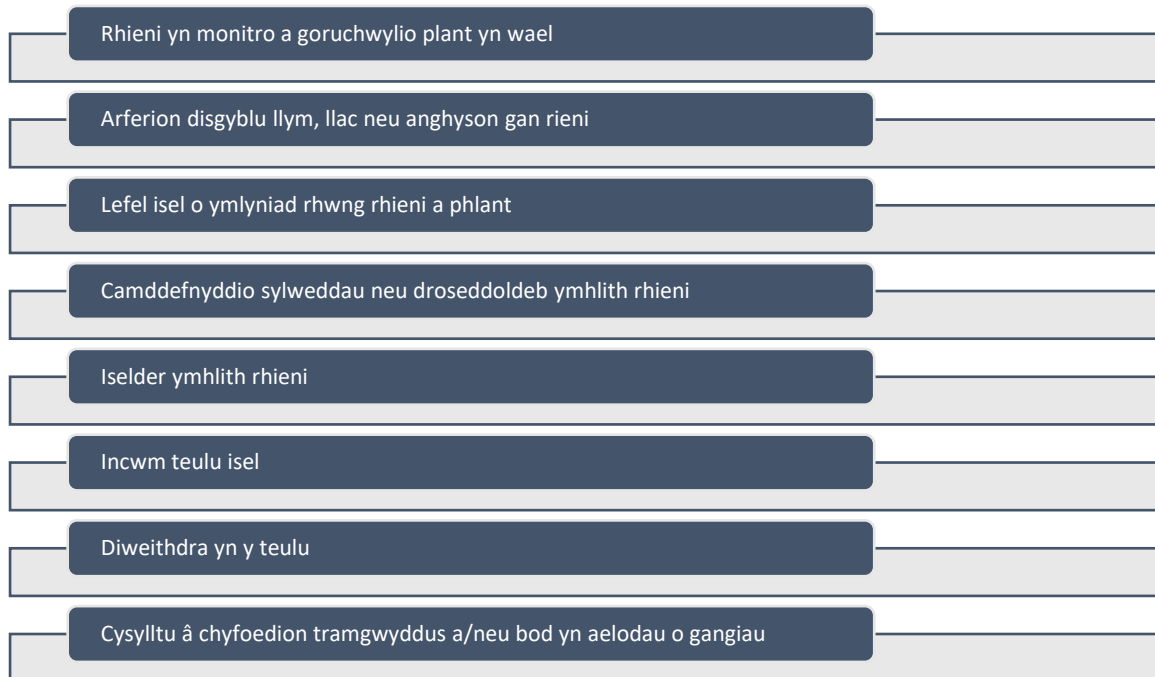
yn fwy tebygol o ymateb i straen trwy ddatblygu gorbryder ac iselder, sydd yn eu tro yn aml yn arwain at anfanteision eraill e.e. mae pobl ifanc â phroblemau iechyd meddwl yn fwy tebygol o beidio â bod mewn addysg, cyflogaeth a hyfforddiant yn eu 20au cynnar, ac yn fwy tebygol o fod angen cymorth lles ychwanegol.

Mae llencyndod cynnar yn gyfnod datblygiadol hanfodol lle mae plant yn trosglwyddo'n gorfforol, yn hormonaidd, yn ddeallusol ac yn gymdeithasol i fod yn oedolion. Dyma hefyd y cyfnod yr awgrymwyd bod pobl ifanc yn profi datgysylltiad rhwng ymddygiadau newydd ac ymddygiadau chwilio am gyffro a'u gallu i hunanreoleiddio, nad yw'n datblygu'n llawn nes eu bod yn oedolion

(Steinberg, 2004). Felly, mae Harding yn argymhell mabwysiadu diogelu trosiannol sy'n nodi'r rhai yn eu glasoed fel grŵp penodol nad ydyn nhw'n aeddfedu nes eu bod yn oedolion ifanc (Harding, 2019). O dan yr ymagwedd hon, caiff cefnogaeth ei theilwra i'r angen yn hytrach na darparu gwasanaeth yn seiliedig ar oedran (Harding, 2019).

4.4 Ffactorau risg ar y lefel ryngpersonol

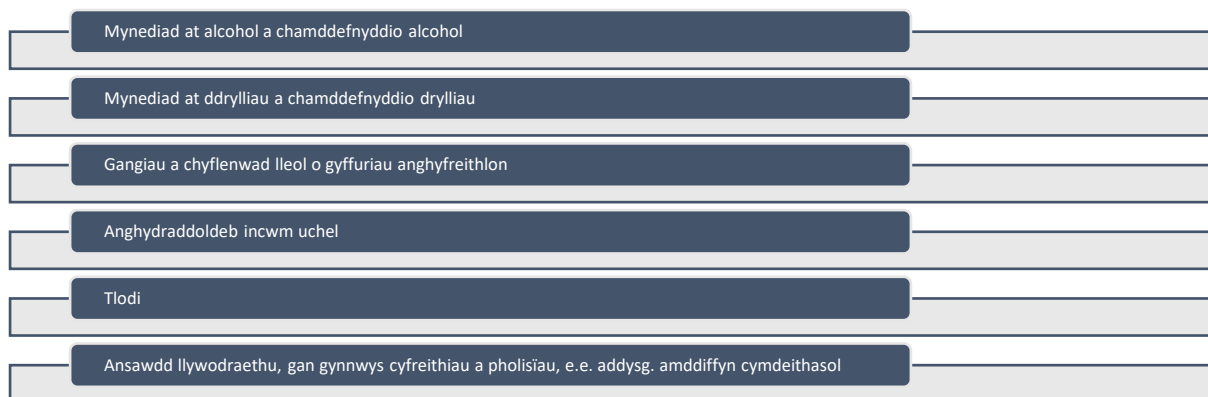
Sefydliad Iechyd y Byd (2012, 2016)

Canfu adolygiad cyflym y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar (Cordis Bright, 2015) fod pobl ifanc pymtheg oed ac iau yn fwy agored i ffactorau risg lefel teulu aflonyddwch teuluol a goruchwyliaeth wael. Felly, mae ffactorau teuluol yn ymddangos yn bwysig ar gyfer llencyndod cynnar ond mae hyn yn lleihau wrth i'r person ifanc fynd yn hŷn. Mae Simon Harding (tystiolaeth a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Materion Cartref i Drais leuenctid Difrifol, 2019) wedi rhybuddio rhag mabwysiadu stereoteip 'teulu camweithredol' gan nodi bod rhai plant yn cael llai o oruchwyliaeth rhieni oherwydd tlodi, lle mae'n rhaid i rai rhieni weithio oriau hir, gyda dwy swydd neu fwy weithiau, er mwyn ennill incwm digonol. Er bod absenoldeb cymorth i deuluoedd yn ffactor risg, efallai na fydd yn gyfystyr ag esgeulustod ond yn hytrach ffactorau economaidd-gymdeithasol gan gynnwys ymrwymadau gwaith neu anawsterau wrth fonitro plant a allai fod allan yn hwyr yn y nos (Waddell a Jones, 2018). Yn wir, fe wnaeth canfyddiadau o gyfweiliadau â 350 o famau ifanc, arweinwyr ffydd, myfyrwyr ysgol a throseddwyr sy'n oedolion ac arolwg o 326 o athrawon dosbarth ym Manceinion Fwyaf (Uned Arloesi, 2019) amlygu presenoldeb safbwyntiau ystrydebol yn ymwneud â chefnidir pobl ifanc. Ac eto, datgelodd yr astudiaeth, er bod gan rai pobl ifanc deuluoedd anhrefnus a threisgar, soniodd rhai eraill am rieni a oedd yn ei chael yn anodd rheoli camddefnydd eu plant o sylweddau, eu defnydd o'r cyfryngau cymdeithasol ac ymddygiad ymosodol heb lawer o gefnogaeth a ble,

Mae fy mab 14 oed yn gwrandio dim arna' i ac yn gwneud fel y mynna, ac ni allaf gloi fy mab yn gorfforol yn y tŷ gan fod hynny'n anghyfreithlon (Dyfynnwyd y rhiant gan yr Uned Arloesi, 2019: 27).

Ar gyfer plant rhwng saith a phymtheg oed, y ffactorau risg mwyaf pwerus oedd naill ai cael perthnasoedd gwael â chyfoedion neu gyfoedion tramgwyddus. Mae hyn yn arbennig o berthnasol gan fod y llenyddiaeth wedi dangos bod pobl ifanc yn treulio tua 85% o'u hamser y tu allan i'r ysgol (Smith, 2020). Mae dylanwad cyfoedion yn arbennig o amlwg ar ddechrau'r glasoed (Yr Uned Arloesi, 2019). Yn ystod llencyndod y mae pobl ifanc yn myfrio ar bwy ydyn nhw ac yn datblygu eu hunaniaeth mewn ystod o gyd-destunau gan gynnwys eu teulu, grŵp cyfoedion a'r gymuned ehangach (Finigan-Carr et al., 2016). Yn hyn o beth, daeth amlygiad i drais i'r amlwg fel thema yn y llenyddiaeth (Roberts et al., 2015). Mae pobl ifanc yn agored i ystod o risgiau o'u hamgylchedd, megis dod i gysylltiad â cham-drin plant neu drais domestig a pherthnasoedd, fel cyfoedion tramgwyddus y tu allan i'r cartref (Hughes, Hardcastle a Perkins, 2015; Sefydliad Iechyd y Byd, 2015). Yn ogystal, defnyddir cyfryngau cymdeithasol i glamoreiddio a chymell trais trwy ffrydio byw a rhannu delweddau (Irwin Rogers a Pinkney, 2017; Y Gronfa Loteri Fawr, 2018). Canfu adroddiad gan Catch-22 (Irwin Rogers a Pinkney, 2017) fod y cyfryngau cymdeithasol wedi'u celu i raddau helaeth oddi wrth oedolion ac eto gellir eu defnyddio i ledaenu a rhannu deunydd gyda grwpiau mawr o bobl ifanc, gan gynnwys trais difrifol gan garcharorion a digwyddiadau lle mae pobl ifanc yn cael eu niweidio a'u bychanu. Canfu'r adroddiad hwn hefyd, er mai fideos cerddoriaeth dril sy'n cael eu defnyddio amlaf i rannu realitiâu bywydau pobl ifanc, mae nifer fach yn cael eu defnyddio i ddangos pobl ifanc gydag arfau a bygythiadau amlwg o drais i grwpiau feirrol penodol. Mae'n ymddangos bod amlygiad o'r fath yn normaleiddio trais, gan ddadsensiteiddio pobl ifanc a gweithwyr proffesiynol sy'n tanamcangyfrif yr effaith a'r trawma y gall pobl ifanc eu dioddef (Smith a Hughes, 2019; Cymdeithas y Plant, 2018). Ar ben hynny, gallai rhannu cynnwys o'r fath arwain at gynyddu'r graddau y mae pobl ifanc yn teimlo'r angen i gario cylllell er mwyn sicrhau eu diogelwch (McNeill a Wheller, 2019; Llywodraeth EM, 2018, Cymdeithas y Plant, 2018; Foster, 2013). Mae adroddiad Harding (2019) ar gefnogi pobl ifanc ddigartref yr effeithir arnynt gan drais ieuencid a chamfanteisio troseddol yn argymhell mabwysiadu dulliau diogelu cyd-destunol, sy'n dod ag ysgolion, colegau a busnesau a gwasanaethau lleol ynghyd i ddiogelu pobl ifanc.

4.5 Ffactorau risg ar y lefel gymunedol a'r lefel cymdeithas ehangach

---

Sefydliad Iechyd y Byd (2012, 2016)

Canfu adolygiad cyflym y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar (Cordis Bright, 2015) nifer gyfyngedig o ffactorau risg ar y lefel gymunedol. Nid yw hynny'n golygu nad oes gan ffactorau cymunedol rôl i'w chwarae, ond yn hytrach roedd y darpar astudiaethau hydredol a gynhwyswyd yn yr adolygiad yn canolbwyntio ar anhrefniadaeth cymdogaeth, darpariaeth tai ac amlygiad i fariwana. Er bod anhrefniadaeth cymdogaeth wedi cael effaith ar y grŵp oedran deg i ddeuddeg, cafodd y ddarpariaeth tai effaith ar bobl ifanc rhwng tair ar ddeg a phymtheg oed. Daeth canfod bod mariwana ar gael ac amlygiad i fariwana i'r amlwg fel ffactor risg ar gyfer y rhai tair ar ddeg i bump ar hugain oed. Fe wnaeth canfyddiadau o ddadansoddiad Edinburgh Study of Youth Transitions and Crime, sef astudiaeth hydredol ragolygol o'r llwybrau i mewn ac allan o drosedd yn cynnwys 4300 o bobl ifanc, ganfod fod rhyngweithio rhwng tlodi a rhyw (McAra a McVie, 2016). I fechgyn, roedd bod yn ddynion ac yn byw ar aelwyd economaidd-gymdeithasol isel yn gysylltiedig yn annibynnol â'r tebygolrwydd cynyddol o drais. Tra bod gan ferched sy'n byw ar aelwydydd economaidd-gymdeithasol isel risg llawer uwch o drais na phlant eraill yn y sampl (McAra a McVie, 2016). Mae tlodi yn ymleiddio pobl ifanc a defnyddir trais fel ffordd o gadw teimladau o hunanwerth (McAra a McVie, 2016). Fodd bynnag, er bod adolygiad cyflym y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar (Cordis Bright, 2015) wedi tynnu sylw at amddifadedd isel fel ffactor amddiffynnol, canfu McAra a McVie (2016) nad oedd byw mewn cartref cefnog yn amddiffyn person ifanc â lefel uchel o ffactorau risg eraill. .

4.6 Ffactorau amddiffynnol

Mae'n bwysig cynnwys ffactorau amddiffynnol oherwydd hyd yn oed mewn grwpiau risg uchel, ni fydd dros hanner yn cymryd rhan mewn trais difrifol (Sefydliad Iechyd y Byd, 2015). Mae hyrwyddo ffactorau amddiffynnol person ifanc yn lleihau'r tebygolrwydd y bydd yn ymwneud â thrais. Yn ôl Sefydliad Iechyd y Byd (2015) bod â pherthnasoedd da â rhieni, mynychu'r ysgol, cyfoedion nad ydynt yn dramgwyddus ac yn byw mewn ardaloedd di-drais nad ydynt yn ardaloedd o amddifadedd. At hynny, gall bod â deallusrwydd uwch na'r cyffredin, lefel byrbwylltra isel, ac agweddau rhag-gymdeithasol amddiffyn rhag deilliannau negyddol. Canfu adolygiad cyflym y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar (Cordis Bright, 2015) lai o dystiolaeth ymchwil ar gyfer ffactorau amddiffynnol na ffactorau risg ac ni chyflwynwyd unrhyw ddadansoddiad yn ôl oedran. O ran ffactorau unigol, daeth agweddau cadarnhaol, cred yn y drefn foesol a byrbwylltra isel i'r amlwg fel dangosyddion cryf. Ar lefel y teulu, roedd y ffactorau amddiffynnol yn cynnwys rheolaeth deuluol dda, strwythur teulu sefydlog a gwrthdaro anaml rhwng rhiant a phlentyn. Ni chanfuwyd unrhyw ffactorau amddiffynnol mewn perthynas â chyfoedion. Ar y lefel gymunedol, daeth amddifadedd economaidd isel a chyflawniad academaidd uchel i'r amlwg (Cordis Bright, 2015).

5.0 Ymyriadau ar lefel yr unigolyn

Yn ôl yr adolygiadau ymchwil ar yr hyn sy'n gweithio i atal trais ieuenctid, ceisiodd y dulliau mwyaf effeithiol ysgogi newid cadarnhaol ym mywyd y person ifanc a'i deulu (O'Connor a Waddell, 2015; Sefydliad Iechyd y Byd, 2016). Roedd y dystiolaeth yn awgrymu bod angen mabwysiadu dulliau datblygiadol sy'n ystyried oedran a chyfnod y person ifanc yn ogystal â'r cyd-destun y mae'n byw ynddo (Walsh, 2019; Cordis Bright, 2015; Burke a Loeber, 2015; Fagan a Catalano, 2013). Dangosodd y dystiolaeth fod defnyddio tactegau ofn neu raglenni dull milwrol fel rhwystr yn aneffeithiol ac yn niweidiol weithiau (O'Connor a Waddell, 2015). Er enghraifft, mae ymweliadau â charchardai fel y rhaglen Scared Straight lle mae pobl ifanc yn cwrdd ag oedolion sy'n troseddu, wedi dangos bod pobl ifanc rhwng 1.1 a 2.6 gwaith yn fwy tebygol o droseddu (Llywodraeth EM, 2018; David-Ferdon et al., 2016).

5.1 Cymorth cynnar

Amlygodd y dystiolaeth ymchwil bwysigrwydd ymyriadau cymorth cynnar fel gwasanaethau mamolaeth sy'n cynnig cefnogaeth, yn datblygu sgiliau magu plant cadarnhaol ac yn gwella datblygiad plant (Comisiynydd Plant, 2019; Sefydliad Iechyd y Byd, 2012). Er y gall y rhaglenni hyn fod yn gyffredinol, mae Bellis et al. (2012) yn nodi eu bod yn aml yn cael eu targedu at blant o gymunedau difreintiedig.

5.1.1 Rhaglenni ymweld â chartrefi

Cyflwynir rhaglenni ymweld â'r cartref gan ymwelwyr iechyd neu nyrsys i rieni tro cyntaf yn ystod beichiogrwydd ac am hyd at bedair blynedd ar ôl genedigaeth. Fel y nodwyd, gallant fod yn rhaglenni ataliol cyffredinol neu raglenni wedi'u targedu at grwpiau penodol fel mamau yn eu harddegau. Yng Nghymru, mae Dechrau'n Deg yn cefnogi teuluoedd â phlant o dan bedair oed mewn ardaloedd difreintiedig, gan ddarparu rhaglen gwasanaethau ymwelwyr iechyd well a mynediad at raglenni rhianta. Nod rhaglenni ymweld â'r cartref yw hyrwyddo datblygiad plant iach ac atal cam-drin plant trwy addysgu iechyd, datblygiad a gofal plant i rieni. Maent yn tueddu i gael eu darparu yn y cartref er eu bod hefyd yn cael eu darparu mewn clinigau neu drwy gymorth ffôn.

Nid oes dystiolaeth ddigonol ar gyfer eu heffeithiolrwydd o ran atal trais ieuenctid (Sefydliad Iechyd y Byd, 2012). Canfu El-Banna, Maxwell a Pitt (2019) ganlyniadau cymysg ar gyfer atal cam-drin plant, er i'r rhan fwyaf o astudiaethau gael eu cynnal yn yr UD. Ni chanfu gwerthusiad o fersiwn y DU o ymweld â chartrefi, y Bartneriaeth Nyrsys Teulu, gan Ganolfan Ymchwil Treialon Prifysgol Caerdydd unrhyw fudd sylweddol o gymharu â gofal fel arfer (Robling, 2016). Disgwylir i ganlyniadau astudiaeth hydredol o effaith y rhaglen rhwng dwy a chwe blwydd oed gael eu cyhoeddi.

Tystiolaeth: Cymysg

Ffynonellau:

David-Ferdon, C., Vivolo-Kantor, A. M., Dahlberg, L. L., Marshall, K. J., Rainford, N., a Hall, J. E. (2016). *A Comprehensive Technical Package for the Prevention of Youth Violence*. Canolfan Genedlaethol Atal a Rheoli Anafiadau, Canolfannau Rheoli ac Atal Clefydau.

El-Banna, A., Maxwell, N. a Pitt, C. (2019) *Home visiting programmes for the prevention of child maltreatment*. Adroddiad Technegol. What Works for Children's Social Care, Llundain.

O'Connor, M. a Waddell, S. (2015) What works to prevent gang involvement, youth violence and crime: A rapid review of interventions delivered in the UK and abroad. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

Robling, Michael, Bekkers, Marie-Jet, Bell, Kerry, Butler, Christopher, Cannings-John ... et al., (2016). Effectiveness of a nurse-led intensive home-visitation program for first-time teenage mothers (building blocks). *Obstetrical and Gynaecological Survey*, 71(5), 263-265.

Sefydliad Iechyd y Byd (2015) Preventing youth violence: an overview of the evidence.

5.2 Rhaglenni cyn-ysgol

Nododd y llenyddiaeth raglenni cyn-ysgol cyffredinol sy'n hyrwyddo parodrwydd ysgol ac yn datblygu sgiliau academaidd a chymdeithasol (Y Comisiynydd Plant, 2019; McNeill a Wheller, 2019; Bellis et al, 2012; Sefydliad Iechyd y Byd, 2012). Fodd bynnag, nodwyd y dirywiad mewn canolfannau plentyndod cynnar gyda'r Comisiwn Trais Ieuenctid (2018) yn galw am adfywio'r adnodd hwn.

5.2.1 Canolfannau Cychwyn Cadarn

Yn Lloegr, canfu gwerthusiad o wasanaethau Cychwyn Cadarn sy'n darparu cymorth gofal plant, iechyd, rhianta a chyflogaeth i blant cyn-ysgol a'u teuluoedd ganlyniadau cadarnhaol ar gyfer ymddygiad cymdeithasol a datblygiad cymdeithasol o gymharu â phlant o ardaloedd nad ydynt yn ardaloedd Cychwyn Cadarn. Canfuwyd bod gan famau lai o risg o arferion rhianta negyddol ac roeddent yn darparu amgylcheddau cartref llai anhrefnus i fechgyn, ond nid oedd hyn yn arwyddocaol i ferched (McNeish et al., 2018; Bellis et al., 2012). Yn wir, ar lefel yr unigolyn, rhaglenni'n seiliedig ar sgiliau fel rheoli tymer, dewisiadau ffordd iach o fyw a datblygu sgiliau cymdeithasol a datrys problemau oedd yn fwyaf effeithiol (McNeill a Wheller, 2019; O'Connor a Waddell, 2015; Sefydliad Iechyd y Byd, 2016).

Tystiolaeth: Cymysg

Ffynonellau:

O'Connor, M. a Waddell, S. (2015) What works to prevent gang involvement, youth violence and crime: A rapid review of interventions delivered in the UK and abroad. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

Sefydliad Iechyd y Byd (2015) Preventing youth violence: an overview of the evidence.

5.3 Ysgol

Yn y llenyddiaeth, gwelwyd bod gan ysgolion rôl hanfodol wrth fynd i'r afael â thrais ieuenctid. Awgrymwyd y dylid defnyddio ysgolion i nodi pobl ifanc agored i niwed, gweithio mewn partneriaeth ag asiantaethau fel yr heddlu, gwasanaethau plant a gweithwyr cymorth i deuluoedd, a chefnogi'r ddarpariaeth ymyriadau cyffredinol a thargedig (Smith, 2019; Hayes, 2018). Yn Lloegr, mae Ofsted

---

(2019) wedi argymhellu y dylid defnyddio'r cwricwlwm personol, cymdeithasol, iechyd ac economaidd (PSHE) i ddarparu addysgu ynghylch materion diogelu lleol, megis troseddau cyllyll. Er enghraifft, gallai'r cwricwlwm PSHE gynnwys gwasanaethau neu astudiaethau achos am droseddau cyllyll, creu a pherfformio cynrychiadau drama neu gysylltu ag ymgyrchoedd rhanbarthol yn erbyn trais ieuencid a/neu droseddau cyllyll (Ofsted, 2019). Argymhellwyd hefyd gweithio ar y cyd rhwng partneriaethau diogelu ac ysgolion i godi ymwybyddiaeth o faterion gyda rhieni. Fodd bynnag, nodwyd mai llinell fain oedd rhwng codi ymwybyddiaeth ac atal rhieni rhag anfon eu plant i ysgolion penodol,

Mewn marchnad addysg rydym yn cydbwysu'r angen i gael ysgol lawn a sicrhau canlyniadau. Nid ydym am gael ein gweld fel ysgol broblemus lle nad yw rhieni eisiau anfon eu plant ... Os ewch yn rhy galed ati, bydd rhieni'n cwestiynu a yw hon yn ysgol broblemus. Gallwn fynd yn rhy bell neu ddim yn ddigon pell (Dyfynnwyd yr athro yn Ofsted, 2019: 26)

Tynnodd y llynyddiaeth sylw hefyd at gysylltiad rhwng plant sy'n agored i niwed a dadrithio o'r ysgol. Yn seiliedig ar eu dadansoddiad o Edinburgh Study of Youth Transitions and Crime, argymhellodd McAra a McVie (2016) y dylid cynllunio cwricwlwm yr ysgol i fod yn berthnasol i blant ar yr ymylon o ran cynnwys a bod gan ysgolion uchelgeisiau realistig ar gyfer plant a allai ei chael yn anodd yn academiaidd. Ymhellach, roedd lleihau triwantiath yn gysylltiedig â llai o ymgysylltu â thrais a lleihau erledigaeth, fel bwlio, gan leihau'r tebygolrwydd y byddent yn dioddef trais (Farrington, 2017; Cardwell et al., 2019; McAra a McVie, 2016). Mewn adolygiad systematig o raglenni atal datblygiadol, canfu Farrington et al. (2017) fod rhaglenni gwrth-fwlio, ar gyfartaledd, yn atal bwlio 20-23% ac erledigaeth gan 17-80%, yn enwedig ar gyfer plant iau o dan ddeg mlwydd oed. Roedd y rhaglenni mwyaf effeithiol yn cynnwys hyfforddiant i rieni, polisïau gwrth-fwlio ar draws yr ysgol a defnyddio fideos hyfforddi (Farrington et al., 2017). Mae llawer o ymyriadau bwlio yn cynnwys hyfforddiant athrawon ar sut i fynd i'r afael â bwlio a rheoli perthnasoedd yn yr ystafell ddosbarth gyda negeseuon bwlio wedi'u hintegreiddio i'r cwricwlwm ehangach hefyd (Sefydliad Iechyd y Byd, 2012). O ran triwantiath, mae Cardwell et al. (2019) yn nodi y gall yr absenoldeb cyson o'r ysgol gwmpasu sawl ffactor risg, gan gynnwys goruchwyliaeth wael gan rieni, ymrwymiad isel i'r ysgol a mwy o gyfleoedd i ryngweithio â chyfoedion tramgwyddus.

5.3.1 Gwaharddiadau ysgol

Yn 2017/8 roedd 174 o waharddiadau parhaol yng Nghymru, sy'n gynydd o 50% ers 2015/6. Yn 2017-8, hefyd, roedd 806 o waharddiadau cyfnod penodol dros bum niwrnod a 17,146 o waharddiadau cyfnod penodol o bum niwrnod neu lai (Llywodraeth Cymru, 2019). Y rhesymau a nodwyd amlaf oedd ymosodiad corfforol yn erbyn disgybl (20.7%) neu oedolyn (20.1%) am waharddiadau parhaol, cam-drin geiriol a/neu ymddygiad bygythiol yn erbyn oedolyn am waharddiadau cyfnod penodol o bum niwrnod neu fwy, ac ymddygiad aflonyddgar parhaus am waharddiadau cyfnod penodol o bum niwrnod neu lai (Llywodraeth Cymru, 2019). Yn ogystal, ceir hunan-waharddiadau lle gall y bobl ifanc ddewis peidio â mynychu, er enghraifft, os ydynt yn cael eu bwlio, gwaharddiadau amser cinio am gamymddwyn, gwaharddiadau gwirfoddol lle mae ysgolion yn gofyn i rieni gadw eu plant gartref am ymddygiad broblemus, gwaharddiadau anghyfreithlon lle mae pobl ifanc yn cael eu hanfon adref fel math o ddisgyblaeth, naill ai am gyfnodau byr, am gyfnod amhenodol neu'n barhaol, a symudiadau a reolir, lle nad yw'r ysgol yn gallu rheoli'r person ifanc ac yn trefnu iddo gael ei drosglwyddo i rywle arall. Nododd cyfranogwyr yn Samaritans Cymru (2019) y cysylltiadau rhwng gwaharddiad ysgol a thlodi, problemau iechyd meddwl, anghenion dysgu ychwanegol, gofalwyr ifanc a phrofiadau niweidiol yn ystod plentyndod.

Er nad oes tystiolaeth bod gwaharddiadau ysgolion yn achosi ymglymiad mewn trais ieuencid (Timpson, 2019; Cymdeithas y Plant, 2019), nododd adolygiad Maxwell et al. (2019) o gamfanteisio troseddol plant y cysylltiad rhwng gwaharddiad ysgol a diogelu. Gallai gwaharddiad o'r ysgol fod yn fodd i gynyddu amlygiad person ifanc i gamfanteisio troseddol a chyfoedion tramgyddus (Y Comisiynydd Plant, 2019; Comisiwn Trais Ieuencid, 2018) a lle,

Ers iddyn nhw fy nghicio allan mae gen i amser ar fy nwylo i wneud mwy o droseddu, cyflawni mwy o droseddu, pan rydw i allan o'r coleg mae mwy o amser allan o'r coleg yn Croydon gyda fy ffrindiau sydd hefyd wedi cael eu cicio allan ac sydd hefyd gwneud pethau anghywir, sydd hefyd yn gwerthu cyffuriau, sydd hefyd yn cario cyllyll (Smith a Hughes, 2019:6)

Dangosodd canfyddiadau o Loegr arferion anghyson ar draws ysgolion ar gyfer pobl ifanc y canfuwyd eu bod yn cario cyllyll mewn ysgolion, lle ceisiodd rhai osgoi troseddoli pobl ifanc tra bod eraill wedi adrodd am bob digwyddiad i'r heddlu (Ofsted, 2019). Canfuwyd anghysondebau hefyd mewn perthynas â'r gefnogaeth gynnar gyda rhai ysgolion yn mabwysiadu ymagwedd dim goddefgarwch gan arwain at waharddiadau cyfnod penodol neu barhaol. Ar adegau, gallai hyn fod am ymddygiad sy'n ymddangos yn ysgafn,

Byddwn yn cael fy ngwahardd yn amlach ac yn cael fy anfon adref yn amlach, am resymau diangen, fel peidio â gwisgo siaced, fy sanau ddim yn cyrraedd fy mhengliniau. Dim ond pethau gwirion fel yna. Mae'n annog plant i fynd allan a gwneud yr hyn maen nhw eisiau ei wneud gan nad ydych chi'n rhoi addysg iddyn nhw (dyfynnwyd y person ifanc yn Smith, 2019:5)

Tra bod ysgolion eraill yn pennu disgwyliadau uchel ar ymddygiad pobl ifanc ar ôl ysgol, gyda rhai yn gosod gwaharddiadau parhaol ar ddigwyddiadau yn gysylltiedig â chyllyll a ddigwyddodd y tu allan i amgylchedd yr ysgol neu ar benwythnosau (Ofsted, 2019).

5.4 Ymyriadau yn yr ysgol

Yn ôl y llenyddiaeth a adolygwyd, roedd yr ymyriadau mwyaf effeithiol yn yr ysgol yn mabwysiadu ymagwedd gyffredinol gyda'r nod o gynyddu ymwybyddiaeth i bobl ifanc, datblygu eu sgiliau a chefnogi athrawon ar sut i ymateb yn effeithiol i ymddygiadau ac ymgysylltu â rhieni (McNeish et al, 2018; World; Sefydliad Iechyd, 2015; O'Connor a Waddell, 2015).

5.4.1 Y Gêm Ymddygiad Da (The Good Behaviour Game)

Rhaglen ataliol gyffredinol ar gyfer plant ysgol cynradd sy'n seiliedig ar theori maes cymdeithasol yw'r Gêm Ymddygiad Da. Ei nod yw annog ymddygiad rhag-gymdeithasol a lleihau ymddygiad aflonyddgar. Cyflwynir y Gêm Ymddygiad Da gan athro sy'n rhannu'r dosbarth yn dimau bach sy'n gytbwys o ran rhyw ac anian. Yna dyfernir pwyntiau i dimau am gadw at reolau'r ystafell ddosbarth. Mae gemau byr rhwng deg a phedwar deg pum munud yn cael eu chwarae sawl gwaith yr wythnos. Mae'r Gêm Ymddygiad Da yn gysylltiedig â lefelau sylweddol is o ymddygiad ymosodol yn yr ystafell ddosbarth. Mae astudiaethau dilynol tymor hir wedi cysylltu'r ymyrraeth â chyfraddau is i fechgyn am lai o gam-drin alcohol, ysmygu a syniadaeth hunanladdol, anhwylder personoliaeth gwrthgymdeithasol, drwgweithredu a throseddu treisgar erbyn 19 i 21 oed. Adroddwyd canfyddiadau tebyg yn yr Iseldiroedd. Fodd bynnag, yn y DU, canfu treial y Sefydliad Gwaddol Addysgol gyda 77 o ysgolion o Fanceinion Fwyaf, Swydd Efrog, a Chanolbarth Lloegr dystiolaeth

---

betrus yn unig bod bechgyn sydd mewn perygl o ddatblygu anhwylderau ymddygiad yn dangos gwelliannau mewn ymddygiad. Er bod ffyddlondeb i'r ymyrraeth yn amrywio, ni wnaeth ysgolion â lefel ffyddlondeb uwch adrodd am ganfyddiadau mwy cadarnhaol. Roedd rhywfaint o dystiolaeth bod y Gêm Ymddygiad Da yn cael ei chynnig mewn rhai ysgolion yng Nghymru.

Tystiolaeth: Cymysg

Ffynonellau:

David-Ferdon, C., Vivolo-Kantor, A. M., Dahlberg, L. L., Marshall, K. J., Rainford, N., a Hall, J. E. (2016). *A Comprehensive Technical Package for the Prevention of Youth Violence*. Canolfan Genedlaethol Atal a Rheoli Anafiadau, Canolfannau Rheoli ac Atal Clefydau.

O'Connor, M. a Waddell, S. (2015) What works to prevent gang involvement, youth violence and crime: A rapid review of interventions delivered in the UK and abroad. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

Roberts, S., Abudu, L., Ibbotson, S. ac Arulrajah, J. (2015) Approaches to prevent or reduce violence with a focus on youth, knife and gang-related violence: Literature review. Iechyd Cyhoeddus Lloegr, Llundain.

5.4.2 Hyfforddiant Sgiliau Bywyd

Datgelodd y llenyddiaeth mai rhaglenni â'r nod o atal ysmegu, alcohol, defnyddio cyffuriau a thrais trwy ddatblygu neu gryfhau sgiliau bywyd oedd y dulliau mwyaf effeithiol ar gyfer atal trais ieuencid (Sefydliad Iechyd y Byd, 2015). Mae sgiliau bywyd yn cynnwys cyfathrebu, datrys problemau, datrys gwrthdaro, rheoli tymer, empathi, rheoli byrbwylltra rheoliadau emosiynol. Datgelodd canfyddiadau o'r llenyddiaeth fod cynyddu'r sgiliau hyn yn gysylltiedig â gostyngiadau mewn erledigaeth a chyflawniad (David-Ferdon et al., 2016).

Adroddodd pecyn technegol David-Ferdon et al (2016) ar gyfer atal trais ieuencid fod canfyddiadau o amryw o dreialon rheoledig ar hap tymor byr a thymor hir wedi canfod gwelliannau mewn sgiliau cymdeithasol, pendantsrwydd, hunanreolaeth a gostyngiadau mewn ymddygiadau risg fel ysmegu, alcohol a defnyddio cyffuriau.

Tystiolaeth: Da

Ffynonellau:

David-Ferdon, C., Vivolo-Kantor, A. M., Dahlberg, L. L., Marshall, K. J., Rainford, N., a Hall, J. E. (2016). *A Comprehensive Technical Package for the Prevention of Youth Violence*. Canolfan Genedlaethol Atal a Rheoli Anafiadau, Canolfannau Rheoli ac Atal Clefydau.

McNeish, D, Scott, S., a Ludvigsen, A. (2018) Tackling and preventing serious youth violence: a rapid evidence review. Ymchwil DMSS.

O'Connor, M. a Waddell, S. (2015) What works to prevent gang involvement, youth violence and crime: A rapid review of interventions delivered in the UK and abroad. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

Sefydliad Iechyd y Byd (2015) Preventing youth violence: an overview of the evidence. Geneva.

5.4.3 Cymhellion ariannol ar gyfer presenoldeb ysgol

Mae Sefydliad Iechyd y Byd (2015) yn amlinellu'r defnydd o gymhellion ariannol ar gyfer cadw plant yn yr ysgol. Er nad oes unrhyw werthusiadau o'r defnydd o gymhellion ariannol ar atal trais ieuencid, canfu gwerthusiadau o effeithiau cymhellion ariannol a grantiau addysg gynnydd o 8% yng nghofrestriadau ysgolion uwchradd ym Mecsico a gostyngiad yn y cyfraddau gadael ysgolion ym Mrasil. Er bod cymhellion ariannol ar gyfer presenoldeb ysgol wedi cael eu beirniadu fel rhai sydd â'r potensial i gynyddu ymddygiad er mwyn sicrhau cymhwysedd, mae rhywfaint o dystiolaeth eu bod yn galluogi teuluoedd tlotach i dalu costau uniongyrchol mynychu'r ysgol, fel trafndiaeth gyhoeddus am ddim, a mabwysiadu arferion iachach (Sefydliad Iechyd y Byd, 2015)

Tystiolaeth: Cyfyngedig

Ffynhonnell:

Sefydliad Iechyd y Byd (2015) Preventing youth violence: an overview of the evidence. Geneva.

5.4.4 Rhaglen Ymgysylltu ag Ysgol Gallu (Ability School Engagement Program)

Mae'r Rhaglen Ymgysylltu ag Ysgol Gallu (ASEP) yn ymyrraeth wedi'i thargedu sydd wedi'i rhoi ar waith yn Awstralia (Cardwell et al., 2019). Ei nod yw cynyddu presenoldeb yn yr ysgol a lleihau troseddau a gyflawnir gan bobl ifanc sy'n chwarae triwant o'r ysgol trwy ddefnyddio cynadleddau grŵp teulu a fynychir gan y person ifanc, rhieni, cynrychiolydd ysgol, cynrychiolydd heddlu mewn lifrai a hwylusydd cynhadledd. Yn ystod y gynhadledd, canolbwyntiwyd ar y cymhelliant i chwarae triwant gyda chynllun gweithredu wedi'i deilwra'n unigol a ddatblygwyd i sicrhau y byddai'r person ifanc yn mynychu'r ysgol. Yn eu hap-dreial rheoledig o'r Rhaglen Ymgysylltu ag Ysgol Gallu (ASEP), canfu Cardwell et al. (2019) fod cymdeithasu â chyfoedion tramgwyddus, ymrwymiad ysgol isel ac anhrefn cymdogaeth yn cael eu lleihau. Fodd bynnag, ychydig o dystiolaeth a ganfuwyd ar gyfer gostyngiad mewn ffactorau risg unigolion a theuluoedd. Serch hynny, mae ASEP yn cael ei ddatblygu ar gyfer ei ddarparu ar lefel y wladwriaeth.

Tystiolaeth: Cymysg

Ffynhonnell:

Cardwell, S., Mazerolle, L., Piquero, A, R., (2019) Truancy intervention and violent offending: Evidence from a randomized controlled trial. *Aggression and Violent Behavior*, 49, 101308.

5.4.5 Hyrwyddo Strategaethau Meddwl Amgen (PATHS)

Mae Datblygu Strategaethau Meddwl Amgen (PATHS) yn rhaglen datblygu cymdeithasol-emosiynol gyffredinol a ddarperir mewn ysgolion cynradd. Nod PATHS yw datblygu sgiliau mewn pum prif faes, hunan-ymwybyddiaeth, rheoli teimladau, cymhelliant, empathi a sgiliau cymdeithasol. Mae PATHS wedi bod yn destun sawl astudiaeth yn yr UD a'r DU, gan gynnwys hap-dreialon rheoledig, sydd wedi adrodd am effaith sylweddol ar ymddygiad ymosodol ac ymddygiadau treisgar, rheoleiddio emosiynol gwell a llai o ymatebion ymosodol i wrthdaro. Mewn dilyniant ar ôl blwyddyn, roedd llai

---

broblemau ymddygiad gan gyfranogwyr. Mae PATHS wedi'i weithredu yn Lloegr, yr Alban a Gogledd Iwerddon. Yng Nghymru, fe wnaeth Barnardo's gyflwyno'r rhaglen rhwng 2013 a 2017 i 16 o ysgolion ledled Abertawe, Pen-y-bont ar Ogwr a Rhondda Cynon Taf.

Tystiolaeth: Da

Ffynonellau:

David-Ferdon, C., Vivolo-Kantor, A. M., Dahlberg, L. L., Marshall, K. J., Rainford, N., a Hall, J. E. (2016). *A Comprehensive Technical Package for the Prevention of Youth Violence*. Canolfan Genedlaethol Atal a Rheoli Anafiadau, Canolfannau Rheoli ac Atal Clefydau.

Hughes, K., Hardcastle, K. a Perkins (2020) *The mental health needs of gang affiliated young people*. Canolfan Iechyd Cyhoeddus Lloegr, Llundain.

5.4.6 Second Step

Mae Second Step yn rhaglen ataliol gyffredinol ar gyfer plant ysgolion cynradd rhwng chwech ac un ar ddeg oed. Mae'n seiliedig ar therapi gwybyddol ymddygiadol sy'n cynnwys dysgu academaidd, cymdeithasol ac emosïynol. Cyflwynir Second Step gan athrawon ac mae'n cynnwys pymtheg gwers sy'n para rhwng pump a deugain munud gan canolbwyntio ar empathi, datrys problemau a rheoli tymer, a defnyddio'r sgiliau hyn i leddfu sefyllfaoedd, osgoi pwysau gan gyfoedion, a delio â bwlio. Mae Second Step wedi'i roi ar waith yn Awstralia, Brasil, Denmarc, y Ffindir, yr Almaen, Japan, Norwy, Sweden, Twrci, yr Unol Daleithiau, a'r Deyrnas Unedig.

Tystiolaeth: Cymysg

Ffynonellau:

Farrell, AD, Mehari, KR, Kramer-Kuhn, A.M., Mays, SA a Sullivan, T, .N. (2015). A qualitative analysis of factors influencing middle school students' use of skills taught by a violence prevention curriculum, *Journal of School Psychology*, 53(3), 179-194.

5.5 Ymyriadau'n seiliedig ar addysg

Datgelodd y llenyddiaeth ymchwil mai ymyriadau addysgol oedd â'r addewid mwyaf ar gyfer codi ymwybyddiaeth yn effeithiol am beryglon a chanlyniadau trais ieuencid (Foster, 2013). Roedd yn rhaid i ymyriadau o'r fath gynnwys ymwybyddiaeth o ofnau pobl ifanc mewn perthynas ag erledigaeth a'r modd y gall y cyfryngau cenedlaethol a lleol hybu hyn (McNeish et al., 2018; Foster, 2013). Cymysg oedd canfyddiadau llenyddiaeth o ran effeithiolrwydd ymgyrchoedd yn y cyfryngau cenedlaethol, er bod y canfyddiadau hyn o'r UD a'r Iseldiroedd yn nodi heriau methodolegol wrth werthuso ymgyrchoedd ar raddfa fawr (Cassidy et al., 2016). Felly, mae'r adran hon yn canolbwyntio ar raglenni y gellir eu cyflwyno yn yr ysgol yn ogystal â mentrau yn y gymuned er mwyn cynnwys pobl ifanc nad ydynt yn mynychu'r ysgol (Foster, 2013). Datgelodd canfyddiadau Michelmores et al, (2019) o grwpiau ffocws gyda phobl ifanc fod pobl ifanc yn teimlo bod gwersi dan arweiniad athrawon ynghylch troseddau cylllyll yn llai defnyddiol na'r rhai a gyflwynwyd gan yr heddlu gweithwyr ieuencid neu gan y rhai sydd â phrofiad byw o gario cylllell. Mae hyn yn awgrymu bod athrawon yn llai cymwys i ddarparu ymyriadau heb dderbyn hyfforddiant arbenigol (Michelmores

---

et al., 2019). Ar ben hynny, adroddodd pobl ifanc hefyd eu bod yn teimlo'n anesmwyth yn rhannu gwybodaeth gydag athrawon rhag ofn y byddai'n dod yn fater diogelu.

5.5.1 Street Aware

Street Aware yw'r enw a roddir ar raglen addysg gyffredinol ar gyfer holl ddisgyblion blwyddyn chwech rhwng deg ac un ar ddeg oed yn yr ysgol gynradd. Yn y cyfnod trosiannol hwn rhwng addysg gynradd ac uwchradd y canfuwyd bod plant yn agored i gamfanteisio gan bobl ifanc hŷn (Hamilton et al., 2016). Mae'r rhaglen yn cynnwys tair sgwrs addysgol pedwar deg pump munud ar droseddau cyllyll, gynnau a gangiau yn cael eu cyflwyno gan swyddogion cymorth cymunedol yr heddlu fel rhan o'r cwricwlwm Personol, Cymdeithasol, Iechyd ac Economaidd (PSHE) dros ddwy i dair wythnos. Y nod yw hyrwyddo ymwybyddiaeth ymhlith pobl ifanc i'w hatal rhag cael eu tynnu i mewn i droseddau cyllyll a gweithgaredd gangiau a chwalu unrhyw ofnau afresymol neu ofnau wedi'u gorliwio sydd gan blant (Hamilton et al., 2016). Er na chanfu canlyniadau'r gwerthusiad effaith i'r rhai a oedd fwyaf tebygol o gael eu tynnu i mewn i drais, mae Hamilton et al. (2016) yn nodi bod llawer o'r dysgu wedi'i anghofio erbyn blwyddyn deg (pedair ar ddeg i bymtheg oed). Felly, daethant i'r casgliad bod Street Aware yn ymyrraeth ragarweiniol addawol a ddylai fod yn rhan o strategaeth fwy cynhwysfawr sy'n cael ei datblygu mewn addysg uwchradd a'r gymuned. At hynny, maent yn argymhell bod y cynnwys yn cyd-fynd â risg leol a'i gyflwyno gan y rhai sydd â phrofiad byw o gario cyllell. Mae Hamilton et al. (2016) yn tynnu sylw at y ffaith bod swyddogion cymorth cymunedol yr heddlu yn aml yn patrolio'r ardaloedd o amgylch yr ysgolion ac felly'n gallu sefydlu cyd-berthynas a pherthnasoedd hirdymor â phobl ifanc.

Tystiolaeth: Addawol.

Ffynhonnell:

Hamilton, P., Harding, R., McDonald S. a Sanhu J. (2016) Street Aware Evaluation: Final Report into the Effectiveness of a School-Based Knife, Gun and Gang Crime Educational Intervention. Adroddiad Gwerthuso: Prifysgol Trent Nottingham.

5.5.2 Get Away 'N' Get Safe, Gorllewin Swydd Efrog

Mae'r Rhaglen Get Away 'N' Get Safe, 'GANGS' Prevention Programme o Orllewin Swydd Efrog yn ymyrraeth gyffredinol ddwys sy'n addysgu pobl ifanc am y risgiau sy'n gysylltiedig â ffordd o fyw gangiau iddyn nhw eu hunain, eu teuluoedd a'r gymuned (Cymdeithas Comisiynwyr Heddlu a Throseddu, 2019). Hyd yma, fe'i cyflwynwyd i dros 5000 o gyfranogwyr rhwng naw ac un ar bymtheg oed mewn ystod o leoliadau, gan gynnwys unedau cyfeirio disgyblion, darparwyr addysg amgen a chanolfannau ieuenctid a chymunedol ledled Lloegr. Mae'n cynnwys pum sesiwn awr o hyd, gan gynnwys menter ar y cyd, canlyniadau, dial, dioddefwyr a chamfanteisio troseddol. Denodd Rhaglen Get Away 'N' Get Safe, 'GANGS' Prevention Programme ddiddordeb gan Gomisiynydd Plant Lloegr a ymwelodd ag un o'r ysgolion cynradd a gymerodd ran. Mae hefyd wedi cael sylw ar y rhaglen Inside Out.

Tystiolaeth: Cyfyngedig

Ffynonellau:

Cymdeithas Comisiynwyr Heddlu a Throsedd. (2019) *PCCs making a difference: serious*. Violence in Focus.

Gwefan Rhaglen Get Away 'N' Get Safe, Gangs Prevention Programme: <http://getaway-n-getsafe.co.uk/testimonials/>.

5.6 Mentora

Gellir cyflwyno rhaglenni mentora fel ymyrraeth gyffredinol ataliol neu ymyrraeth wedi'i thargedu at bobl ifanc risg uchel. Gellir eu darparu hefyd mewn ystod o leoliadau fel yn y cartref, yn yr ysgol, ysbty neu leoliadau eraill. Mae mentora yn cynnwys modelau rôl oedolyn yn rhannu eu gwybodaeth a'u sgiliau â pherson ifanc. Wedi'i ddatblygu yn yr UD, yr enghraifft a ddyfynnir amlaf yw Big Brothers, Big Sisters sy'n ceisio gwella hunanhyder, cyflawniad academaidd ac ymddygiad (O'Connor a Waddell, 2015). Yn cael eu defnyddio fwyfwy yn y DU, gellir anelu rhaglenni mentora at ganlyniadau penodol fel atal trais neu wella ffactorau amddiffynnol. Felly gellir eu cyflwyno fel ymyriadau annibynnol neu eu cynnwys mewn rhaglenni ehangach fel y Rhaglen Ymyrraeth Trais leuenctid a HeadStart. Yn eu hadolygiad o 350 o raglenni mentora yn Lloegr, canfu LKMco (2018) fod rhaglenni yn tueddu i fod wedi'u lleoli yn y gymuned yn hytrach na'r ysgol, a'u bod yn cael eu cyflwyno gan gymysgedd o wirfoddolwyr a mentoriaid cyflogedig. Daeth eu hadolygiad i'r casgliad bod effeithiau cadarnhaol cymedrol, er bod hyn yn amrywio o fewn rhaglenni a rhwng rhaglenni (LKMco, 2018). Roedd mentora effeithiol yn gysylltiedig â hyd ac ansawdd perthnasoedd, gan gynnwys rhannu diddordebau, modelu rôl a lle mae pobl ifanc yn gosod yr agenda. Ymhellach, roedd y gefnogaeth a gynigiwyd i fentoriaid yn ffactor pwysig. Er bod Bonell et al. (2016a) yn nodi, er y gall aelodau'r gymuned fod yn allweddol i lwyddiant ymyrraeth, gall gwirfoddolwyr fod yn annibynadwy. O ran effeithiolrwydd, mae'r dystiolaeth o adolygiadau systematig wedi bod yn gymysg (Edwards et al., 2015; Sefydliad Iechyd y Byd, 2015).

5.6.1 Mentors in Violence Prevention

Rhaglen addysg cymheiriaid yw Mentors in Violence Prevention sydd wedi'i darparu i gant o ysgolion uwchradd yn yr Alban er 2012. Mae timau cymorth mentoriaid ysgol yn codi ymwybyddiaeth i staff a disgyblion, yn hyfforddi mentoriaid ac yn cefnogi cyflenwi. Roedd y rhai a gafodd eu mentora rhwng 11-14 oed, ac roedd mentoriaid rhwng 15 a 18 oed. Ar ôl i fentoriaid ennill profiad, fe wnaethant fabwysiadu'r rôl fel hyfforddwyr. Nod y rhaglen yw rhoi lle diogel i bobl ifanc archwilio a herio agweddau a normau tuag at drais (McNeish et al., 2018). Ceisiodd y rhaglen Mentors in Violence Prevention rymuso pobl ifanc i weithredu a herio cyfoedion sy'n cymryd rhan yn yr ymddygiadau hyn, er y dylid nodi y canfuwyd bod defnyddio mentoriaid cymheiriaid i ddatrys gwrthdaro yn aneffeithiol (David-Ferdon et al., 2016). Fodd bynnag, roedd canfyddiadau gwerthusiad ansoddol yn awgrymu bod cefnogaeth cymheiriaid yn effeithiol wrth ymgysylltu â mentoreion, gyda rhai yn mynegi newid ymddygiad cadarnhaol gyda mwy o hyder i ymyrryd.

Tystiolaeth: Cyfyngedig

Ffynonellau:

David-Ferdon, C., Vivolo-Kantor, A. M., Dahlberg, L. L., Marshall, K. J., Rainford, N., a Hall, J. E. (2016). *A Comprehensive Technical Package for the Prevention of Youth Violence*. Canolfan Genedlaethol Atal a Rheoli Anafiadau, Canolfannau Rheoli ac Atal Clefydau.

McNeish, D, Scott, S., a Ludvigsen, A. (2018) Tackling and preventing serious youth violence: a rapid evidence review. Ymchwil DMSS.

O'Connor, M. a Waddell, S. (2015) What works to prevent gang involvement, youth violence and crime: A rapid review of interventions delivered in the UK and abroad. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

Sefydliad Iechyd y Byd (2015) Preventing youth violence: an overview of the evidence. Geneva.

5.6.2 HeadStart

Mae HeadStart yn rhaglen system gyfan gyffredinol sy'n darparu oedolyn sydd ar gael yn emosiynol i bobl ifanc er mwyn gwella eu gwydnwch. Wedi'i hariannu gan gronfa gymunedol y Loteri Fawr rhwng 2016 a 2021, mae rhaglen HeadStart yn archwilio ac yn profi ffyrdd o hyrwyddo, amddiffyn a diogelu lles meddwl plant rhwng deg ac un ar bymtheg oed mewn chwe awdurdod lleol yn Lloegr, gan ddefnyddio dull wedi'i lywio gan drawma (Blackpool, Cernyw, Hull, Caint, Newham a Wolverhampton). Mae'r rhaglen yn darparu hyfforddiant i ysgolion, asiantaethau statudol, gan gynnwys yr heddlu, nyrsys ysgol a gweithwyr ieuencid yn ogystal â sefydliadau cymunedol, gan gynnwys hyfforddwyr chwaraeon, wrth nodi profiadau niweidiol yn ystod plentyndod, diffygion datblygiadol ac arwyddion cynnar problemau iechyd meddwl sy'n tynnu oddi wrth ddysgu a datblygiad y plentyn (Loteri FAWR, 2018). Mae'r Loteri FAWR yn adrodd bod hyfforddiant yng Nghernyw wedi'i ddarparu i dros 250 o bobl mewn 100 o ysgolion. Mae'r cyfranogwyr wedi adrodd am gynnydd mewn sgiliau a hyder i gael sgysiau strwythuredig gyda phobl ifanc yn dilyn hyfforddiant. Yn Wolverhampton, bu galwadau am gyllid pellach i gynnal y rhaglen ar ôl i gyllid y Loteri FAWR ddod i ben (Madeley, 2019). Er na chynhaliwyd unrhyw werthusiad annibynnol, gall HeadStart gynnig ymagwedd addawol.

Tystiolaeth: Addawol.

Ffynonellau:

Y Gronfa Loteri Fawr. (2018) Preventing serious youth violence – what works? Insights and examples from the community and voluntary sector. 2018 Knowledge and Learning Insights.

Madeley, P. (2019) *City Tories in call over HeadStart programme*. Express and Star. <https://www.expressandstar.com/news/local-hubs/wolverhampton/2019/06/14/city-tories-in-call-over-headstart-programme/> (Darllenwyd 27.6.20).

O'Connor, M. a Waddell, S. (2015) What works to prevent gang involvement, youth violence and crime: A rapid review of interventions delivered in the UK and abroad. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

5.7 Rhaglenni Cyflogaeth a Hyfforddiant

Yn ôl Sefydliad Iechyd y Byd (2015), mae'r dystiolaeth yn gymysg mewn perthynas ag effaith cyrsiau galwedigaethol ar ganlyniadau trais ieuencid. Fodd bynnag, o fewn y llenyddiaeth, daeth cyflogaeth ieuencid i'r amlwg fel ffactor amddiffynnol yn erbyn trais ieuencid gyda llawer o raglenni'n anelu at wella deilliannau cyflogaeth neu hyfforddiant. Ymhellach, mae cyflogaeth yn fodd i gadw 'ieuenctid oddi ar y stryd ac allan o drwbwl' (Modestino, 2019: 3). Roedd dystiolaeth o

---

ymyriadau bach wedi'u targedu, fel yn Camden lle mae'r heddlu'n anfon beiciau, sy'n werth llai na £50 yn eu meddiant na chawsant eu hawlio, at fusnesau lleol. Yna mae'r busnesau hyn yn hyfforddi pobl ifanc agored i niwed sut i adnewyddu'r beic fel y gellir ei werthu. Wrth wneud hynny, mae pobl ifanc yn ennill profiad gwaith a chymhwyster (Y Swyddfa Gartref, 2014).

5.7.1 Talent Match

Mae Talent Match yn ymyrraeth wedi'i thargedu sydd wedi'i hanelu at bobl ifanc rhwng deunaw a phedair ar hugain oed sy'n wynebu rhwystrau rhag cael cyflogaeth. Ariannwyd gan gronfa gymunedol y Loteri Fawr o 2014-8 mewn un ar hugain o ardaloedd Partneriaeth Menter Leol ledled Lloegr. Cafodd Talent Match ei gyd-ddylunio a'i ddarparu gan bobl ifanc ac roedd yn cynnig cefnogaeth wedi'i theilwra i bobl ifanc nad oeddent mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant. Roedd hyn yn cynnwys sgiliau sylfaenol, sgiliau cyflogadwyedd, cefnogaeth therapiwtig a chymorth arbenigol gan gynnwys chwilio am swydd. Canfu astudiaeth werthuso (Damm et al., 2020) fod cyfranogwyr yn wahanol i'r boblogaeth ehangach o bobl ifanc nad oeddent mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant gan eu bod yn fwy tebygol o fod yn ddynion, ar fudd-daliadau a bod ganddynt lefelau isel o foddhad â bywyd. Cefnogodd Talent Match 25,885 o bobl ifanc gyda 46 y cant (11,940) wedi sicrhau rhyw fath o gyflogaeth. O'r rhain, sicrhodd 17 y cant (4,479) gyflogaeth barhaol neu hunangyflogaeth.

Tystiolaeth: Addawol.

Ffynonellau:

Y Gronfa Loteri Fawr (2018) Preventing serious youth violence – what works? Insights and examples from the community and voluntary sector. 2018 Knowledge and Learning Insights.

Damm. C., Green, S., Pearson, S., Sanderson, E., Wells, P. a Wilson, I. (2020). *Talent Match Evaluation: A Final Assessment*. Cronfa Gymunedol y Loteri FAWR.

6.0 Ymyriadau ar y lefel ryngpersonol

Ar y lefel rhyngpersonol, rhaglenni a ddatblygodd sgiliau magu plant cadarnhaol oedd fwyaf effeithiol. Roedd rhaglenni effeithiol yn cynnwys cwnsela, naill ai cwnsela mewn grŵp lle nodwyd gostyngiad o 22% mewn atgwmpo, neu gwnsela teulu, lle nodwyd gostyngiad o 13% mewn atgwmpo (O'Connor a Waddell, 2015). Fodd bynnag, roedd canfyddiadau cwnsela yn gymysg. Canfuwyd mai rhaglenni cyfoedion lle mae pobl ifanc yn cymryd rôl cwnselwyr oedd yn lleiaf effeithiol ynghyd â chwnsela un sesiwn, waeth pwy oedd yn ei ddarparu. Roedd cwnsela trwy gyfrifiadur a rhaglenni cyfrifiadurol nad oeddent yn cynnwys llawer o gyfranogiad gan therapyddion yn aneffeithiol.

6.1 Rhaglenni teulu

Amlygodd y llenyddiaeth ymchwil y cysylltiad rhwng rhianta cadarnhaol a lleihau'r tebygolrwydd o gymryd rhan mewn trais a throseddau (O'Connor a Waddell, 2015; Sefydliad Iechyd y Byd, 2015). Datgelodd canfyddiadau o astudiaeth hydredol ragolygol Edinburgh Study of Youth Transitions and Crime o 4300 o lwybrau pobl ifanc i mewn ac allan o droseddau mai ansawdd gofal rhieni sy'n arwyddocaol, ni waeth a yw plant yn byw mewn cartrefi un rhiant, gofal maeth, neu'n byw gyda pherthnasau nad ydynt yn rhieni (McAra a McVie, 2016). Mae rhianta cadarnhaol yn cyfeirio at rieni cynnes, meithringar sy'n gallu gosod ffiniau sy'n briodol i'w hoedran a goruchwylio eu plant (McNeish et al., 2018).

6.1.1 Y Blynyddoedd Rhyfeddol

Rhaglen rhianta ddethol wedi'i thargeddu yn seiliedig ar dystiolaeth yw'r Blynyddoedd Rhyfeddol ar gyfer plant rhwng dwy a deuddeg oed y mae gan eu rhieni bryderon am broblemau ymddygiad neu ymddygiad gwrthgymdeithasol eu plentyn. Mae rhaglen y Blynyddoedd Rhyfeddol wedi'i lledaenu yng Nghymru, o dan y Cynllun Gweithredu Rhianta a ariennir gan Lywodraeth Cymru. Yn seiliedig ar theori dysgu cymdeithasol, cyflwynir y Blynyddoedd Rhyfeddol gan therapyddion ac mae'n cynnwys rhwng 12 a 14 sesiwn a gyflwynir i grwpiau rhwng 6 a 15 rhiant, mewn sesiynau wythnosol sy'n para tua 2 i 2.5 awr (Pierce et al., 2020). Mae rhaglen y Blynyddoedd Rhyfeddol wedi'i haddasu ar gyfer tri phrif grŵp oedran, fersiwn plant bach ar gyfer plant un i dair oed sy'n cynnwys datblygiad cymdeithasol-emosiynol a gosod arferion a ffiniau, fersiwn cyn-ysgol ar gyfer plant tair i bum mlwydd oed sy'n cynnwys rhyngweithio cadarnhaol rhwng plant a rhieni, disgyblaeth a pharodrwydd ysgol, a fersiwn ysgol ar gyfer plant chwech i ddeuddeg oed sy'n cynnwys sut i fonitro plant ar ôl ysgol, gosod rheolau cyfryngau cymdeithasol a hyrwyddo datblygiad academiaidd a chymdeithasol-emosiynol. Mae'r Blynyddoedd Rhyfeddol hefyd yn cynnwys cymorth wedi'i deilwra mewn meysydd lle mae rhieni'n gofyn am fwy o gymorth. Cefnogwyd effeithiolrwydd gan wyth o dreialon rheoledig ar hap yn y gymuned a gynhaliwyd yn y DU, gan gynnwys un yng Nghymru (Pierce et al., 2020; O'Connor a Waddell, 2015).

Tystiolaeth: Cryf

Ffynonellau:

O'Connor, M a Waddell, S. (2015) What works to prevent gang involvement, youth violence and crime: A rapid review of interventions delivered in the UK and abroad. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

Pierce, A., El-Banna, A., Daher, S., a Maxwell, N. (2020) Incredible Years Parenting Programme. What Works for Children's Social Care, Llundain.

6.1.2 P Driphlyg

Mae'r rhaglen Rhianta P Driphlyg wedi'i seilio ar theori dysgu cymdeithasol a gellir ei darparu fel ymyrraeth gyffredinol neu ei thargedu at grwpiau risg uchel a/neu grwpiau oedran, er enghraifft, P-Driphlyg yr Ardegau neu P-Driphlyg safonol (sydd wedi'i anelu at blant 0 i ddeuddeg oed). System gefnogaeth aml-lefel yw P-Driphlyg i atal a thrin problemau cymdeithasol, emosiynol ac ymddygiadol mewn plant trwy wella gwybodaeth, sgiliau a hyder rhieni. Gellir cyflwyno P-Driphlyg mewn pum fformat gwahanol hefyd: safonol, grŵp, hunangyfeiriedig, hunangyfeiriedig a darparu ar y ffôn neu ar-lein. Mae P-Driphlyg safonol yn cael ei ddarparu gan therapydd a'i anelu at rieni plant sydd mewn perygl o ddatblygu problemau ymddygiad neu emosiynol. Mae rhieni'n mynychu sesiynau wythnosol deg awr o hyd neu gallant fynychu sesiynau grŵp lle maen nhw'n dysgu rhianta effeithiol a gwahanol strategaethau o anghymell ymddygiad plant digroeso a gwella datblygiad y plentyn. Mae gan P Driphlyg sylfaen dystiolaeth sefydledig o sawl treial rheoledig ar hap, a chanfuwyd ei fod yn cael effeithiau canolig tymor byr sylweddol ar gyfer canlyniadau cymdeithasol, emosiynol ac ymddygiad plant, arferion rhianta a boddhad ac effeithiolrwydd rhianta, a chanfuwyd effeithiau bach i ganolig ar gyfer addasiad rhieni a pherthynas rhieni (Pierce, Maxwell a Scourfield, 2020). Mae P Driphlyg ar gael fel cwrs ar-lein trwy wefan Llywodraeth Cymru.

Tystiolaeth: Cryf

Ffynonellau:

O'Connor, M a Waddell, S. (2015) What works to prevent gang involvement, youth violence and crime: A rapid review of interventions delivered in the UK and abroad. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

Pierce, A., Maxwell, N. a Scourfield, J. (2020) *Triple P Parenting Programme*. Technical Report: What Works for Children's Social Care.

6.1.3 Grymuso Rhieni, Grymuso Cymunedau

Mae Grymuso Rhieni, Grymuso Cymunedau yn rhaglen rhianta wedi'i thargedu wedi'i seilio ar dystiolaeth ar gyfer teuluoedd â phlant rhwng dwy ac un ar ddeg oed sydd â phroblemau ymddygiad. Cyflwynir sesiynau gan bâr o hwyluswyr hyfforddedig gyda theuluoedd yn cymryd rhan mewn wyth sesiwn grŵp dwy awr o hyd sy'n cynnwys trafodaeth, chwarae rôl ac arddangosiadau (Chanon Consulting a Cordis Bright, 2018). Mae sesiynau'n cynnwys gwella cyfathrebu rhwng rhieni a phlant, lleihau ymddygiadau negyddol a chynyddu sgiliau magu plant a hyder. Mae hap-dreial rheoledig a gynhaliwyd yn y DU wedi dangos effeithiolrwydd y rhaglen (O'Connor a Waddell, 2015). Nid oedd yn eglur o'r dystiolaeth a yw'r rhaglen Grymuso Rhieni, Grymuso Cymunedau yn cael ei chynnal yng Nghymru.

Tystiolaeth : Da

Ffynonellau:

Chanon Consulting a Cordis Bright (2018) *Public health approaches to reducing violence*, Cymdeithas Llywodraeth Leol.

O'Connor, M a Waddell, S. (2015) What works to prevent gang involvement, youth violence and crime: A rapid review of interventions delivered in the UK and abroad. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

6.1.4 Stop Now and Plan

Mae Stop Now and Plan (SNAP) yn ymyrraeth â llaw, sy'n canolbwyntio ar ymddygiad gwybyddol teulu, sy'n seiliedig ar dystiolaeth, wedi'i thargedu at bobl ifanc risg uchel rhwng chwech ac un ar ddeg oed ac a ddarperir yn y gymuned. Wedi'i ddatblygu dros ddeng mlynedd ar hugain yn ôl yng Nghanada, mae SNAP wedi cael ei ddarparu yn Swydd Ayrshire ers 2014 gyda'r nod o weithio gyda phlant blin ac ymosodgar er mwyn lleihau nifer y plant sy'n destun gorchmynion statudol a chynigion amddiffyn ffurfiol, a lleihau nifer y lleoliadau dydd amgen ar gyfer plant mewn ysgolion prif ffrwd (Wylie a McMillan, 2019). Cyflwynir SNAP gan seicolegwyr addysg neu staff hyfforddedig eraill ac mae'n cynnwys tair sesiwn ar ddeg. Mae rhieni a phlant yn mynychu sesiynau wythnosol mewn grwpiau ar wahân. Mae grwpiau merched yn rhedeg ar wahân i grwpiau bechgyn. Addysgir sgiliau gwybyddol ac ymddygiadol i blant trwy brofiadau ymarfer strwythuredig, gan ddefnyddio chwarae rôl, datrys problemau ac adborth gan gyfoedion ynghylch pynciau sy'n cynnwys rheoli tymer, rheoli pwysau cyfoedion, cydnabod ciwiau corff. Mae grwpiau rhieni yn derbyn addysg ar rianta ac yn cymryd rhan mewn trafodaeth grŵp ar strategaethau magu plant a rheoli eu materion a'u pryderon eu hunain. Yna rhoddir cydrannau SNAP i blant wedi'u teilwra i'w hanghenion unigol, megis cwrsela teulu, tiwtora academaidd, eiriolaeth ysgolion a mentora (Burke a Loeber, 2015). Er y dangoswyd effeithiolrwydd y rhaglen mewn ystod o astudiaethau, dim ond un treial rheoledig ar hap a gynhaliwyd (Burke a Loeber, 2015). Dangosodd canfyddiadau 252 o fechgyn fod SNAP yn gysylltiedig â llai o ymddygiad ymosodgar, problemau ymddygiad ac allanoli ymddygiadau a llai o orbryder ac iselder na thriniaeth safonol (Burke a Loeber, 2015). Mewn dilyniant ar ôl blwyddyn, cynhaliwyd gostyngiadau mewn ymddygiad ymosodgar, gorbryder ac iselder. Mae'r canfyddiadau'n awgrymu y gallai SNAP fod yn fwy buddiol i bobl ifanc â phroblemau ymddygiad difrifol. Mewn gwerthusiad o hanner cant ac un o deuluoedd yn Swydd Ayrshire, dangosodd y canfyddiadau ostyngiadau mewn ymddygiad ymosodgar, cwynion somatig, problemau meddwl a sylw heb unrhyw blant yn cael eu rhoi ar orchmynion goruchwyllo ar ôl SNAP. Mewn dilyniant ar ôl blwyddyn, nododd ysgolion fod rhai plant yn parhau i hunanreoleiddio yn emosiynol. At hynny, mae SNAP yn rhan ganolog o'r Cynllun Gwasanaethau Plant Integredig.

Tystiolaeth: Addawol.

Ffynonellau:

Burke, J. a Loeber, R. (2015). The Effectiveness of the Stop Now and Plan (SNAP) Program for Boys at Risk for Violence and Delinquency. *Prevention Science*, 16(2):242-53.

Wylie, X. a McMillan, C. (2019) *North Ayrshire SNAP: Gwerthuso effaith a chanlyniadau, flwyddyn yn ddiweddarach*. http://www.northayr-edpsychs.co.uk/research_snap/.

6.1.5 Troubled Families

Mae Troubled Families yn ymyrraeth wedi'i thargedu ar gyfer teuluoedd sy'n byw yn Lloegr yr effeithir arnynt gan ymddygiad gwrthgymdeithasol, triwantiaeth, a diweithdra rhieni (Llywodraeth EM, 2018). Neilltuir gweithiwr cymorth i bob teulu sy'n cefnogi'r teulu i ymgysylltu ag ystod o raglenni lleol. Rhedodd cam cyntaf Troubled Families rhwng 2012 a 2015 gyda 120,000 o deuluoedd. Ni ddangosodd canfyddiadau gwerthusiad annibynnol unrhyw dystiolaeth bod y rhaglen wedi cyflawni ei nodau i gefnogi teuluoedd i gael cyflogaeth neu i ddatrys eu problemau (Y Weinyddiaeth Tai, Cymunedau a Llywodraeth Leol, 2019). Daw'r rhaglen ddiwygiedig i ben yn 2020 ac mae wedi cynnwys 400,000 o deuluoedd. Mae canfyddiadau cychwynnol wedi awgrymu gostyngiad bach yn nifer y plant sy'n mynd i ofal, gostyngiad mewn euogfarnau ieuencid a chynnydd yng nghyflogaeth rhieni. Mae Comisiynydd Plant Lloegr (2019) wedi galw am ymrwymiad gan y llywodraeth i ariannu'r rhaglen tan 2021 gan nodi bod dod â'r rhaglen i ben yn bygwth y gefnogaeth a ddarperir i deuluoedd sydd â risg uchel os oes unrhyw ymwneud â gangiau.

Tystiolaeth: Gwan

Ffynonellau:

Comisiynydd Plant. (2019). Keeping kids safe. Improving safeguarding responses to gang violence and criminal exploitation. Chwefror 2019.

Dau Dŷ'r Senedd (2019) Early interventions to reduce violent crime. Llundain.

Y Weinyddiaeth Tai, Cymunedau a Llywodraeth Leol (2019) National evaluation of the Troubled Families Programme 2015-2020: Findings Evaluation overview policy report.

Ofsted (2019). Safeguarding children and young people in education from knife crime: Lessons from London.

6.2 Ymagweddau therapiwtig

Amlygodd sawl astudiaeth y cysylltiad rhwng trais ieuencid ac iechyd meddwl (Harding, 2019; Comisiwn Trais Ieuencid, 2018). Yn wir, argymhellodd y Comisiynydd Trais Ieuencid (2018) y dylai pob gweithiwr proffesiynol sydd â chyfrifoldebau diogelu, gan gynnwys gweithwyr ieuencid, athrawon a swyddogion heddlu, fabwysiadu ymagwedd wedi'i llywio gan drawma gyda hyfforddiant yn cael ei ddarparu i adnabod profiadau niweidiol yn ystod plentyndod a phrosesau cymorth priodol. Gellir darparu dulliau therapiwtig ar gyfer pobl ifanc sydd â risg uwch neu sy'n gysylltiedig â thrais ar lefel unigol neu ryngpersonol, gyda rhai ymyriadau yn cynnwys teulu a ffrindiau'r person ifanc.

6.2.1 Therapi Teulu Gweithredol

Mae Therapi Teulu Gweithredol (heb ddyddiad) yn rhaglen seiliedig ar gryfderau sy'n canolbwyntio ar deuluoedd ar gyfer pobl ifanc rhwng 11 a 18 oed. Mae Therapi Teulu Gweithredol yn mynd i'r afael â'r ffactorau risg ac amddiffynnol sy'n digwydd o fewn a thu allan i'r teulu trwy gryfhau cyfathrebu rhwng rhieni a phlant a chanolbwyntio ar ryngweithio cadarnhaol, gosod ffiniau a goruchwyliaeth effeithiol (Roberts et al, 2015). Mae'n cynnwys pum prif elfen: ymgysylltu, cymhelliant, asesiad perthynol, newid ymddygiad a chyffredinol. Caiff pobl ifanc â phroblemau

---

ymddygiad neu emosiynol eu hatgyfeirio o gyfiawnder troseddol, iechyd meddwl, yr ysgol neu ofal cymdeithasol. Cyflwynir sesiynau gan therapydd a gellir eu cynnal mewn ystod o leoliadau gan gynnwys cartref y person ifanc, yr ysgol, Gwasanaethau Troseddau Ieuencid neu leoliad clinigol. Yn nodweddiadol, mae'r person ifanc a'i rieni yn mynychu rhwng deuddeg ac ugain sesiwn dros dri i bum mis. Ar hyn o bryd, cynigir Therapi Teulu Gweithredol mewn deg safle yn Lloegr a'r Alban. Mae canfyddiadau adolygiadau presennol yn dangos bod gan Therapi Teulu Gweithredol sylfaen dystiolaeth sefydledig o hap-dreialon rheoledig a gynhaliwyd yn y DU a'r UD. Mae'r canlyniadau'n dangos bod Therapi Teulu Gweithredol yn gwella gweithrediad teulu ac yn lleihau cyfraddau atgwmpo o'i gymharu â phobl ifanc sy'n derbyn elfen brawf yn unig. Mae canlyniadau eraill yn cynnwys cyfathrebu teuluol cryfach, gwell iechyd meddwl teulu, llai o gyfranogiad yn y llys i frodyr a chwiorydd a llai o ddefnyddio sylweddau. Mae effeithiau cadarnhaol yn gysylltiedig â rhaglenni sydd â lefel uchel o ffyddlondeb.

Tystiolaeth: Cryf

Ffynonellau:

David-Ferdon, C., Vivolo-Kantor, A. M., Dahlberg, L. L., Marshall, K. J., Rainford, N., a Hall, J. E. (2016). *A Comprehensive Technical Package for the Prevention of Youth Violence*. Canolfan Genedlaethol Atal a Rheoli Anafiadau, Canolfannau Rheoli ac Atal Clefydau.

O'Connor, M. a Waddell, S. (2015) What works to prevent gang involvement, youth violence and crime: A rapid review of interventions delivered in the UK and abroad. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

Roberts, S., Abudu, L., Ibbotson, S. ac Arulrajah, J. (2015) Approaches to prevent or reduce violence with a focus on youth, knife and gang-related violence: Literature review. Iechyd Cyhoeddus Lloegr, Llundain.

6.2.2 Therapi aml-systemig

Mae Therapi Aml-systemig yn rhaglen ataliol ddwys wedi'i seilio ar gryfderau wedi'i thargedu at bobl ifanc 11-17 oed sydd mewn perygl o gael eu rhoi mewn cystodaeth neu'u gosod mewn achos oherwydd troseddu parhaus neu broblemau ymddygiad. Gan ddefnyddio model cymdeithasol-ecolegol Bronfenbrenner (1979), mae Therapi Aml-systemig yn seiliedig ar y syniad bod ymddygiad gwrthgymdeithasol yn ganlyniad rhyngweithio rhwng y person ifanc a'r systemau y mae ynddynt. Felly, mae Theori Aml-systemig yn canolbwyntio ar ffactorau risg pobl ifanc a'u teuluoedd mewn perthynas â'r systemau hyn gan anelu at gryfhau ffactorau amddiffynnol, yn hytrach na chanolbwyntio'n llwyr ar yr ymddygiad problemus (Roberts et al, 2015). Mae'n cynnwys dulliau therapiwtig ymddygiadol gwybyddol gyda phobl ifanc a'u teuluoedd, gyda'r nod o wella perfformiad ysgol y person ifanc, ymwneud yn gymdeithasol â chyfoedion a lleihau ymddygiadau gwrthgymdeithasol a chamddefnyddio sylweddau. Mae hefyd yn amcanu at gryfhau sgiliau magu plant. Cyflwynir sesiynau gan therapyddion sydd ar gael i'r teulu bedair awr ar hugain y dydd. Mae sesiynau'n tueddu gael eu cynnal yng nghartref y person ifanc. Mae'r person ifanc a'i rieni fel arfer yn mynychu cysylltiadau wythnosol am dri i bum mis. Mae canfyddiadau o adolygiadau presennol yn dangos bod Therapi Aml-systemig wedi'i werthuso mewn nifer o dreialon gyda throreddwyr cronig a threisgar. Mae'r astudiaethau hyn wedi canfod gostyngiadau tymor hir mewn ymddygiad gwrthgymdeithasol a chyfraddau troseddu a'r angen am garchar neu ofal y tu allan i'r cartref. Cafwyd canlyniadau cadarnhaol ar gyfer gweithrediad teulu, rhianta cadarnhaol, gwell iechyd

---

meddwl, camddefnyddio sylweddau ac ymddygiad troseddol gan frodyr a chwiorydd. Mae effeithiau cadarnhaol yn gysylltiedig â rhaglenni sydd â lefel uchel o ffyddlondeb. Awgrymwyd hefyd bod effeithiau cadarnhaol yn uwch gyda phobl ifanc pymtheg oed ac iau (Farrington et al., 2017).

Tystiolaeth: Cryf

Ffynonellau:

David-Ferdon, C., Vivolo-Kantor, A. M., Dahlberg, L. L., Marshall, K. J., Rainford, N., a Hall, J. E. (2016). *A Comprehensive Technical Package for the Prevention of Youth Violence*. Canolfan Genedlaethol Atal a Rheoli Anafiadau, Canolfannau Rheoli ac Atal Clefydau.

Farrington, D.P., Gaffney, H., Lösel, F. a Ttofi, M.M. (2017) Systematic reviews of the effectiveness of developmental prevention programs in reducing delinquency, aggression, and bullying, *Aggression and Violent Behavior* 33, 91-106.

Llywodraeth EM (2018) *Serious Violence Strategy*, Ebrill 2018. Prydain Fawr.

Dau Dŷ'r Senedd (2019) Early interventions to reduce violent crime. Llundain.

O'Connor, M a Waddell, S. (2015) What works to prevent gang involvement, youth violence and crime: A rapid review of interventions delivered in the UK and abroad. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

6.2.3 Gofal Maeth Triniaeth Amlddimensiwn

Mae Gofal Maeth Triniaeth Amlddimensiwn (MTFC) yn ymagwedd seiliedig ar dystiolaeth sy'n darparu triniaeth seicotherapiwtig i bobl ifanc â phroblemau ymddygiad cronig. Mae fersiynau datblygiadol penodol o MTFC wedi'u creu ar gyfer: plant cyn-ysgol rhwng tair a phump oed, plant oed ysgol rhwng chwech a deuddeg, a phobl ifanc rhwng deuddeg a deunaw oed. Mae pobl ifanc mewn rhaglenni cyfiawnder ieuencid yn cael eu gosod gyda gofalwyr maeth arbenigol am rhwng naw a deuddeg mis fel dewis amgen i ofal preswyl. Yn yr amgylchedd gofalgar hwn, mae pobl ifanc yn derbyn cefnogaeth wedi'i theilwra ac yn cael atgyfnerthiad cadarnhaol am ymddygiad priodol ac atgyfnerthiad negyddol am ymddygiad amhriodol. Yn dibynnu ar oedran, mae pobl ifanc yn cymryd rhan mewn chwarae therapiwtig neu mae ganddyn nhw hyfforddwr sgiliau i ddatblygu sgiliau datrys problemau a sgiliau cymdeithasol. Maent yn cael cymorth gyda rheoli ymddygiad hefyd. Gall rhieni biolegol gael mynediad at gwrsela, therapi teulu a hyfforddiant rhieni. Mae gofal maeth triniaeth amlddimensiwn yn cael ei ddarparu mewn pymtheg safle yn y DU. Mae canfyddiadau astudiaethau'r UD wedi adrodd am ostyngiadau mewn ymddygiad gwrthgymdeithasol a throsteddu ar gyfer bechgyn a merched, ond nid yw'n eglur pa mor gyffredinol yw'r canfyddiadau hyn i boblogaethau eraill. Er enghraifft, nid yw'r canfyddiadau hyn wedi'u hatgynhyrchu yn y DU.

Tystiolaeth: Cymysg

Ffynonellau:

David-Ferdon, C., Vivolo-Kantor, A. M., Dahlberg, L. L., Marshall, K. J., Rainford, N., a Hall, J. E. (2016). *A Comprehensive Technical Package for the Prevention of Youth Violence*. Canolfan Genedlaethol Atal a Rheoli Anafiadau, Canolfannau Rheoli ac Atal Clefydau.

O'Connor, M a Waddell, S. (2015) What works to prevent gang involvement, youth violence and crime: A rapid review of interventions delivered in the UK and abroad. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

Roberts, S., Abudu, L., Ibbotson, S. ac Arulrajah, J. (2015) Approaches to prevent or reduce violence with a focus on youth, knife and gang-related violence: Literature review. Iechyd Cyhoeddus Lloegr, Llundain.

7.0 Ymyriadau ar lefel cymuned a chymdeithas

Roedd yn ymddangos bod y llenyddiaeth yn gwahaniaethu rhwng datblygu cysylltiadau cymunedol i feithrin ymddiriedaeth, cefnogi dioddefwyr a chasglu gwybodaeth (Y Swyddfa Gartref, 2019 – adroddiad uwchgynhadledd), a'r rhai a oedd yn anelu at ymgysylltu â'r gymuned. Mae ymgysylltu â'r gymuned yn derm ambarél ar gyfer continwrm o ddulliau sy'n ceisio gwella diogelwch cymunedol trwy ymgysylltu cymunedau â diddordebau a rennir mewn lle neu weithgaredd (Y Swyddfa Gartref, 2014). Un brif thema o'r llenyddiaeth oedd er bod yn rhaid i ymyriadau fod yn seiliedig ar dystiolaeth, bod rhaid eu haddasu i'r cyd-destun lleol hefyd er mwyn sicrhau eu bod yn dderbyniol, yn ddiwylliannol sensitif ac yn apelio at bobl ifanc (Abt, 2017; Bonell, et al., 2016a). Dylai'r dulliau hyn ddod â rhanddeiliaid ynghyd hefyd, gan gynnwys plant a rhieni, Gwasanaethau Plant, gweithwyr proffesiynol cyfiawnder troseddol, busnesau a gwasanaethau lleol, aelodau o'r gymuned, cynrychiolwyr addysg, arweinwyr ffydd, darparwyr iechyd ac ymarferwyr gorfodi'r gyfraith (Abt, 2017).

7.1 Rhaglenni cymunedol

7.1.1 Menter Gymunedol i Leihau Trais, Glasgow

Yn cael ei galw yn brifddinas llofruddiaeth Ewrop, cyflwynodd Glasgow y Fenter Gymunedol i Leihau Trais (CIRV) yn 2005. Roedd yr ymyrraeth hon yn cyfuno ymagwedd iechyd y cyhoedd â strategaeth â ffocws ar atal yn seiliedig ar fodel Menter Gymunedol i Leihau Trais Cincinnati. Felly, nod CIRV oedd creu amgylchedd gelyniaethus i gangiau a darparu cefnogaeth bwrpasol i ddargyfeirio aelodau gangiau i ffwrdd oddi wrth ymwneud â gangiau (Hughes, Hardcastle a Perkins, 2020). Wrth wneud hynny, cafodd pobl ifanc pump ar hugain oed ac iau sy'n ymwneud â gangiau y dewis rhwng ymgysylltu â gwasanaethau neu orfodaeth gadarn. Cafodd y rhai a ddewisodd ymgysylltu â gwasanaethau ystod o gefnogaeth gan gynnwys addysg, hyfforddiant sgiliau, cyngor ar yrfaedd a chefnogaeth gyda thai. I'r gwrthwyneb, roedd y rhai na wnaeth ymrwymo i newid eu hymddygiadau neu i ymgysylltu â gwasanaethau yn destun strategaethau plismona aflonyddgar, gan gynnwys cyflwyno pwerau dedfrydu newydd, mwy o ddefnydd o stopio a chwilio a defnyddio synwryddion metel i ddod o hyd i arfau (Grimshaw a Ford, 2018). Er hynny, dylid nodi bod y dystiolaeth mewn perthynas â stopio a chwilio fel offeryn ataliol ar gyfer trais ieuencid yn gymysg, yn enwedig gan y gall greu tensiwn ar gysylltiadau cymunedol (Allen a Brown, 2020; Grimshaw a Ford, 2018; Foster, 2013).

Gelwir dulliau plismona aflonyddgar yn 'liferi ysgogi' lle mae'r heddlu'n tynnu pob lifer sydd ar gael i atal trais yn y dyfodol, gan gynnwys hysbysu unigolion neu grwpiau risg uchel eu bod yn destun craffu cynyddol trwy gyfarfodydd hysbysu troseddwyd neu alwadau i mewn (Braga, Weisburd a Turchan, 2018). Yn wir, os oedd unigolyn yn torri'r rheol CIRV dim arfau, roedd holl aelodau gangiau yn cael eu heithrio o'r ymyrraeth. Mae enghreifftiau eraill o ymyriadau tynnu liferi yn cynnwys Operation Ceasefire o Boston a oedd yn cynnwys cynigion o gefnogaeth i unigolion risg uchel, mwy o orfodaeth gan yr heddlu a chynnwys aelodau o'r gymuned mewn galwadau i mewn ac ar y stryd fel eu bod yn gallu annilysu'r rhesymau a roddwyd dros gymryd rhan mewn troseddu (Braga et al., 2018).

Mae canlyniadau gwerthuso CIRV Glasgow wedi bod yn gadarnhaol gyda 176 o bobl yn ymwneud â gangiau yn cael eu dargyfeirio i raglenni'n seiliedig ar gyflogaeth yn ystod y ddwy flynedd gyntaf. Ymhellach, bu gostyngiad o 46% mewn troseddu treisgar a gostyngiad o 85% mewn troseddau cario arfau ynghyd â mwy o ddefnydd o ymyriadau mentora ar gyfer pobl ifanc risg uchel (Hughes et al., 2020). Fodd bynnag, mae awduron y gwerthusiad wedi rhybuddio ynghylch trosglwyddadwyedd y dull hwn i gyd-destunau eraill (Grimshaw a Ford, 2018). Mae'n ymddangos bod hyn yn gysylltiedig ag anawsterau wrth sefydlu effeithiolrwydd menter ledled y ddinas, dylanwad mwy o stopio a chwilio, a bu pryderon ynghylch sut y cafodd yr ymyrraeth ei gwerthuso (Grimshaw a Ford, 2018). Canfu adolygiad systematig Braga et al., (2018) o strategaethau ataliaeth â ffocws, gan gynnwys Menter Cincinnati i Leihau Trais ac Operation Ceasefire yn Boston, effaith gymedrol ar leihau troseddau. Ymhellach, maent yn disgrifio gwerthusiadau rhaglenni fel blychau du sy'n methu â dangos pa elfennau o'r rhaglenni hyn sydd fwyaf effeithiol wrth leihau troseddu. Serch hynny, mae CIRV wedi cael ei weithredu gan Heddlu Swydd Northampton ar draws ei heddlu. Disgwylir eu canlyniadau gwerthuso ym mis Awst 2020.

Tystiolaeth: Da

Ffynonellau:

Braga, A.A, Weisburd, D., Turchan, B. (2018). Focused deterrence strategies and crime control an updated systematic review and meta-analysis of the empirical evidence. *Criminology & Public Policy*, 17(1), 205-250.

Grimshaw R a Ford M. (2018) *Young people, violence and knives - revisiting the evidence and policy discussions*. Canolfan Astudiaethau Trosedd a Chyfiawnder, Ymddiriedolaeth Hadley.

Hughes, K., Hardcastle, K. a Perkins (2020) *The mental health needs of gang affiliated young people*. Canolfan Iechyd Cyhoeddus Lloegr, Llundain.

O'Connor, M a Waddell, S. (2015) What works to prevent gang involvement, youth violence and crime: A rapid review of interventions delivered in the UK and abroad. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

7.1.2 Cure Violence

Rhaglen a alwyd yn Ceasefire yn flaenorol, dechreuodd Cure Violence yn Chicago a'i nod oedd atal saethu yn gysylltiedig â gangiau. Roedd yn cynnwys pum prif elfen: dod â chymunedau ynghyd, allgymorth ieuencid gan gynnwys cymorth gyda chyflogaeth a chamddefnyddio sylweddau, cynnwys arweinwyr ffydd, addysg gan gynnwys rheoli tymer, a chyfiawnder troseddol (Grimshaw a Ford, 2018). Ymhellach, roedd Cure Violence yn defnyddio gweithwyr ieuencid stryd fel 'ymyrrwr trais' i feithrin perthnasoedd a chyfryngu mewn gwrthdaro (Petrosino et al., 2015). Er bod Cure Violence wedi'i gyflwyno i ardaloedd eraill yn yr UD, mae canfyddiadau gwerthuso wedi bod yn gymysg. Daw Grimshaw a Ford (2018) i'r casgliad bod Cure Violence yn dangos bod gwaith pwrpasol, uniongyrchol gydag unigolion risg uchel a'u cymunedau yn creu llwybr tuag at ymyrraeth yn y dyfodol.

Tystiolaeth: Cymysg

Ffynonellau:

Grimshaw R a Ford M. (2018) *Young people, violence and knives - revisiting the evidence and policy discussions*. Canolfan Astudiaethau Trosedd a Chyfiawnder, Ymddiriedolaeth Hadley.

Neville, F. G., Goodall, C. A. , Gavine, A. J., Williams, D. J. a Donnelly, P. D. (2015) Public health, youth violence and perpetrator well-being. *Peace and Conflict. Journal of Peace Psychology*, 21(3), 322-333.

Petrosino, A., Campie, P., Pace, J., Fronius, T., Guckenburg, S., Wiatrowski, M. a Rivera, L. et al. (2015) Cross-sector, multi-agency interventions to address urban youth firearms violence: A Rapid Evidence Assessment *Aggression and Violent Behavior*, 22, 87-96.

7.1.3 Model Caerdydd

Mae Model Caerdydd yn ymyrraeth seiliedig ar dystiolaeth, aml-elfen, wedi'i seilio ar le. Gan ddechrau ym 1999, roedd Model Caerdydd yn cyfuno data dienw ar anafiadau'n gysylltiedig â thrais sydd wedi derbyn triniaeth ysbyty â gwybodaeth yr heddlu er mwyn olrhain digwyddiadau trais, nodi tueddiadau fel manau problemus, mathau o arfau a ddefnyddir ac amseroedd penodol pan fydd trais yn cynyddu (Florence et al., 2011). Rhennir y data hwn â llywodraeth leol, yr heddlu, rheoleiddwyr trwyddedu, busnesau trwyddedig, gwasanaethau ambiwlans a gwasanaethau cymorth iechyd meddwl sy'n cyfarfod yn rheolaidd i benderfynu pa strategaethau i'w mabwysiadu. Gall hyn gynnwys targedu plismona i fannau problemus penodol. Mae'r llenyddiaeth ehangach wedi dangos bod plismona manau problemus yn cael effaith fach i gymedrol ar drais (Abt, 2017). Mae strategaethau eraill a ddefnyddir ym Model Caerdydd yn cynnwys targedu adeiladau lle mae trais yn digwydd a llywio ceisiadau am alcohol a thrwyddedu. Cynhaliwyd gwerthusiad o Fodel Caerdydd gan ddefnyddio dadansoddiad cyfres amser cymharol rhwng 2000 a 2007 (Florence et al., 2011). Cymharwyd cyfraddau trais yng Nghaerdydd â dinasoedd eraill â nodweddion cymdeithasol-ddemograffig tebyg fel Birmingham, Bryste, Leeds, Caerlŷr, a Sheffield. Roedd y gwerthusiad hefyd yn rheoli cyfraddau diweithdra, newidiadau cenedlaethol mewn adrodd am droseddau a chryfder yr heddlu. Dangosodd y canfyddiadau ostyngiad o 21% yng nghyfanswm y cyfraddau ymosodiadau, gostyngiad o 32% yn y gyfradd ymosodiadau clwyfo, a bu cynnydd o 38% mewn mân ymosodiadau. Mae'r awduron yn awgrymu y gallai'r cynnydd hwn fod yn sgil ymatebion mwy effeithlon gan yr heddlu. Mae'r model wedi'i fabwysiadu ledled y DU ac yn yr UD.

Tystiolaeth: Cryf

Ffynonellau:

Boyle, A., Snelling, K., White, L., Ariel, B. ac Ashelford, L. (2013). External validation of the Cardiff model of information sharing to reduce community violence : natural experiment. *Emergency Medicine Journal*, 1020-1023.

Chanon Consulting a Cordis Bright (2018) *Public health approaches to reducing violence*, Cymdeithas Llywodraeth Leol.

Florence, C., Shepherd, J., Brennan, I. a Simon, T. (2011). Effectiveness of anonymised information sharing and use in health service, police, and local government partnership for preventing violence related injury: experimental study and time series analysis. *British Medical Journal*, d3313.

Ford, K., Wood, S., Hughes K. a Quigg Z. (2014) *Accident and Emergency department data sharing to support violence prevention in Preston*. Canolfan Iechyd y Cyhoedd Prifysgol John Moore, Lerpwl.

Levas, M. N., Hernandez-Meier, J. L., Kohlbeck, S., Piotrowski, N. and Hargarten, S. (2018). Integrating population health data on violence into the emergency department: a feasibility and implementation study. *Journal of Trauma Nursing*, 25(3), 149-158.

7.1.4 MAC a DIVERT 18-25

Mae MAC a DIVERT yn rhaglen wedi'i thargeddu mewn dalffeydd heddlu yn Ne Cymru sydd â'r nod o ddargyfeirio pobl ifanc deunaw i bump ar hugain oed i ffwrdd oddi wrth droseddau at addysg, hyfforddiant neu gyflogaeth. Mae MAC a DIVERT 18-25 yn cynnwys ymarfer adferol sy'n dod â'r tramgwyddwr a'r dioddefwr ynghyd mewn cyfarfod wyneb yn wyneb i drafod canlyniad y drosedd a sut i unioni'r niwed a achoswyd. Er mwyn cymryd rhan, rhaid i bobl ifanc fodloni'r meini prawf ymyrraeth mewn cyfweiliad sgrinio, derbyn cyfrifoldeb a chytuno i dderbyn Datrysiaid Cymunedol Oedolion yn hytrach na rhybudd neu warediad gan lys (Towler, 2017). Mae'r ymyrraeth yn cynnwys cymorth, gweithdai sy'n archwilio canlyniadau troseddau a'r elfen adferol sy'n cynnwys ysgrifennu llythyr ymddiheuro, cwrdd â'r dioddefwr mewn cynhadledd adferol ac archwilio sut yr effeithiwyd ar y dioddefwr gan y drosedd, gan ddod i gytundeb ynghylch pa waith neu weithgaredd y gall y person ifanc ei wneud i unioni'r niwed a achoswyd. Er bod MAC 18-25 a DIVERT 18-25 yn cynnwys y tair elfen hyn, roedd amrywiad bach, gyda phobl ifanc ar MAC yn gwirfoddoli i gymryd rhan a lle mae rhingyll y ddalfa'n cofnodi bod mechnïaeth wedi'i hateb a bod y Datrysiaid Cymunedol i Oedolion wedi'i gyflawni, ond ar gyfer DIVERT, mae'r person ifanc yn cael ei ryddhau ar fechnïaeth nes bod y Datrysiaid-Cymunedol i Oedolion wedi'i gwblhau. Canfu adolygiad ansoddol Towler (2017) ganlyniadau cadarnhaol ar gyfer y ddau amrywiad, gan sefydlu bod yr ymyrraeth yn cael effaith ar bobl ifanc. Mabwysiadwyd ymyrraeth debyg yn Llundain gyda chanlyniadau cadarnhaol (Llywodraeth EM, 2018). Yn ogystal, mae tystiolaeth dda o ddau adolygiad systematig ar gyfer dulliau cyfiawnder adferol wrth atal trais ieuencid (O'Connor a Waddell, 2015).

Tystiolaeth: Addawol

Ffynonellau:

O'Connor, M. a Waddell, S. (2015) What works to prevent gang involvement, youth violence and crime: A rapid review of interventions delivered in the UK and abroad. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

Towler, K. (2017) Prompt Positive Action Interventions with offenders aged 18-25 in South Wales. Ymgynghoriaeth Keith Towler.

7.2 Gwaith ieuencid

Nododd y llenyddiaeth fod y ddarpariaeth gwasanaethau ieuencid yn tueddu targedu pobl ifanc sydd wedi bod yn yr ysbyty neu sydd yn nalfa'r heddlu yn hytrach na dulliau cyffredinol sy'n amcanu at atal trais ieuencid. Amlygwyd pwysigrwydd gweithwyr ieuencid mewn perthynas â dulliau diogelu cyd-destunol, gyda gweithwyr ieuencid yn cael eu hystyried yn ganolog i'r dull hwn er mwyn mynd i'r afael â'r risgiau a berir o amgylchedd y person ifanc (Smith, 2020; Harding, 2019). Adroddodd cyfranogwyr yn yr ymchwiliad Seneddol Hollbleidiol i rôl gwasanaethau ieuencid wrth

---

fynd i'r afael â throseddau cyllyll (Smith, 2020) fod gweithwyr ieuencid yn cynnig hyblygrwydd a'r gallu i gefnogi pobl ifanc ar adegau ac mewn lleoedd lle nad yw gweithwyr proffesiynol eraill yn mynd. Ymhellach, maent yn gallu meithrin perthnasoedd gwahanol â phobl ifanc, fel y disgrifiodd un gweithiwr ieuencid,

Mae un o'n prosiectau cyfredol sy'n brosiect stryd yn cynnwys tîm ohonom yn mynd allan yn ein cymuned a phobl ifanc yn unig yn eu cyfeirio at weithgareddau... rydyn ni'n gweld newid mewn llawer o bobl ifanc o ran ein derbyn ni, a po fwyaf y maen nhw'n ein gweld ni y mwyaf y mae arnyn nhw ei angen, maen nhw'n eich gweld chi fel rhan o'r gymuned hon, rydyn ni'n gwybod beth sy'n mynd ymlaen [ac maen nhw] yn fwy tebygol o ymateb i ni.

Fodd bynnag, yn ei thystiolaeth i'r Pwyllgor Materion Cartref i Drais Difrifol Ieuencid (2019), nododd Carlene Firmin y collwyd gwasanaethau ieuencid dros y degawd diwethaf sydd wedi arwain at bobl ifanc yn ymgynnull mewn mannau cyhoeddus, fel parciau, heb unrhyw gefnogaeth gan warcheidwaid cymunedol fel gweithwyr ieuencid. Yn wir, pan ofynnwyd iddynt beth fyddai'n gwneud iddynt deimlo'n ddiogel, datgelodd canfyddiadau arolwg y Comisiwn Trais Ieuencid (2018) gyda dros 2,200 o bobl ifanc mai'r ddarpariaeth fwyaf poblogaidd oedd canolfan ieuencid, clybiau chwaraeon a weithgareddau ieuencid eraill. Amlygodd y llenyddiaeth yr angen am gyllid cyson, parhaus ar gyfer gwaith ieuencid wrth ddarparu lle diogel gyda mynediad i oedolion dibynadwy, yn enwedig yn y cyfnod 3 o'r gloch i 6 o'r gloch pan fydd ysgolion wedi cau ac y gallai pobl ifanc fod mewn perygl. o gael eu paratoi at drais (Smith, 2020; Harding, 2019; Uned Arloesi, 2019; Ofsted, 2019). Cafodd hyn ei grynhoi gan riant yn astudiaeth Uned Arloesi Manceinion Fwyaf (2019: 53),

pe bai clybiau a gweithwyr ieuencid i'w cael, dyna lle bydden nhw, yn lle hynny maent yn mynd i ffau'r delwyr cyffuriau ac am ddecypunt gallan nhw aros dros nos - dyna'r unig beth y gallan nhw ei wneud.

Yng ngoleuni'r amlygiad trais a gafwyd gan gyfryngau cymdeithasol, awgrymwyd bod angen ystyried gweithwyr ieuencid ar wahân a llwyfannau cyfryngau cymdeithasol. Wrth reswm, mae gweithwyr ieuencid datgysylltiedig yn mynd lle mae pobl ifanc, felly mae angen ymyriadau lle gall gweithwyr ieuencid gefnogi pobl ifanc ar y gofod ar-lein (Hayes, 2018).

O ran gofod ffisegol, cyhoeddodd Canghellor y Trysorlys (Smith, 2020) fuddsoddiad o £ 500 miliwn mewn Cronfa Buddsoddi Ieuencid ym mis Medi 2019. Nod hyn oedd adnewyddu 360 o gyfleusterau ieuencid presennol, adeiladu chwe deg o ganolfannau ieuencid newydd, a darparu dros 100 o gyfleusterau symudol. Mae symudedd o'r fath yn ymddangos yn arwyddocaol gan fod Cymdeithas y Plant (2018) wedi nodi crynodiad o wasanaethau ieuencid mewn lleoliadau penodol. Er enghraifft, maent yn nodi bod canolfannau ieuencid gwych ym Manceinion wedi dod i'r amlwg lle nad yw 50% o'r boblogaeth yn gallu cyrchu'r cyfleusterau hyn oherwydd cystadleuaeth â gangiau. Gallai datblygiad o'r fath beri bod angen cynnydd mewn gweithwyr ieuencid, er nad oedd yn eglur o'r llenyddiaeth a fydd awdurdodau lleol yn derbyn cyllid ar gyfer darpariaeth ieuencid. Mae'r Grŵp Seneddol Hollbleidiol (Smith, 2020) wedi annog llywodraeth y DU i egluro'r diffiniad o wasanaethau ieuencid effeithiol trwy osod isafswm a lefel warchoddedig o wasanaethau ieuencid. Hefyd, amlygodd y llenyddiaeth yr angen am weithwyr ieuencid arbenigol sy'n gallu ymgysylltu a chefnogi pobl ifanc agored i niwed gyda galwadau am gyflwyno safonau proffesiynol ar gyfer gwaith ieuencid (Harding, 2019; Comisiwn Trais Ieuencid, 2018).

7.2.1 Datblygiad Ieuencid Cadarnhaol

Mae Datblygiad Ieuencid Cadarnhaol (PYD) yn mynd i'r afael â nifer o ffactorau risg trwy weithgareddau addysgol gwirfoddol sy'n anelu at wella datblygiad trwy ennill 'asedau' cadarnhaol megis sgiliau, agweddau, perthnasoedd a hunaniaethau yn hytrach na chanolbwyntio ar ymddygiadau problemus (Bonell et al., 2016a). Mewn adolygiad systematig a gynhaliwyd gan dîm ymchwil o Gaerdydd, Bryste a Llundain, canfu Bonell et al. (2016b), lle defnyddiwyd PYD i atal defnyddio sylweddau a thrais, roedd datblygu asedau yn fwy effeithiol pan oedd pobl ifanc yn gallu defnyddio asedau ar draws ystod o weithgareddau. Roedd y berthynas â gweithwyr yn ffactor pwysig wrth ymgysylltu. Felly, roedd angen i ddarparwyr greu awyrgylch a pherthnasoedd tebyg i deulu gyda'r angen i weithwyr weithio'n barhuas ac ymgysylltu'n emosiynol â nhw.

Ar ôl cymryd rhan, dechreuodd pobl ifanc ymgysylltu â hunanreoleiddio bwriadol lle roeddent yn myfyrio ar eu hymddygiadau. Arweiniodd hyn at reoleiddio amgylchedd lle roedd pobl ifanc yn gallu nodi nodau cadarnhaol a chymhwyso'u hadnoddau i gyflawni'r nodau hyn (Bonell et al., 2016a). Gwobrwywyd hunanreoleiddio bwriadol wrth ei gymhwyso i weithgareddau rhag-gymdeithasol fel chwaraeon neu'r celfyddydau, gan gefnogi datblygu a chymhwyso asedau a helpu pobl ifanc i nodi a dewis cyfleoedd cadarnhaol yn well o'r amgylchedd ehangach a chlustogi rhag ffactorau risg amgylcheddol neu ddigolledu lle mae canlyniadau niweidiol yn lleihau pan fydd pobl ifanc yn ymgysylltu ag ymddygiadau risg (Bonell et al., 2016a). Er na chanfu canfyddiadau adolygiad systematig (Bonell et al., 2016b) unrhyw effeithiau arwyddocaol wrth leihau'r trais, dywed yr awduron na ddylid cymryd yr adolygiad fel tystiolaeth nad yw PYD yn effeithiol. Yn hytrach, mae tensiynau rhwng grymuso pobl ifanc i ddewis pa weithgareddau maen nhw'n ymgymryd â nhw a sicrhau eu bod nhw'n cymryd rhan mewn gweithgareddau digonol i ddatblygu asedau lluosog. Er y gall staff sydd wedi'u hyfforddi'n briodol liniaru yn erbyn hyn, nid yw'r adnoddau gan lawer o asiantaethau i gyflogi staff hyfforddedig ac/neu ar sail amser llawn.

Tystiolaeth: Addawol

Ffynonellau:

Bonell, C., Hinds, K., Dickson, K., Thomas, J., Fletcher, A., Murphy, A., Murphy, S., Melendez-Torres, GJ, Bonell, C. a Campbell, R. (2016a). What is positive youth development and how might it reduce substance use and violence? A systematic review and synthesis of theoretical literature. *BMC Public Health*, 16, 135.

Bonell, C., Dickson, K., Hinds, K., Melendez-Torres, GJ., Stansfield, C., Fletcher, A., Thomas, J., Lester, K., Oliver, E., Murphy, S., a Campbell, R. (2016b) The effects of Positive Youth Development interventions on substance use, violence and inequalities: systematic review of theories of change, processes and outcomes. *Ymchwil Iechyd y Cyhoedd*, 4 (5). tt. 1-218.

7.2.2 The Base (Y Sylfaen)

Mae The Base yn wasanaeth ieuencid holistaidd a ddarperir gan Barnardo's yn Newcastle ar gyfer pobl ifanc rhwng un ar ddeg a phump ar hugain oed. Mae The Base yn cynnig rhaglenni unigol a rhaglenni grŵp yn seiliedig ar anghenion a diddordebau pobl ifanc. Mae The Base yn ymgysylltu â phobl ifanc trwy amrywiaeth o weithgareddau gan gynnwys cymryd rhan mewn cyngor ieuencid lleol, mynychu cyfarfodydd gyda'r cyngor lleol, cyflwyno gwaith gan y clwb ieuencid mewn gwasanaethau ysgol a rhedeg cronfa barod yn y cyngor lleol.

Sail y dystiolaeth: Addawol

Ffynhonnell:

Smith, N. (2020) *Securing a brighter future: The role of youth services in tackling knife crime*. Grŵp Seneddol Hollbleidiol ar Droseddau Cyllyll a Lleihau Trais.

7.2.3 Street Doctors a Step Wise

Mae Street Doctors yn ymyrraeth wedi'i thargedu ar gyfer pobl ifanc sy'n ymwneud â thrais neu sydd â risg uchel o gymryd rhan mewn trais. Mae Street Doctors wedi'i anelu at bobl ifanc o un ar ddeg i bump ar hugain oed, a'i nod yw trawsnewid eu bywydau trwy eu dysgu am ganlyniadau meddygol trais a sgiliau achub bywyd, gydag arddangosiadau a gweithgareddau ymarferol o weinyddu cymorth cyntaf a galw ambiwlans. Cyflwynir Street Doctors mewn dwy sesiwn, beth i'w wneud os yw rhywun yn gwaedu a beth i'w wneud os yw rhywun yn anymwybodol. Mae pob sesiwn yn para oddeutu awr. Mae sesiynau'n ymarferol, gan ddefnyddio propiau meddygol ac anogir pobl ifanc i ymarfer sgiliau. Darperir yr holl addysgu gan fyfyrwr meddygol neu feddygon cymwys sy'n gweithio gyda chlybiau ieuenctid, Gwasanaethau Troseddau Ieuenctid, Unedau Cyfeirio Disgyblion ac elusennau. Yn ôl eu gwerthusiad eu hunain, nododd 94% o'r cyfranogwyr eu bod yn deall canlyniadau trais a dywedodd 85% y byddent yn barod i weithredu pe bai angen cymorth cyntaf. Mae Street Doctors yn cael ei gynnig yng Nghaerdydd.

Rhaglen addysg cyfoedion Street Doctors yw StepWise lle mae pobl ifanc yn addysgu technegau achub bywyd mewn argyfwng i bobl ifanc eraill. Mae pobl ifanc sy'n ymwneud â'r rhaglen yn derbyn achrediad cymorth cyntaf. Yn 2019, cynhaliwyd tri chylch o StepWise gyda phum deg saith o bobl ifanc. Cafodd tri deg chwech eu hachrediad Cymorth Cyntaf Brys yn y Gweithle a fu wedyn yn addysgu technegau achub bywyd mewn argyfwng i 114 o bobl ifanc. Mae StreetWise wedi derbyn cyllid gan Uned Lleihau Trais MOPAC yn Llundain ar gyfer 2020. Nid oes gwerthusiad wedi'i gynnal o StepWise.

Tystiolaeth: Addawol

Ffynhonnell:

Street Doctors (2019) *Impact report*. <https://streetdoctors.org/our-impact/>.

Street Doctors (2020) *Expansion report*. <https://streetdoctors.org/wp-content/uploads/2020/03/StreetDoctors-Expansion-Report-March-2020.pdf>.

7.2.4 Rhaglen Ymyrraeth Trais Ieuenctid

Mae'r Rhaglen Ymyrraeth Trais Ieuenctid yn ymyrraeth wedi'i thargedu a ddarperir gan Redthread. Mae'r Rhaglen Ymyrraeth Trais Ieuenctid yn ymgorffori gweithwyr ieuenctid mewn adrannau argyfwng ysbytai ledled Llundain a Chanolbarth Lloegr. Mae wedi'i anelu at bobl ifanc sydd wedi dioddef trais ac a allai, o ganlyniad i'w hanaf, fod yn agored i newid (Y Loteri FAWR, 2018). Yn ystod y 'cyfle dysgu digymell' hwn, lle mae pobl ifanc i ffwrdd o'u cyfoedion mewn amgylchedd anghyfarwydd, y mae gweithwyr ieuenctid o'r elusen Redthread yn amcanu at eu hymgysylltu â

---

newid ymddygiad a newid ffordd o fyw. Mae gweithwyr ieuenctid yn gweithio gyda'r unigolion ifanc tra'u bod yn yr ysbyty, ac ar ôl cael eu rhyddhau maent yn derbyn cefnogaeth yn y gymuned gyda chynllunio diogelwch, addysg, hyfforddiant a thai. Canfu gwerthusiad o'r Prosiect Ymyrraeth Trais Ieuenctid ostyngiad mewn cyfranogiad mewn trais, troseddu, agweddau treisgar a'u risgiau sy'n gysylltiedig â'r cartref, yr ysgol a'u cymdogaeth chwech i ddeuddeg mis ar ôl ymgysylltu. Fodd bynnag, dylid ymdrin yn ofalus â'r canfyddiadau hyn oherwydd gogwydd dewis gan mai dim ond 50% o bobl ifanc wnaeth ymgysylltu â'r rhaglen a dim ond 18% a ddilynwyd (Roberts et al., 2019). Addawodd Strategaeth Trais Difrifol Llywodraeth y DU (Llywodraeth EM, 2018) ei chefnogaeth i'r Rhaglen Ymyrraeth Trais Ieuenctid gan nodi y byddai'r rhaglen yn cael ei datblygu a'i chyflwyno ymhellach ledled Lloegr. Mae Cymorth Ieuenctid Oasis, rhaglen debyg, hefyd wedi nodi canlyniadau cadarnhaol (Ilan-Clarke et al., 2016).

Tystiolaeth: Addawol

Ffynonellau:

Y Gronfa Loteri Fawr (2018) Preventing serious youth violence – what works? *Insights and examples from the community and voluntary sector*. 2018 Knowledge and Learning Insights.

DeMarco, J., Ilan-Clarke, Y., Bunn, A., Isaac, T., Criddle, J. et al. (2016) Improving mental health and lifestyle outcomes in a hospital emergency department based youth violence intervention. *Journal of Public Mental Health*, 15(3), 119-133.

Ilan-Clarke, Kagan, L., DeMarco, J., a Bifulco, A. (2016) *Evaluation of Oasis Youth Support violence intervention at St. Thomas' hospital in London, UK*. Canolfan Astudiaethau Cam-drin a Thrawma, Prifysgol Middlesex.

Roberts, S., Abudu, L., Ibbotson, S. ac Arulrajah, J. (2015) Approaches to prevent or reduce violence with a focus on youth, knife and gang-related violence: Literature review. Iechyd Cyhoeddus Lloegr, Llundain.

Smith, N. (2020) *Securing a brighter future: The role of youth services in tackling knife crime*. Grŵp Seneddol Hollbleidiol ar Droseddau Cyllyll a Lleihau Trais.

7.2.5 SafERteens

Mae SafERteens yn ymyrraeth dan gyfarwyddyd mewn ysbytai yn yr UD. Mae wedi'i anelu at bobl ifanc yn eu harddegau rhwng pedair ar ddeg a deunaw oed sy'n cyflwyno gyda thrais neu broblemau alcohol, gan gynnwys y rhai â salwch neu anaf ac nad ydynt efallai'n mynychu'r ysgol neu sy'n aml yn absennol. Gall yr ymyrraeth hon gael ei darparu gan therapydd neu gyfrifiadur, ac mae'n para am dri deg pump munud. Mae'r ymyrraeth yn defnyddio cyfweld ysgogol er mwyn adnabod problemau ac i ddatblygu sgiliau fel rheoli tymer a gwrthod alcohol (David-Ferdon et al., 2016). Wrth wneud hynny, mae'n cynnwys gosod nodau, chwarae rôl, ymarferion yn seiliedig ar benderfyniadau, ac adborth.

Mae canlyniadau gwerthuso wedi dangos gostyngiadau sylweddol mewn cyflawni trais ac erledigaeth trais o gymharu â grŵp rheoli adeg dilyniant ar ôl blwyddyn. Nid oedd unrhyw ostyngiad yn y defnydd o alcohol. Mae fersiwn wedi'i haddasu o SafERteens ar gyfer pobl ifanc waeth beth

---

fo'u trais neu eu defnydd o alcohol wedi dangos gostyngiad mewn cyflawni trais a mwy o hunan-effeithiolrwydd wrth osgoi trais corfforol o'i gymharu â grŵp rheoli.

Tystiolaeth: Cymysg

Ffynhonnell:

David-Ferdon, C., Vivolo-Kantor, A. M., Dahlberg, L. L., Marshall, K. J., Rainford, N. a Hall, J. E. (2016). *A Comprehensive Technical Package for the Prevention of Youth Violence and Associated Risk Behaviors*. Atlanta, GA: Canolfan Genedlaethol Atal a Rheoli Anafiadau, Canolfannau Rheoli ac Atal Clefydau.

7.2.6 i-Dove

Mae i-Dove yn ymyrraeth sy'n targedu risg wedi'i hystyngtu gan dechnoleg ar gyfer pobl ifanc risg uchel rhwng tair ar ddeg a dwy ar bymtheg oed sy'n cyflwyno yn yr ysbyty gyda thrais ac iselder (Ranney et al., 2018). Mae i-Dove yn cyfuno therapi gwybyddol ymddygiadol gyda chyfweld ysgogol. Mae'n cynnwys ymyrraeth fer rhwng pymtheg ac ugain munud dan arweiniad cyfrifiadur, yn cael eu darparu gan gynorthwydd ymchwil yn yr ysbyty. Roedd y sesiwn hon yn cynnwys cyflwyniad byr i therapi gwybyddol ymddygiadol (CBT) a sut mae'r cysyniadau'n gysylltiedig â thrais ac iselder. Yna mae'r ymyrraeth yn cynnwys wyth wythnos o negeseuon testun awtomataidd dau gyfeiriad. Roedd y negeseuon testun yn cynnwys ymholiadau dyddiol ynglŷn â hwyliau, negeseuon CBT dyddiol wedi'u teilwra i hwyliau fel ailstrwythuro gwybyddol neu reoleiddio emosiynol a negeseuon cefnogol ar alw, a ysgogwyd gan eiriau allweddol fel dan straen, trist neu dig [stressed, sad, or angry]. Anfonwyd negeseuon testun ar yr amser a ddymunir ar gyfer pob cyfranogwr. Nododd canfyddiadau o hap-dreial rheoledig yn yr UD ganfyddiadau addawol gyda lefelau uchel o dderbynioldeb ymhlith pobl ifanc a chyfraddau cadw da adeg dilyniant wyth ac un ar bymtheg wythnos. Gwelwyd gwell symptomau iselhaol a thrais corfforol gan gyfoedion ymhlith pobl ifanc dan y risg uchaf.

Tystiolaeth: Addawol

Ffynonellau:

Ranney, M.L. Pittman, S.K., Dunsiger, S., Guthrie, K. M., Spirito, A. a Boyer, E.W. (2018) Emergency department text messaging for adolescent violence and depression prevention: Treial rheoledig ar hap peilot, *Gwasanaeth Seicolegol*,15(4), 419.

7.3 Rhaglenni chwaraeon

Dangosodd y llenyddiaeth y defnydd o raglenni chwaraeon fel ymyrraeth gyffredinol i hyrwyddo ffactorau amddiffynnol fel gwydnwch, gosod ffiniau a hunaniaeth rhag-gymdeithasol (Walpole, Mason ad Case, 2020; Foster, 2013). Gellir eu targedu hefyd er mwyn dargyfeirio pobl ifanc i ffwrdd wrth drais ac fel dull adsefydlu o fynd i'r afael ag ymddygiadau treisgar (Walpole, Mason a Case, 2020; Y Gronfa Loteri FAWR, 2018; Spruit et al., 2018; Foster, 2013; McMahan a Belur, 2013; Laureaus ac Ecorys, 2012). Adlewyrchir hyn yng ngwaith Llywodraeth y DU gyda Sport England (Llywodraeth EM, 2018) a'r Uwch Gynghrair i gynyddu rhaglenni fel Premier League Kicks mewn mannau problemus lle ceir trais (Llywodraeth EM, 2019). Awgrymwyd y gall aelodaeth o dîm chwaraeon feithrin teimladau tebyg o berthyn ag aelodaeth o gangiau (Walpole, Mason a Case,

---

2020; Foster, 2013; Laureaus ac Ecorys, 2012). Adroddodd y Gronfa Loteri FAWR (2018) y gall apêl y gweithgareddau hyn ddod â phobl ifanc ynghyd a,

darparu gweithgareddau ystyrion i'r bobl ifanc hynny sydd ar eu pennau eu hunain ar ôl ysgol am fod eu rhiant/rhieni yn gweithio'n llawn amser – ac sydd mewn perygl o gymryd rhan mewn troseddu. Gallant hefyd ddarparu'r amgylchedd a'r dylanwadau cywir i hyrwyddo gwerthoedd cadarnhaol, gan gynnwys ysgwyddo cyfrifoldeb a dysgu sut i ddatrys gwrthdaro yn adeiladol.

Wrth wneud hynny, gall rhaglenni chwaraeon ganolbwyntio ar chwaraeon yn unig neu gellir eu defnyddio fel bachyn i gynnig rhaglen ddatblygiadol sy'n cynnwys mentora, hyfforddiant, gwirfoddoli a phrofiad gwaith (McMahon a Blur, 2013; Laureaus ac Ecorys, 2012). Maent yn darparu amgylchedd sy'n ffafriol i hyrwyddo gwerthoedd cadarnhaol cyn belled â'u bod yn ddigon hir i ddatblygu perthnasoedd ymddiried gyda gweithwyr a hyfforddwyr hyfforddedig a'u targedu o ran y bobl ifanc a'u lleoliad. Mae hyn yn cydnabod na fydd rhai pobl ifanc efallai fyth yn gadael eu cymdogaeth neu eu hardal a rhaid cadw hyn mewn cof wrth leoli rhaglenni a gweithgareddau (Y Gronfa Loteri FAWR, 2018; Laureaus ac Ecorys, 2012). Yng Nghymru, roedd rhywfaint o dystiolaeth o waith yn cael ei wneud gan Sported (2018), sef elusen sy'n cefnogi sefydliadau cymunedol lleol i wella bywydau pobl ifanc. Er enghraifft, datblygodd Yellow Wales [Menter Ieuencid, Cyfleoedd Dysgu a Gwaith Gydol Oes Cymru] ym Mhen-y-bont ar Ogwr raglen 'Dysgu Trwy Gymorth' a gyfunodd chwaraeon â datblygiad personol a datblygu sgiliau ar gyfer cant o bobl ifanc ddifreintiedig.

Er bod y llenyddiaeth a adolygwyd yn cynnwys ystod o raglenni chwaraeon, prin oedd y gwerthusiadau annibynnol. Gwerthusodd Laureaus ac Ecorys (2012) bedwar prosiect chwaraeon er lles [sport for good] yn y DU, yr Almaen a'r Eidal. Fe wnaethant ganfod bod chwaraeon, ar gyfartaledd, yn darparu enillion o 5.02 Ewro am bob 1 Ewro a fuddsoddwyd mewn perthynas â gostyngiadau mewn troseddau, triwantiaeth ac afiechyd. Mae hyn yn awgrymu bod rhaglenni chwaraeon yn cynnig dull ataliol cyffredinol a thargedig addawol. Gwerthusodd McMahon a Belur (2013) un ar ddeg o raglenni chwaraeon yn Llundain. Fe wnaethant ganfod y gall rhaglenni weithio i'r holl gyfranogwyr, er y gallai fod canlyniadau mwy negyddol i'r rhai sydd wedi'u cyfeirio gan yr heddlu, gwasanaethau troseddu ieuencid neu'r ysgol. Mae'r cyd-destun y mae'r rhaglen yn gweithredu ynddo yn bwysig. Gall ddarparu cyfleoedd i ryngweithio â sefydliadau fel yr heddlu ac ysgolion er mwyn meithrin cyfalaf cymdeithasol ac ymddiriedaeth. Fodd bynnag, gall cyd-destun gael effaith negyddol hefyd ar adeiladu perthnasoedd er enghraifft, os ceir tensiynau tiriogaethol rhwng gangiau cystadleuol. Noda McMahon a Belur (2013) fod bylchau yn y dystiolaeth yn ei gwneud hi'n anodd pennu perthnasoedd achosol rhwng rhaglenni chwaraeon a lleihau trais. Fodd bynnag, mae cydberthynas rhwng ymyriadau'n seiliedig ar chwaraeon a chanlyniadau cadarnhaol ar drais ieuencid (McMahon a Belur, 2013; Laureaus ac Ecorys, 2012)

7.3.1 Gemau Stryd

Mae Gemau Stryd, sy'n bartner cenedlaethol i Sport England, yn cynnig deg rhaglen gymunedol yng Nghaerdydd gan gynnwys Us Girls Wales a enwyd yn Brofiad Chwaraeon y Flwyddyn ar gyfer 2017 a Doorstep Sport. Mae'r rhaglen wedi'i chyfeirio at y cymunedau mwyaf difreintiedig a'i nod yw datblygu cyfleoedd deniadol i bobl ifanc sy'n seiliedig ar chwaraeon. Yn 2015, gwahoddwyd Gemau Stryd i fod yn bartner i gais dan arweiniad Comisiynydd Heddlu a Throseddu Swydd Derby ac yn cynnwys chwe ardal arall, i Gronfa Arloesi'r Swyddfa Gartref i archwilio rhaglenni sy'n seiliedig ar chwaraeon a lleihau ymddygiad gwrthgymdeithasol ymhlith ieuencid. Roedd hyn yn cynnwys Sir Ddinbych yng Ngogledd Cymru a gynigiodd sesiwn focsio mewn canolfan ieuencid unwaith yr

---

wythnos, a Gwent a oedd yn cynnig sesiynau pêl-droed a sglefrfyrrddio mewn canolfan hamdden leol a maes parcio archfarchnad. Canfu'r gwerthusiad gan Brifysgol Loughborough (Mason et al., 2017) er bod pob un o'r saith ardal yn cynnig rhaglenni pwrpasol yn seiliedig ar y cyd-destun lleol, roedd deg ffactor llwyddo critigol gan gynnwys cyflenwi parhaus gyda'r staff cywir, mabwysiadu ethos clir a chynnig deniadol gyda gweithgareddau gwerth chweil, cyfleoedd datblygiad personol a llwybrau cadarnhaol. Yn ogystal, roedd rhaglenni yn seiliedig ar anghenion ac yn ymddangos yn fwy effeithiol pan oeddent yn cynnwys partneriaethau amlasiantaethol megis gyda Swyddogion Cymorth Cymunedol yr Heddlu. Er bod anghysondebau â data'r heddlu ynghylch ymddygiad gwrthgymdeithasol, datgelodd y data o bum ardal ganlyniadau cymysg o ran effaith y rhaglen ar ymddygiad gwrthgymdeithasol. Yn benodol, bu dirywiad arwyddocaol yn ystadegol mewn dwy ardal, dirywiad anarwyddocaol yn ystadegol mewn un ardal, dim newid mewn un ardal a chynnydd bach mewn un ardal.

Tystiolaeth: Cymysg

Ffynonellau:

Mason, C., Downward, P., Walpole, C., Cleland, J. ac Aldridge, J. (2017). *Youth Crime Reduction and Sport Pilot Project Evaluation Report*. Prifysgol Loughborough.

Gemau Stryd <https://network.streetgames.org/about-us/about-streetgames>.

7.3.2 Therapi Stryd

Mae Therapi Stryd yn ymyrraeth wedi'i thargedu yn y gymuned gyda'r nod o ddarparu cymorth iechyd meddwl i bobl ifanc sydd wedi'u gwahardd sy'n ymwneud â gangiau a thrais (Y Loteri FAWR, 2018). Ei nod yw **lleddfu trallod a phontio'r llwybr i mewn i wasanaethau (O'Connor a Waddell, 2015). Fe'i cyflwynir yn Llundain gan** seicolegwyr, gweithwyr ieuencid a gweithwyr cymdeithasol o sefydliad o'r enw Mac-UK. Mae gweithwyr yn mabwysiadu dull wedi'i lywio gan seicoleg sy'n seiliedig ar theori ymlyniad, cyfweld ysgogol a theori datblygu hyd oes i gefnogi pobl ifanc yn y gymuned mewn lleoedd lle mae pobl ifanc yn teimlo'n esmwyth, fel strydoedd, caffis a thrafnidiaeth gyhoeddus. Caiff cefnogaeth therapiwtig ei theilwra i' unigolion ifanc, ei darparu ar eu cyflymder eu hunain a'i chysylltu â gweithgareddau chwaraeon, celf a choginio. Nod Therapi Stryd yw cael pobl ifanc i ymgysylltu am ddwy i bedair blynedd mewn gweithgareddau ochr yn ochr â chefnogaeth gyda hyfforddiant a chyflogaeth a mynediad at wasanaethau. Mae canfyddiadau o werthusiad ethnograffig (Y Loteri FAWR, 2018) wedi dangos newidiadau seicolegol cadarnhaol.

Tystiolaeth : Cyfyngedig

Ffynonellau:

Y Gronfa Loteri Fawr (2018) Preventing serious youth violence – what works? *Insights and examples from the community and voluntary sector*. 2018 Knowledge and Learning Insights.

O'Connor, M. a Waddell, S. (2015) What works to prevent gang involvement, youth violence and crime: A rapid review of interventions delivered in the UK and abroad. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

8.0 Casgliad

Amlygodd yr ymarfer mapio a sganio'r gorwel systematig hwn y cyfoeth o astudiaethau, adroddiadau a phapurau yn ymwneud â thrais ieuencid yn ystod y saith mlynedd diwethaf. Mae hyn yn adlewyrchu diddordeb cynyddol yn y symudiad i ffwrdd oddi wrth strategaethau cyfiawnder troseddol at ymagweddau iechyd y cyhoedd yn seiliedig ar weithredu ar y cyd, cydweithredol amlasiantaethol (Dahlberg a Krug, 2002). Datgelodd canfyddiadau ystod o raglenni a oedd yn canolbwyntio ar nodi ac atal achosion sylfaenol trais ieuencid ac a oedd yn meithrin cysylltiadau rhwng gorfodi'r gyfraith, diogelu, iechyd, addysg, gweithwyr ieuencid a chymunedau i fynd i'r afael â thrais ieuencid. Wrth wneud hynny, amlygwyd yr angen i gydweithrediad amlasiantaethol gael ei ddefnyddio'n ddoeth gydag ymdrechion yn canolbwyntio ar raglenni ac ymyriadau a gefnogir gan dystiolaeth (Abt, 2017). Mae'r adroddiad hwn wedi ceisio nodi ystod o ymyriadau sefydledig a rhai sy'n dod i'r amlwg ar lefelau unigol, rhyngpersonol, cymunedol a chymdeithas.

Ar y lefel unigol, daeth rhaglenni a oedd yn canolbwyntio ar ysgogi newid cadarnhaol, meithrin sgiliau a chreu normau di-drais i'r amlwg fel y rhai mwyaf effeithiol (Llywodraeth EM, 2018; O'Connor a Waddell, 2015; Sefydliad Iechyd y Byd, 2016). Daeth yr angen am ymagwedd ddatblygiadol i'r amlwg o'r llenyddiaeth, yn adlewyrchu dilyniant trais o'r gweithredoedd cyntaf oddeutu'r oedrannau 10 i 14 i uchafbwynt oddeutu'r oedrannau 16 i 17, a gostyngiad graddol mewn oedran oedolion ifanc, (Cox et al., 2016; Fagan a Catalano, 2013). Datgelodd y llenyddiaeth grynhoad o raglenni ar gyfer plant oed ysgol gan gynnwys rhaglenni yr ystyrir eu bod yn effeithiol a'r rheini â seiliau tystiolaeth sy'n dod i'r amlwg. Disgrifiwyd addysg fel elfen hanfodol ar gyfer atal trais ieuencid gan ei fod yn gwella datblygiad gwybyddol a chymdeithasol-emosiynol, gan wella cyfleoedd i ddianc rhag tlodi a datblygu sgiliau bywyd sy'n amddiffyn rhag canlyniadau negyddol (McNeish et al., 2018; Sefydliad Iechyd y Byd, 2015). Gallai'r diffyg rhaglenni cyn-ysgol ymddangosiadol fod yn sgil yr anawsterau sy'n gynhenid wrth sefydlu eu heffeithiolrwydd ar atal trais ieuencid diweddarach, er y nodwyd effeithiau cyni ar ddarpariaeth canolfannau plentyndod cynnar hefyd (Comisiwn Trais Ieuencid, 2018). Nododd y dystiolaeth y gall rhaglenni ysgolion cynradd gyflwyno cysyniadau diogelu mewn modd sy'n briodol i'w hoedran y gellir eu datblygu wedyn yn yr ysgol uwchradd, gyda chynnwys wedi'i gysoni â risg diogelu leol ac ar lefel sy'n addas ar gyfer pobl ifanc (Hamilton et al., 2016). Amlygwyd hefyd bod negeseuon diogelu yn fwy pwerus wrth eu cyflwyno gan dimau plismona lleol a gweithwyr ieuencid yn hytrach nag athrawon (Michelmores et al., 2019).

Mae ysgolion mewn sefyllfa ddelfrydol i ddarparu ymyriadau cyffredinol wedi'u hintegreiddio i'r cwricwlwm (Ofsted, 2019). Fodd bynnag, maent yn fwy cyfyngedig o ran cyflwyno rhaglenni wedi'u targedu ochr yn ochr â gofynion cwricwlwm yr ysgol (Hayes, 2018). Mae hyn yn arbennig o berthnasol yng ngoleuni'r bwriad i gyflwyno'r cwricwlwm newydd yn ysgolion Cymru ym mis Medi 2022, ac yn fwy diweddar, effeithiau 'cyfnodau clo' ar addysg yn sgil Covid-19. Amlygodd y llenyddiaeth hefyd bod yn rhaid i blant fynychu'r ysgol er mwyn elwa o'r ymyriadau hyn. Roedd y dystiolaeth yn awgrymu bod gan blant sy'n wynebu risg o drais ieuencid ymrwymiad isel i'r ysgol yn aml, felly gall fod hanes o absenoldeb cyson ganddynt, neu gallent fod yn destun gwaharddiadau o'r ysgol (Cardwell et al., 2019; Sefydliad Iechyd y Byd, 2012; 2020; McAra a McVie, 2016). Byddai hyn yn awgrymu bod angen ystod o raglenni ar y lefelau unigol, rhyngpersonol, cymunedol a chymdeithasol yn ogystal â rhaglenni cyffredinol a thargedig (dethol a dynoedig).

Ar y lefel rhyngpersonol, canfu'r llenyddiaeth mai rhaglenni a ddyluniwyd i ddatblygu sgiliau magu plant cadarnhaol oedd yn fwyaf effeithiol wrth atal trais ieuencid (O'Connor a Waddell, 2015).

Roedd y sylfaen dystiolaeth fawr wedi'i rhannu'n fras rhwng rhianta a rhaglenni therapiwtig. O ran ymyriadau rhianta, amlygodd y llenyddiaeth y cysylltiad rhwng rhianta cadarnhaol a lleihau'r tebygolrwydd o ymgysylltu â thrais a throsteddu (O'Connor a Waddell, 2015; Sefydliad Iechyd y Byd, 2015). Er hynny, mae Harding (Pwyllgor Materion Cartref, 2019) wedi rhybuddio rhag y peryglon o fabwysiadu syniadau syml am y teulu camweithredol. Yn hytrach, rhaid ystyried y cyd-destunau ehangach y mae pobl ifanc yn byw ynddynt, gydag effeithiau tlodi a dylanwadau negyddol gan gyfoedion yn dod i'r amlwg fel ffactorau risg allweddol i bobl ifanc. Felly, gall rhieni fod yn absennol o'u cartref oherwydd ymrwymadau gwaith, neu gallant fod yn bresennol ond yn ei chael hi'n anodd gosod ffiniau a/neu fonitro pw y mae eu plant yn cysylltu â nhw y tu allan i amgylchedd y cartref. Mae hyn yn ailadrodd canfyddiadau o synthesis mapio i ecsbloetio plant yn droseddol (Maxwell et al, 2019) a ganfu y gall rhieni fod yn risg ac yn adnodd a lle gall rhieni sy'n galw am help fynd yn ddigroeso gan ddarparwyr gwasanaeth. Felly, mae diogelu trosiannol a diogelu cyd-destunol yn ddulliau addawol sy'n mynd i'r afael â'r ffactorau hyn (Harding, 2019; Pwyllgor Materion Cartref, 2019). O ran iechyd meddwl, daeth yr angen am ddulliau sydd wedi'u llywio gan drawma i'r amlwg fel thema ganolog drwy'r llenyddiaeth. Roedd hyn yn cynnwys ymyriadau wedi'u llywio gan drawma a'r angen i staff gael eu hyfforddi'n ddigonol ar draws y meysydd addysg, cyfiawnder troseddol, iechyd, gorfodi'r gyfraith, diogelu a gweithwyr ieuencid. Yn ogystal, dylai'r ddarpariaeth geisio cryfhau ffactorau amddiffynnol y person ifanc sy'n cynnwys gwydnwch, perthnasoedd da â rhieni, ymrwymiad i addysg a mesurau sy'n mynd i'r afael â'u statws economaidd-gymdeithasol (Sefydliad Iechyd y Byd, 2015; Cordis Bright, 2015).

Ar y lefel gymunedol a chymdeithasol, y brif thema o'r llenyddiaeth oedd yr angen i gynnwys pobl ifanc, rhieni, ac aelodau'r gymuned i ddatblygu dulliau lleol. Canfu'r adolygiad fod rhaglenni cymunedol yn edrych yn addawol ond roedd diffyg ymchwil werthusol i ddangos effeithiau (O'Connor a Waddell, 2015). Roedd rhaglenni ar y lefel hon wedi'u rhannu'n fras rhwng mentrau dan arweiniad yr heddlu a'r rhai dan arweiniad gweithwyr ieuencid a/neu wirfoddolwyr. Yn fras, roedd ymyriadau dan arweiniad yr heddlu yn fwy tebygol o fod wedi'u gwerthuso, er bod y sylfaen dystiolaeth yn gymysg. Mae rhaglenni fel y Fenter Gymunedol i Leihau Trais (CIRV) a Model Caerdydd yn addas ar gyfer gwerthuso gan fod canlyniadau y gellir eu mesur. Er enghraifft, gostyngodd CIRV y cyfraddau euogfarn aua chario arfau (Hughes et al., 2020). I'r gwrthwyneb, roedd nifer o fentrau yn y gymuned yn targedu pobl ifanc sy'n arddangos sawl ffactor risg ac a oedd yn ymwneud â thrais. O ganlyniad, mae'r rhaglenni hyn yn aml yn cynnwys cymorth a chefnogaeth bwrpasol gan ei gwneud hi'n anodd dangos tystiolaeth o ganlyniadau. Yn olaf, amlygodd y dystiolaeth bwysigrwydd gwasanaethau ieuencid gyda gweithwyr ieuencid datgysylltiedig wedi'u hyfforddi mewn dulliau wedi'u llywio gan drawma ac sy'n gallu cefnogi pobl ifanc mewn amgylcheddau ar-lein (Hayes, 2018). Daeth tystiolaeth addawol i'r amlwg ar gyfer darpariaeth wedi'i thargedu ar gyfer pobl ifanc sydd wedi bod yn yr ysbyty neu sydd yn nalfa'r heddlu wrth ddargyfeirio pobl ifanc i ffwrdd oddi wrth ddigwyddiadau trais yn y dyfodol.

Gyda'r cynnydd mewn trais difrifol, mae angen dull datblygiadol sy'n cynnwys atal sylfaenol i atal pobl ifanc rhag cymryd rhan yn eu gweithredoedd cyntaf o drais, ac atal eilaidd a thrydyddol sy'n cefnogi ac yn dargyfeirio pobl ifanc i ffwrdd oddi wrth drais yn y dyfodol. Wrth wneud hynny, mae angen ystod o ymyriadau ar y lefelau cyffredinol a thargedig ac sydd wedi'u teilwra i anghenion pobl ifanc a'r cyd-destun lleol y maent wedi'u lleoli ynddo.

9.0 Cyfeiriadau

Abt, T.A. (2017) Towards a framework for preventing community violence among youth, *Psychology, Health & Medicine*, 22(1), 266-285.

Allen, G. a Brown, J. (2020) *Serious violence and knife crime: law enforcement and early intervention*. [Adroddiad ar-lein] Llyfrgell Tŷ'r Cyffredin.

Allen, G. Audickas, L., Loft, P a Bellis A. (2019) *Knife Crime in England and Wales*. Tŷ'r Cyffredin.

Cymdeithas Comisiynwyr Heddlu a Throseddu. (2019) PCCs making a difference: serious Violence in Focus.

Bellis, M.A., Ashton, K., Hughes, K., Ford, K. Bishop, J. a Paranjothi, S. (2015) *Adverse Childhood Experiences and their impact on health-harming behaviours in the Welsh adult population*. Iechyd Cyhoeddus Cymru.

Y Gronfa Loteri Fawr (2018) Preventing serious youth violence – what works? Insights and examples from the community and voluntary sector. 2018 Knowledge and Learning Insights.

Bonell, C., Hinds, K., Dickson, K., Thomas, J., Fletcher, A., Murphy, A., Murphy, S., Melendez-Torres, GJ, Bonell, C. a Campbell, R. (2016a). What is positive youth development and how might it reduce substance use and violence? A systematic review and synthesis of theoretical literature. *BMC Public Health*, 16, 135.

Bonell, C., Dickson, K., Hinds, K., Melendez-Torres, GJ., Stansfield, C., Fletcher, A., Thomas, J., Lester, K., Oliver, E., Murphy, S., a Campbell, R. (2016b) The effects of Positive Youth Development interventions on substance use, violence and inequalities: systematic review of theories of change, processes and outcomes. *Ymchwil Iechyd y Cyhoedd*, 4 (5). tt. 1-218.

Boyle, A., Snelling, K., White, L., Ariel, B. ac Ashelford, L. (2013). External validation of the Cardiff model of information sharing to reduce community violence : natural experiment. *Emergency Medicine Journal*, 1020-1023.

Braga, A.A, Weisburd, D., Turchan, B. (2018). Focused deterrence strategies and crime control an updated systematic review and meta-analysis of the empirical evidence. *Criminology & Public Policy*, 17(1), 205-250.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, Massachusetts: Gwasg Prifysgol Harvard.

Burke, J. a Loeber, R. (2015) The Effectiveness of the Stop Now and Plan (SNAP) Program for Boys at Risk for Violence and Delinquency. *Prevention Science*, 16(2), 242-53.

Cardwell, S., Mazerolle, L., Piquero, A, R., (2019) Truancy intervention and violent offending: Evidence from a randomized controlled trial. *Aggression and Violent Behavior*, 49.

Cassidy, T., Bowman, B., Mcgrath, C. a Matzopoulos, R., (2016). Brief report on a systematic review of youth violence prevention through media campaigns: Does the limited yield of strong evidence imply methodological challenges or absence of effect? *Journal of Adolescence*, 52, 22.

Chanon Consulting a Cordis Bright (2018) *Public health approaches to reducing violence*, Cymdeithas Llywodraeth Leol.

Comisiynydd Plant. (2019). Keeping kids safe. Improving safeguarding responses to gang violence and criminal exploitation. Chwefror 2019.

Cymdeithas y Plant (2019) Pwyllgor Dethol Ieuencid. Ymchwiliad i Droseddau â Chyllyll.

Cymdeithas y Plant (2018) Inquiry into Serious Violence: Written evidence to the Home Affairs Committee.

Cordis Bright (2015) Preventing gang and youth violence: a review of risk and protective factors Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

Cox, E., Leung, R., Baksheev, G., Day, A., Troumbourou, J. W., Miller, P., Kremer, P. a Walker, A. (2016) Violence Prevention and Intervention Programmes for Adolescents in Australia: A Systematic Review *Australian Psychologist*, 51(3), 206-222.

Dahlberg, L.L. a Krug, E.G. (2002) *Violence: A Global Public Health Problem*. Yn Krug, E.G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A., Zwi, A.B. a Lozano, R. (golygyddion) World report on violence and health. Sefydliad Iechyd y Byd: Geneva.

Damm, C., Green, S., Pearson, S., Sanderson, E., Wells, P. a Wilson, I. (2020). *Talent Match Evaluation: A Final Assessment*. Cronfa Gymunedol y Loteri FAWR.

David-Ferdon, C., Vivolo-Kantor, A. M., Dahlberg, L. L., Marshall, K. J., Rainford, N. a Hall, J. E. (2016). *A Comprehensive Technical Package for the Prevention of Youth Violence and Associated Risk Behaviors*. Atlanta, GA: Canolfan Genedlaethol Atal a Rheoli Anafiadau, Canolfannau Rheoli ac Atal Clefydau.

DeMarco, J., Ilan-Clarke, Y., Bunn, A., Isaac, T., Criddle, J., Holdsworth, G. a Bifulco, A. (2016) Improving mental health and lifestyle outcomes in a hospital emergency department based youth violence intervention, *Journal of Public Mental Health*, 15(3), 119-133.

Disley, E., Liddle, M. (2016) *Local perspectives in Ending Gang and Youth Violence Areas Perceptions of the nature of urban street gangs*. Y Swyddfa Gartref.

Edwards, P., Jarrett, C., Perkins, C., Beecher, D., Steinbach R., Roberts, I. (2015) *Mediation, Mentoring and Peer Support to Reduce Youth Violence: A Systematic Review*. What Works: Crime Reduction Systematic Review Series.

El-Banna, A., Maxwell, N. a Pitt, C. (2019) *Home visiting programmes for the prevention of child maltreatment*. Adroddiad Technegol. What Works for Children's Social Care, Llundain.

Fagan, A. A. a Catalano, R. F. (2013) What Works in Youth Violence Prevention: Adolygiad o'r Llenyddiaeth, *Research on Social Work Practice*, 23(2), 141-156.

Therapi Teulu Gweithredol (dim dyddiad). *FFT in the UK*. <https://www.functionalfamilytherapy.org.uk/> (Darllenwyd 25.6.20).

Farrington, D.P., Gaffney, H., Lösel, F. a Ttofi, M.M. (2017) Systematic reviews of the effectiveness of developmental prevention programs in reducing delinquency, aggression, and bullying, *Aggression and Violent Behavior*, 33, 91-106.

Finigan-Carr, N., Gielen, A., Haynie, D.L. a Cheng, T.L., 2016. Youth Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 31(19), 3257-3281.

Florence, C., Shepherd, J., Brennan, I. a Simon, T. (2011). Effectiveness of anonymised information sharing and use in health service, police, and local government partnership for preventing violence related injury: experimental study and time series analysis. *British Medical Journal*, d3313.

Ford, K., Wood, S., Hughes K. a Quigg Z. (2014) *Accident and Emergency department data sharing to support violence prevention in Preston*. Canolfan Iechyd y Cyhoedd Prifysgol John Moore, Lerpwl.

Foster, R (2013) *Knife Crime Interventions: 'What works?'* Adroddiad SCCJR rhif. 02/2014. Glasgow: Canolfan Ymchwil Trosedd a Chyfiawnder yr Alban.

Grimshaw R a Ford M. (2018) *Young people, violence and knives - revisiting the evidence and policy discussions*. Canolfan Astudiaethau Trosedd a Chyfiawnder, Ymddiriedolaeth Hadley.

Hamilton, P., Harding, R., McDonald S. a Sanhu J. (2016) *Street Aware Evaluation: Final Report into the Effectiveness of a School-Based Knife, Gun and Gang Crime Educational Intervention*. Adroddiad Gwerthuso: Prifysgol Nottingham Trent.

Harding, B. (2019). *Escaping the Trap: Supporting homeless young people affected by youth violence and criminal exploitation*. Centre Point.

Hayes, D. (2018) *Serious violence strategy: experts advocate earlier interventions*. Children and Young People Now. <https://www.cypnow.co.uk/features/article/serious-violence-strategy-experts-advocate-earlier-interventions> (Darllenwyd Mawrth 2020).

Heller, S., Pollack, H., Ander., Ludwig J. (2013) *Preventing youth violence and dropout: A randomized field experiment*, Papur Gwaith NBER Rhif 19014.

Llywodraeth EM (2019) *Prime Minister's Summit on Serious Youth Violence*. Swyddfa'r Cabinet, Llundain.

Llywodraeth EM (2018) *Serious Violence Strategy*, Ebrill 2018. Prydain Fawr.

Llywodraeth EM (2011) *Ending Gang and Youth Violence: A Cross-Government Report*. Y Llyfrfa, Llundain.

Pwyllgor Materion Cartref (2019) *Serious youth violence: Unfed Adroddiad ar Bymtheg Sesiwn 2017-19, Tŷ'r Cyffredin*.

Y Swyddfa Gartref (2014) *Ending Gang and Youth Violence: Community Engagement*. Prydain Fawr.

Dau Dŷ'r Senedd (2019) *Early interventions to reduce violent crime*. Llundain.

Hughes, K., Hardcastle, K. a Perkins (2020) *The mental health needs of gang affiliated young people*. Canolfan Iechyd Cyhoeddus Lloegr, Llundain.

Ilan-Clarke, Kagan, L., DeMarco, J., a Bifulco, A. (2016) *Evaluation of Oasis Youth Support violence intervention at St. Thomas' hospital in London, UK*. Canolfan Astudiaethau Cam-drin a Thrawma, Prifysgol Middlesex.

Irwin-Rogers, K. a Pinkney, C. (2017) *Social Media as a catalyst and trigger for Youth Violence*. Catch 22 a Choleg Prifysgol Birmingham, [https://cdn.catch-22.org.uk/wp-content/uploads/2017/01/Social-Media-as-a-catalyst-and-trigger-for-Youth-Violence .pdf](https://cdn.catch-22.org.uk/wp-content/uploads/2017/01/Social-Media-as-a-catalyst-and-trigger-for-Youth-Violence.pdf)

Uned Arloesi (2019) *Community views on violence affecting young people in Greater Manchester*. Ar gael yn <https://drive.google.com/file/d/17gU2UczVi-6Ba5QMyMKdxVJMYaAN0QZQ/view> (Darllenwyd Mawrth 2020).

Krug, E.G., Dahlbery, L.L., Mercy, J.A., Zwi, A.B. a Lozano, R. (2002) *World report on violence and health*. Sefydliad Iechyd y Byd, Genefa.

Laureaus ac Ecorys (2012) *Sport Scores: the costs and benefits of sport for crime reduction*. Laureaus Sport for Good Foundation ac Ecorys.

Levas, M. N., Hernandez-Meier, J. L., Kohlbeck, S., Piotrowski, N. a Hargarten, S. (2018). Integrating population health data on violence into the emergency department: a feasibility and implementation study. *Journal of Trauma Nursing*, 25(3), 149-158.

LKMco (2018) *Forging futures through mentoring: A risk worth pursuing?* Comisiynydd Plant.

McAra, L. a McVie, S. (2016) Understanding youth violence: The mediating effects of gender, poverty and vulnerability. *Journal of Criminal Justice*, 44, 71-77.

McMahon, S. a Belur, J. (2013) *Sports and Reducing Youth Crime* (Project Oracle synthesis study 02/13). Project Oracle: Llundain, DU.

McNeill, A. a Wheller, L. (2019) *Knife Crime: Evidence Briefing*. Coventry: College of Policing.

McNeish, D, Scott, S., a Ludvigsen, A. (2018) *Tackling and preventing serious youth violence: a rapid evidence review*. Ymchwil DMSS.

Madeley, P. (2019) *City Tories in call over HeadStart programme*. Express and Star. <https://www.expressandstar.com/news/local-hubs/wolverhampton/2019/06/14/city-tories-in-call-over-headstart-programme/> (Darllenwyd 27.6.20).

Matjasko, J, L., Vivolo-Kantor, A., Massetti, G., Holland, M., Holt, J. a Dela Cruz, J. (2012). A systematic meta-review of evaluations of youth violence prevention programs: common and divergent findings from 25 years of meta-analyses and systematic reviews. *Aggression and Violent Behavior*, 17(6), 540-552.

Maxwell, N., Wallace, C., Cummings, A., Bayfield, H. a Morgan, H. (2019). *A systematic map and synthesis review of Child Criminal Exploitation*. Panel Diogelu Cenedlaethol: Cymru.

Mercy, J.A., Butchart, A., Farrington, D. a Cerda, M. (2002) *Youth Violence*. Yn Krug, E.G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A., Zwi, A.B. a Lozano, R. (golygyddion) *World report on violence and health*. Sefydliad Iechyd y Byd: Genefa.

Michelmores, O., Lawrence, H., Borjes E. a Taylor, S. (2019) *Young people's views on knife crime*. Coram.

Modestino, A.S. (2019) How Do Summer Youth Employment Programs Improve Criminal Justice Outcomes, and for Whom? <https://www.bostonfed.org/-/media/Documents/cddp/cddp1701.pdf>.

Neville, F. G., Goodall, C. A. , Gavine, A. J., Williams, D. J. a Donnelly, P. D. (2015) Public health, youth violence and perpetrator well-being. *Peace and Conflict. Journal of Peace Psychology*, 21(3), 322-333.

Ofsted (2019). Safeguarding children and young people in education from knife crime: Lessons from London.

ONS (2019b) *Crime in England and Wales: Police Force Area data tables year ending December 2019* (tablau data) <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/datasets/policeforceareadatatables> (Darllenwyd 22.6.20)

Petrosino, A., Campie, P., Pace, J., Fronius, T., Guckenbug, S., Wiatrowski, M. a Rivera, L. et al. (2015) Cross-sector, multi-agency interventions to address urban youth firearms violence: A Rapid Evidence Assessment *Aggression and Violent Behavior*, 22, 87-96.

Pierce, A., El-Banna, A., Daher, S., a Maxwell, N. (2020) Incredible Years Parenting Programme. What Works for Children's Social Care, Llundain.

Pierce, A., Maxwell, N. a Scourfield, J. (2020) *Triple P Parenting Programme*. Technical Report: What Works for Children's Social Care.

Ranney, M.L. Pittman, S.K., Dunsiger, S., Guthrie, K. M., Spirito, A. a Boyer, E.W. (2018) Emergency department text messaging for adolescent violence and depression prevention: Treial rheoledig ar hap peilot, *Gwasanaeth Seicolegol*, 15(4), 419.

Roberts, S., Abudu, L., Ibbotson, S. ac Arulrajah, J. (2015) Approaches to prevent or reduce violence with a focus on youth, knife and gang-related violence: Literature review. Iechyd Cyhoeddus Lloegr, Llundain.

Robling, Michael, Bekkers, Marie-Jet, Bell, Kerry, Butler, Christopher, Cannings-John, Rebecca, Channon, Sue, Corbacho Martin, Belen, Gregory, John, Hood, Kerry, Kemp, Alison, Kenkre, Joyce, Montgomery, Alan, Moody, Gwenllian, Owen-Jones, Eleri, Pickett, Kate, Richardson, Gerry, Roberts, Zoe E., Ronaldson, Sarah, Sanders, Julia, Stamuli, Eugena a Torgerson, David 2016. Effectiveness of a nurse-led intensive home-visitation program for first-time teenage mothers (building blocks). *Obstetrical and Gynecological Survey*, 71(5), 263-265.

Samaritans Cymru (2019) Exclusion from school in Wales. The hidden cost. https://media.samaritans.org/documents/Samaritans_Cymru__Exclusion_from_school_in_Wales_-_The_hidden_cost.pdf (Darllenwyd 29.6.20).

Sivarajasingam, V., Tudalen, N., Green, G., Moore, S. a Shepherd, J. (2018) *Violence in England and Wales in 2018. An accident and emergency response*. Sefydliad Ymchwil Trosedd a Diogelwch, Prifysgol Caerdydd.

Smith, N. (2020) *Securing a brighter future: The role of youth services in tackling knife crime*. Grŵp Seneddol Hollbleidiol ar Droseddau Cyllyll a Lleihau Trais.

Smith, N. a Hughes, T. (2019) "There is no protection on the streets, none." Young people's perspectives on knife crime. Grŵp Seneddol Hollbleidiol ar Droseddau Cyllyll a Lleihau Trais.

Sported (2018) *Reducing youth violence: the role of community groups*. <https://sported.org.uk/blog/reducing-youth-violence-the-role-of-community-groups/> (Darllenwyd Mawrth, 2020).

Spruit, A., van der Put, C., van Vugt, E., a Stams, G. J. (2018). Predictors of Intervention Success in a Sports-Based Program for Adolescents at Risk of Juvenile Delinquency. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(6), 1535–1555.

Steinberg, L. (2004). *Risk taking in adolescence: What changes, and why?* Yn R. E. Dahl & L. P. Spear (Golygyddion), *Annals of the New York Academy of Sciences: Cyfrol 1021*. Adolescent brain development: Vulnerabilities and opportunities (tud. 51–58). Academi Gwyddorau Efrog Newydd.

Towler, K. (2017) Prompt Positive Action Interventions with offenders aged 18-25 in South Wales. Ymgynghoriaeth Keith Towler.

Waddell, S. (2015) Preventing gang and youth violence: Spotting signals of risk and supporting children and young people. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

Waddell, S. a Jones, N. (2018) Intervening early to prevent gang and youth violence: The role of primary schools. Y Sefydliad Ymyrraeth Gynnar.

Walpole, C., Mason, C. a Case, S. (2020) *Sport and Serious Youth Violence: Literature Review Summary Update*. Safer Together Through Sport.

Walsh, C. (2019). Understanding and addressing antisocial behaviour: a rapid evidence review. Partneriaeth Plismona a Diogelwch Cymunedol.

Llywodraeth Cymru (2019) Datganiad cyntaf ystadegol: Gwaharddiadau parhaol a chyfnod penodol o ysgolion yng Nghymru, 2017/18, Ystadegau ar gyfer Cymru.

Sefydliad Iechyd y Byd (2020) *Youth Violence*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/youth-violence> (Darllenwyd 22.6.20).

Sefydliad Iechyd y Byd (2015) *Preventing youth violence: an overview of the evidence*. Geneva.

Wylie, X. a McMillan, C. (2019) *North Ayrshire SNAP: Gwerthuso effaith a chanlyniadau, flwyddyn yn ddiweddarach*. http://www.northayr-edpsychs.co.uk/research_snap/.

Bwrdd Cyfiawnder Ieuencid (2020) *Youth Justice Statistics 2018/19 England and Wales: Statistics Bulletin*. Y Weinyddiaeth Gyfiawnder

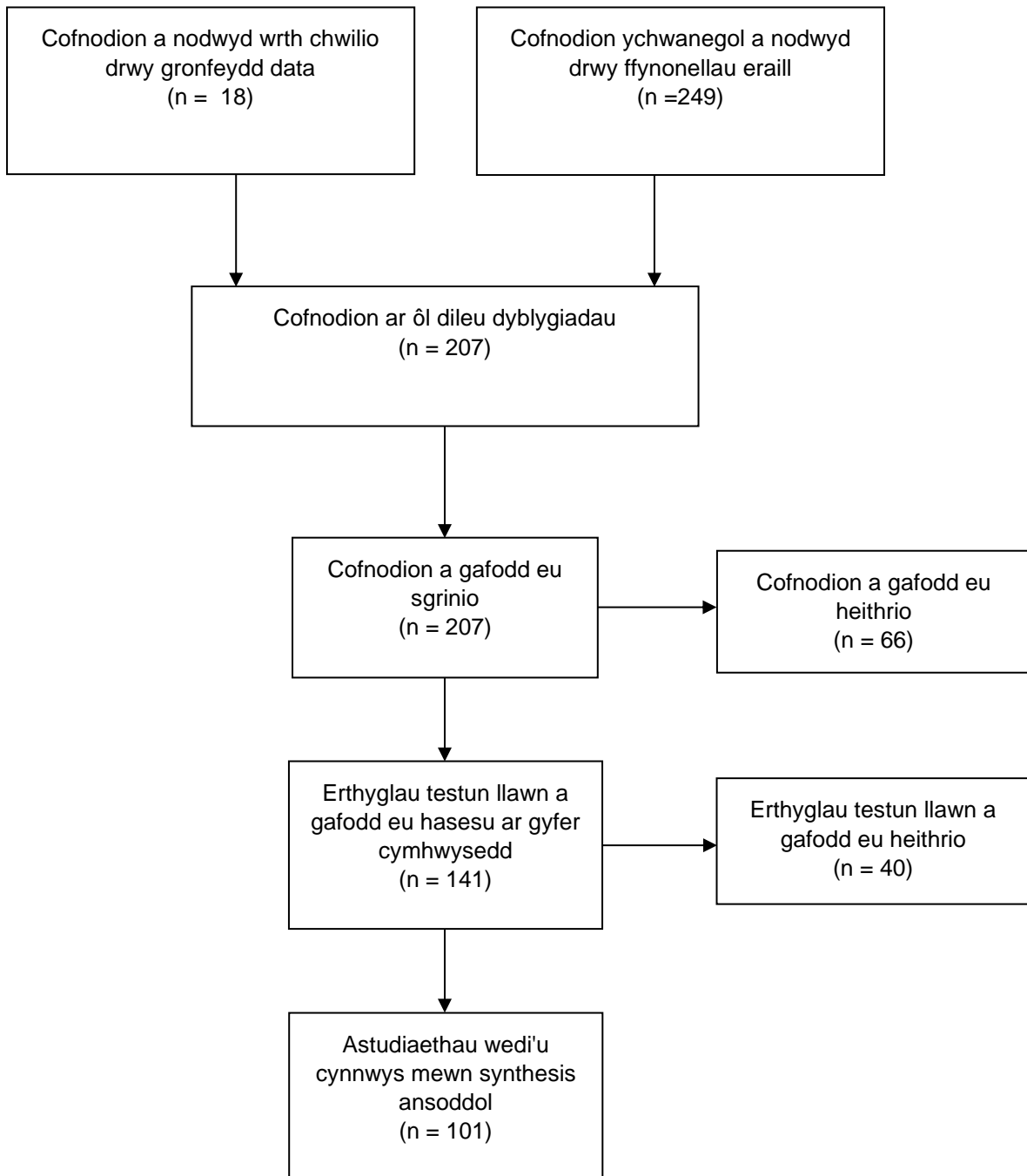

---

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/862078/youth-justice-statistics-bulletin-march-2019.pdf (Darllenwyd 22.6.20).

Comisiwn Trais Ieuencid. (2018) Adroddiad interim <http://yvcommission.com/interim-report/> (Darllenwyd 22.3.20).

Atodiad A: Diagram PRISMA

Atodiad B: Crynodeb o'r polisi

Blwyddyn	Enw	Ardal ddaearyddol wedi'i gwasanaethu	Disgrifiad
1998	Deddf Lleihau Trosedd ac Anhrefn	Cymru, Lloegr, yr Alban	Mae'n mynd i'r afael ag ymddygiad gwrthgymdeithasol ymhlith ieuenctid trwy ddefnyddio mentrau lleol (DeMarco et al., 2016)
2004	Strategaeth Troseddwy'r Ifanc Cymru gyfan	Cymru	Y nod yw amddiffyn pobl ifanc trwy gydnabod eu bod yn "blant yn gyntaf ac yn droseddwy'r ail" LICC ac YJB, tud. 3, 2004) [O Haines et al., 2013]
2009	Deddf Plismona a Throsedd 2009	Y Deyrnas Unedig	Roedd y ddeddf yn mynd i'r afael â meysydd gan gynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig, i ddiwygio'r heddlu a thrais gangiau.
2012	Deddf Iechyd a Gofal Cymdeithasol 2012	Cymru, Lloegr, yr Alban; mae rhai ardaloedd hefyd yn cynnwys Gogledd Iwerddon	I wella iechyd a lles (Grimshaw a Ford, 2018) trwy wella canlyniadau ac ansawdd gofal.
2012	Rhaglen Teuluoedd Cythryblus	Lloegr	Cynlluniwyd y rhaglen hon i gefnogi teuluoedd sydd wedi cael eu heffeithio gan droseddu, diweithdra ac ymddygiad gwrthgymdeithasol, er nad yw'n gyfyngedig i'r ardaloedd hyn. Mae'r rhaglen yn cynnwys y teulu cyfan yn yr ymyrraeth (Iechyd Cyhoeddus Lloegr, 2015).
2014	Deddf Ymddygiad Gwrthgymdeithasol I, Troseddu a Phlismona 2014	Cymru a Lloegr	Y nod yw mynd i'r afael ag ymddygiad gwrthgymdeithasol tra hefyd yn sicrhau nad yw rhai poblogaethau bregus (h.y. pobl sy'n cysgu allan) yn cael eu targedu'n annheg.
2015	Deddf Troseddau Difrifol 2015	Y Deyrnas Unedig	Ychwanegodd y ddeddf at ddeddfwriaeth a oedd eisoes yn bodoli i sicrhau y gallai pob asiantaeth gorfodi'r gyfraith barhau i weithredu'n effeithiol.
2015	Deddf Trais yn erbyn Menywod, Cham-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015	Cymru	Mae'r ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol a byrddau iechyd fynd i'r afael â phob math o drais a cham-drin domestig
2016	Rhoi Terfyn ar Drais Gangiau a Chamfanteisio	Lloegr	Mae'n mynd i'r afael ag ymddygiad gangiau ar y lefel leol ac yn gweithio i adeiladu ymwrthedd yn erbyn trais a chamfanteisio (Llywodraeth EM, 2018).

2016	Strategaeth Fodern ar gyfer Atal Troseddau	Y Deyrnas Unedig	Mae'r strategaeth yn mynd i'r afael â throseddau cyllyll trwy weithio gyda manwerthwyr a chyllyll zombie gwaharddedig (Llywodraeth EM, 2018). Mae'r strategaeth hefyd yn darparu tystiolaeth ar y chwe ysgogwr troseddu.
2017	Deddf Plismona a Throsedd 2017	Y Deyrnas Unedig	Gwnaeth y ddeddf hi'n anoddach i arfau cyfreithlon gael eu gwerthu'n anghyfreithlon trwy fynd i'r afael â deddfwriaeth ar arfau tanio. Hefyd, sefydlodd y Ganolfan Bygythiadau Arfau Tanio Cenedlaethol yn 2017 (Llywodraeth EM, 2018).
2017	Deddf Lleihau Digartrefedd	Lloegr	Newidiodd y ddeddf y ffordd yr oedd awdurdodau lleol yn mynd i'r afael â digartrefedd. Ei nod oedd mynd i'r afael ag achos sylfaenol digartrefedd wrth weithio i helpu'r rhai sy'n gymwys i sicrhau tai. Roedd hefyd yn hyrwyddo cydweithredu amlasiantaethol wrth fynd i'r afael â digartrefedd.
2017	Strategaeth Troseddau Cyllyll Llundain	Llundain	Roedd y strategaeth yn amlinellu sut i fynd i'r afael â throseddau cyllyll yn Llundain trwy dargedu troseddwr a darparu amddiffyniad ac addysg i bobl ifanc (Cronfa Gymunedol, 2019).
2018	Strategaeth Trais Difrifol	Cymru Lloegr	Dull amlasiantaethol i fynd i'r afael â thrais difrifol gan ddefnyddio dull ymyrraeth gynnar ac ataliol (Cymdeithas y Comisiynwyr Heddlu a Throseddu, 2019).
2019	Deddf Arfau Ymosodol 2019	Y Deyrnas Unedig	Roedd y ddeddf yn gwahardd gwerthu asid a sylweddau cyrydol eraill yn gyhoeddus a hefyd yn gwahardd prynu asid gan y rhai dan 18 oed. Gwnaed darpariaethau hefyd i gryfhau'r ffyrdd y gwerthwyd cyllyll ac arfau 'llafnog' eraill ar-lein, a gwahardd mathau eraill o arfau a drylliau tanio (Tŷ'r Cyffredin, 2019).

CASCADE

Authors and Contributors

Nina Maxwell and Cindy Corliss

Children's Social Care Research and Development Centre
(CASCADE), Cardiff University, School of Social Sciences
(SOCSI), Cardiff University

For further information please contact:

CASCADE: Children's Social Care Research and Development
Centre

Cardiff University
3 Museum Place
Cardiff
CF10 3RL

CASCADE@cardiff.ac.uk